

A photograph of a winter forest scene. In the center, a large evergreen tree is heavily covered in snow, its branches drooping under the weight. The background is filled with bare, dark trees, their branches also dusted with snow. The sky is a deep blue with some light clouds. The overall atmosphere is cold and serene.

Михайло ТИМОФІЙЧУК
Михайло ГРИГОРЧУК

Мисливство сніжної зими

Михайло ТИМОФІЙЧУК
Михайло ГРИГОРЧУК

Мисливство Снятинщини

(Історія полювання
та мисливських організацій)

Снятин – Чернівці
«Друк Арт», 2019

УДК 639.1(477.86)(084)
Т41

Рецензент** кандидат наук з державного управління, докторант Львівського регіонального інституту державного управління **Олег Проців

Тимофійчук М.
Т41 Мисливство Снятинщини (Історія полювання та мисливських організацій) / Михайло Тимофійчук, Михайло Григорчук. – Снятин – Чернівці : Друк Арт, 2019. – 144 с.; іл.

ISBN 978-617-7465-83-5

З цієї книги читачі можуть довідатися про розвиток полювання на Снятинщині, ознайомитися з юридично-правовими аспектами мисливства в різних державах, які були в нашому краї, простежити за створенням та розвитком громадських мисливських організацій, мисливських господарств у різні історичні епохи та в часи сьогодення.

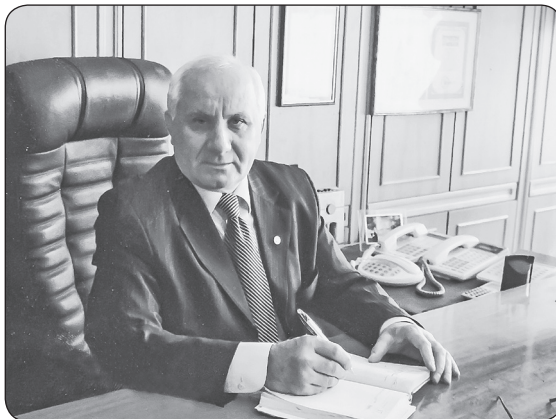
Книга адресована науковцям, краєзнавцям, мисливцям та рибалкам, широкому загалу читачів, яких цікавить історія рідного краю.

УДК 639.1(477.86)(084)

ISBN 978-617-7465-83-5

© Тимофійчук М.М., 2019
© Григорчук М.М., 2019
© ТОВ «Друк Арт», 2019

ШАНОВНІ МИСЛИВЦІ ТА РИБАЛКИ ПРИКАРПАТТЯ!

Члени Українського товариства мисливців та рибалок Снятинщини своєю працею доказали, що в мисливських угіддях є справжні господарі, які своєю працею зберегли мисливські традиції, культуру полювання, тваринний світ.

Повсякденна, наполеглива Ваша праця, відданість улюбленій справі та вагомий внесок у розвиток мисливського господарства є гідним прикладом для наслідування та заслуговують на вдячність і повагу.

Діяльність товариства, висвітлена в цій книзі, це частинка Вашого життя, яке тісно пов'язане з природою, яку Ви бережете, примножуєте.

Я впевнений, що слід Вашої величної праці буде прикладом для прийдешніх поколінь.

Дякуючи за Вашу любов до рідної землі, за Вашу багаторічну природоохоронну діяльність, я щиро бажаю усім міцного здоров'я, родинного благополуччя, а найголовніше – мирного неба над головою!

З повагою

Голова президії Всеукраїнської ради УТМР

Заслужений лісівник України

Микола ШУЛЯР

ШАНОВНІ ДРУЗІ!

Покутська земля славиться багатьма видатними особистостями, які відстоювали права Українського народу в боротьбі за незалежність України. Сьогодні наш обов'язок – продовжувати справу Героїв, творити добро, приносити користь державі, навколишньому природному середовищу, зберегти і примножити все дане Матінкою Природою для нащадків.

Наше товариство можна порівняти з діяльністю товариства «Народні Спілки», яке було засноване на Покутті у 1891 році.

Як і тоді, сьогодні Ви цінуєте і бережете нашу державу Україну, тісно працюєте з місцевою владою, вчите молодь бути патріотами своєї землі, любите і примножуєте живу природу краю.

Півстоліття колектив Снятинської районної організації Українського товариства мисливців та рибалок є одним із кращих не тільки в Івано-Франківській області, а й в Україні.

За Вашу безцінну і безкорисну, жертвовну працю, від щирого серця хочу привітати з виходом у світ цього видання, в якому висвітлено життєвий шлях справжніх Українців, які люблять, шанують рідну землю і братів наших менших.

Бажаю всім нам Мирного неба, щасливої долі і Божого благословення!

З повагою
Голова Івано-Франківської обласної
організації УТМР

Михайло ЛУЩАК

ШАНОВНИЙ ЧИТАЧУ!

Перед тобою перша, в часи незалежності України, монографія, що висвітлює сучасний стан українського мисливства. Останні такі спроби закінчилися в 1939 році, з приходом в західноукраїнські землі більшовицької влади. Незважаючи на значні та очевидні здобутки мисливського господарства в часи австрійської займанщини краю, їх дослідження було практично неможливим у силу «неактуальності». Адже так званий соціалістичний уклад, принесений на наші землі, вважався новим, вищим етапом розвитку людства, й вивчення «форм загниваючого капіталізму» не те що не віталось, а й активно переслідувалося попередньою державою.

В сьогоденні українських реаліях чимраз гостріше постає потреба як в аналізах розвитку мисливського господарства тих неблизьких часів, так і в творчому підході до їх осмислення з метою подальшого вдосконалення цієї важливої галузі господарства в нових умовах.

За всіх часів та народів мисливці завжди були передовою, добре згуртованою та заможнішою верствою. Тому їм цілком до снаги підтримати таку ініціативу та в межах своїх районів сприяти виходу у світ аналогічних видань.

З цієї змістовної та цікавої, щедро ілюстрованої книги читачі можуть довідатися про розвиток полювання на Снятинщині, ознайомитися з юридично-правовими аспектами полювання в різних державах, які були в нашому краї, простежити процес створення та розвитку громадських мисливських організацій, мисливських господарств на теренах району в різні історичні епохи та в часи сьогодення.

ПЕРЕДМОВА

Полювання... Як багато різноманітних дій людини об'єднано цим одним словом. Тут і клопітке відстежування, й захоплююче переслідування дичини, й апогей процесу – її добування. Нині полюванням переважно легковажать або вважають розвагою. Однак на зорі людської історії це найдавніше заняття було тотожним життю. Воно давало людству те, чим не могло забезпечити збиральництво: м'ясо – для життєвих сил та прискореного розвитку, шкіру й хутро – для одягу, сухожилля та кістки – для виготовлення нових знарядь праці. Добування диких звірів змінювало й анатомію людини, розвиваючи пряму поставу та вдосконалюючи руку на протизагу лапі. І врешті, основне – полювання розвивало мислення та пов'язане з ним мовлення, перетворюючи наших далеких людиноподібних предків на сучасну людину розумну, здатну до суспільного розвитку.

Безумовно, перехід від споживацького до відтворювального господарства як основна складова цивілізації дарував людству можливість розвиватися та заселити планету собі подібними в мільярдних вимірах. Однак цивілізація та її розвиток не припинили полювання, а тільки підняли його на інший, вищий щабель. Нині полювання – велика галузь народного господарства, яка поєднує чималу працю професіоналів зі спортом та відпочинком для мільйонів любителів.

Із часів першого писаного слова до нас дійшли визначення як процесу полювання, так і його учасників. У ті далекі часи, коли звірів було багато, а способи їх добування були ще недосконалими, процес полювання називався «лови» чи «ловитва». Однак було й інше давньоукраїнське слово, яке виникло дещо пізніше й характеризувало полювання як «вадацтво» – від слова «відати», тобто знати біологічні особливості тваринного світу, мати уміння та навички в добуванні дичини.

Сьогодні ми послуговуємося більш новим словом, яке точніше характеризує сучасні проблеми, пов'язані з полюванням. Ми говоримо про мисливство – поняття набагато ширше, ніж полювання. Бо якщо полювання – тільки дія, процес, то мисливство – ціла галузь знань й умінь, спрямованих на правильне природокористування, в тому числі й через добування мисливських тварин, які перебувають у стані природної волі.

Мисливство та мисливець мають спільний корінь – «мисль», «мислити», інакше кажучи «думати», у першу чергу, про результати та на-

слідки своєї діяльності. А в ній мисливець дуже схожий на лісівника, який десятиліттями, а то й століттями лелеє свій ліс, але не тільки для його споглядання, а й з господарською метою. Так і в мисливстві – полюванню передує клопітка та багатогранна праця на примноження мисливської фауни. Справжній мисливець є найпершим охоронцем та захисником дикої природи, а мисливський трофей – просто винагорода за працю.

Однак судження «мисливець» і «трофей» – лише дуже спрощене уявлення про мисливство та полювання. Тому що жодними категоріями не можна виміряти вартість спілкування мисливця з природою та однодумцями, а надто в нинішній метушливий час. Перебуваючи на природі, мисливець не лише вчиться підмічати її красу, а й сповнюється справжньої поваги до неї та природного прагнення до збереження й примноження не тільки мисливської фауни, але й усього розмаїття природного світу, хоче зберегти його красу для наступних поколінь.

Справжній мисливець, піддавшись вродженому азарту, з відчуттям жалю порушує тишу, натиснувши на спусковий гачок, а потім віддає належну пошану впольованому звіру й ніколи не жалкує через вчинений промах, а швидше, радіє врятованій звірині. А промахів та невдач у мисливській практиці завжди значно більше, ніж успіхів. Адже звірі – не зовсім беззахисні жертви. Вони швидкі, хитрі, сторожкі, окремі навіть небезпечні, а тому є достойними суперниками.

Вихованню справжніх мисливців, збереженню та примноженню мисливської фауни завжди сприяли їхні громадські організації. Історія їхнього заснування на наших землях сягає XIX століття, відколи мисливство припинило бути привілеєм лише вельможних станів суспільства. Завдяки діяльності мисливських об'єднань розроблено правові засади мисливства, збережено давні традиції ловецтва, інтродуковано нові види фауни.

Протягом тривалого періоду й до сьогодні мисливські товариства продовжують відігравати важливу роль у збереженні та розвитку захопливого виду людської діяльності – мисливства.

Зображення оленя з хрестом в рогах – популярна в країнах Європи мисливська емблема, як данина Святому Губертові – покровителю мисливців та лісівників.

1. ВИТОКИ ПОЛЮВАННЯ НА ЗЕМЛЯХ СНЯТИНЩИНИ

Снятинщина – невелика частина Покуття, історичної землі в Галичині, що розкинулася в передгір'ї Карпат. За нинішнім адміністративно-територіальним поділом, до Покуття входять рівнинні частини Коломийського, а також землі Снятинського, Городенківського, Тлумацького районів. Як стверджують деякі історики, топонім «Покуття» з'явився завдяки двом великим річкам регіону. Величавий Дністер, що обрамляє північну межу Покуття, в цьому місці стрімко зближується зі швидкоплинним Прутом, утворюючи на мапі кут, що гострим кінцем впирається в іншу історичну землю заходу України – Північну Буковину. Проте одна з перших мап, де показана земля Покуття, належить перу Гійома Левассера де Боплана, французького інженера, й датована XVII ст., але сам топонім набагато старший. Напевне, старіший навіть за карту Себастьяна Мюнстера від 1540 року, на якій вперше зустрічається назва землі «Покутія». В українській мові іменник «покуття» означає кут кімнати по діагоналі, найдаальший від печі. Там, під образи, на підвищення садовили шанованих гостей. Покуття – як історична земля якраз і розташована на передкарпатських схилах (тобто на підвищенні, а гори могли слугувати уявною стіною) та вже як пограниччя з Молдавським князівством. Тому, швидше за все, топонім Покуття похідний від іменника «покуття» – як підвищена частина правого берега Дністра на противагу його лівобережжю – Поділля (тобто низинні землі).

Територія Снятинського району лежить на Прутсько-Черемоській височині та Коломийсько-Снятинській рівнині, які входять до складу Верхньопрутсько-Дністровського фізико-географічного району. Рельєф району – пагорбкуватий, густо помережаний річковими долинами та струмками, здебільшого притоками Пруту.

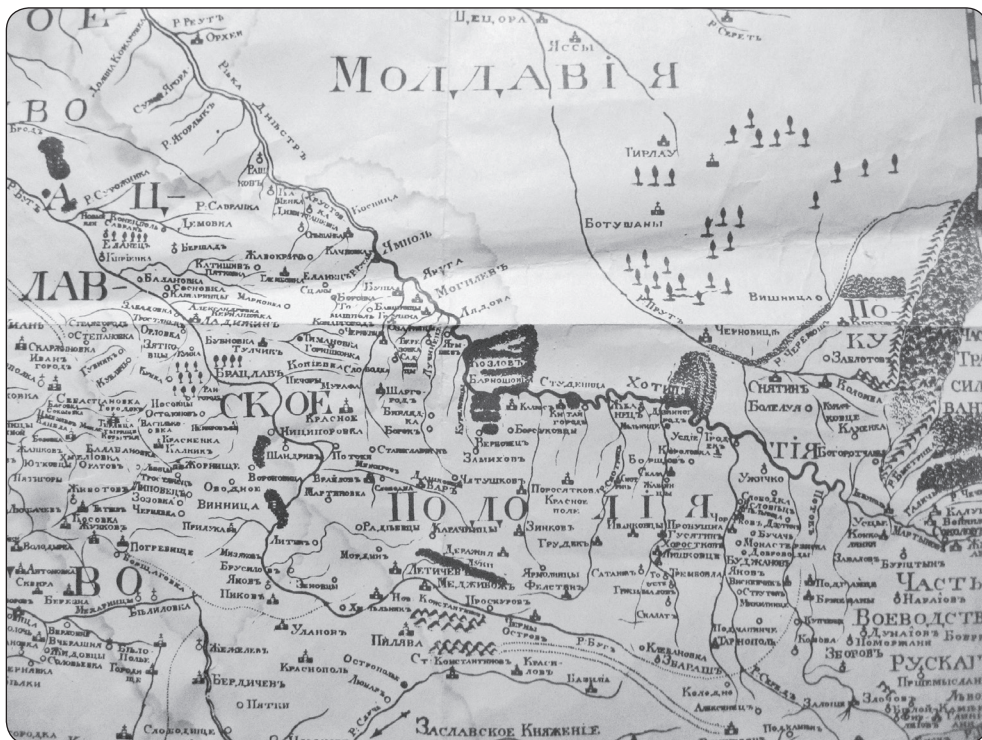
Снятинщина розташована в лісостеповій ландшафтній зоні. Площа лісів незначна, адже район – сільськогосподарський, і розораність його земель нині складає 64%. Ліси та природна трав'яна рослинність збереглися тільки у заплавних річкових терасах та на крутих схилах ярів і балок.

Землі району, переважно опідзолені чорноземи, придатні для ведення сільськогосподарського виробництва. Через це протягом століть землі району змінилися до непізнаваності. Якщо нині ліси,

здебільшого листяні, збереглися лише на крутих експозиціях рельєфу, то в сиву давнину заліснення краю було в рази більшим.

Із закінченням льодовикового періоду та поступовим таненням Карпатських льодовиків формується сучасна гідрологічна мережа Покуття.

*Карта Гійома Левассера де Боплана
із назвою історичної української землі – Покуття*

Помірно континентальний клімат разом із вищенаведеними чинниками робили цей край багатим на різноманіття тваринного світу. Тому й не дивно, що ці землі були заселені ще в часи палеоліту – найдавнішого та найдовшого періоду становлення людства.

На території району знайдено чимало археологічних пам'яток, що свідчать про велику роль полювання в житті тогочасного населення цих земель. Найдавніші з них датовані пізнім палеолітом.

Так, в урочищі Копані, що поблизу села Белелуя, знайдено чимало різноманітних крем'яних наконечників списів та стріл, ручних рубил та скребачок, густо покритих патиною. Вчені датують ці пам'ятки кінцем льодовикового періоду (40-30 тис. років тому). Тодішнє насе-

лення краю полювало на великих ссавців – мамонта, шерстистого носорога, північного оленя.

Після танення льодовиків та формування сучасної гідрологічної мережі до раціону місцевих мешканців додалася ще й риба. Добували її найчастіше гарпунами чи острогами, чому сприяли незначні глибини тутешніх річок та річечок. В археологічних розкопах часто трапляються кістяні гарпуни для добування риби, в тому числі й шляхом стрільби з лука.

Кліматичні зміни, що відбулися після епохи зледеніння, призвели до зміни у фауні та флорі краю. Це своєю чергою призвело до змін видів та способів полювання. Загінні полювання на великих ссавців із використанням вогню поступово зникають через відсутність дичини. Однак вагоміші результати дають полювання ловчими ямами, які споруджували на звіриних стежках. З удосконаленням лука, стріл та їхніх наконечників починає поширюватися індивідуальне полювання скрадом.

Однак новий кам'яний вік приніс не тільки ці зміни. Наші далекі предки перейшли від споживацького господарства до відтворювального. Завдяки чому значення полювання, рибальства та збиральництва дикоросів перестало відігравати основоположну роль у виживанні давньої людини. Проте уже від тих далеких часів наш край став зазнавати посиленого антропогенного впливу.

Наші далекі предки почали розорювати цілинні землі для ведення землеробства. Спочатку використовувалися землі відкритого простору, однак пізніше поля стали розташовувати на місці знищених лісових масивів. На початках така діяльність не надто шкодила біологічному різноманіттю, однак з часом певні види мисливської фауни почали відчувати дискомфорт від зміни звичного ландшафтного середовища та стали мігрувати.

Чималої шкоди завдавало вирубування особливо цінних для мисливської фауни дерев. У наших краях до таких дерев насамперед належить дуб звичайний. Людина здавна підмітила його здатність давати більшу, ніж інші види дерев, кількість тепла під час згорання та, що головніше, – він виявляє високу протидію гниттю. Тому й активно використовували дубову деревину у виробництві дубового поташу, деревного вугілля, у спорудженні житла, будівництві човнів та навіть в обрядових цілях (для захоронення покійників). Однак люди мало звертали увагу на повільний ріст дерев дуба. Це призвело до значного скорочення цінних дубових деревостанів та популяції тура, зубра, оленя, кабана, козулі, які зазвичай харчувалися жолудями в зимовий

період. Разом із цим відбувається й певне зменшення кількості хижих звірів, які харчувалися травоядними. Таким чином, можна підсумувати, що не зміни клімату чи мисливська діяльність відіграли основну роль у зменшенні мисливської фауни, а сокира та плуг.

Навіть у найдавніші часи полювання було певним чином регламентоване. Існували вікові моральні традиції народу, спрямовані на збереження цінних мисливських тварин. Найкраще вони стали виявлятися під час осілого способу життя. Мисливські угіддя закріплювалися за окремими родами, які разом складали плем'я. За кращі угіддя нерідко виникала міжплемінна ворожнеча. Однак із давніх-давен вважалося неприпустимим гріхом убивати самку біля приплоду, адже без її опіки загине весь виводок, а це зменшить шанси на успіх у майбутніх полюваннях. Було також заведено не вбивати тварин більше, ніж потребував мисливець чи рід, адже збереження продукції мисливства в ті часи було проблематичним, а значить допускалося б марнотратство, яке підривало б благополуччя роду надалі. Встановлювалися певні строки полювання на різні види дичини, а полювання в період розмноження старалися звести до мінімуму або ж проводити вибірково, за статями.

Знищення дубових пралісів, скорочення лісових площ та посилення мисливського тиску на дичину через зростання чисельності мисливців, вдосконалення знарядь та способів полювання привели до початку зародків природоохоронної діяльності на законодавчому рівні. Цьому сприяло утворення держави. Уже княгиня Ольга почала закріплювати у великокнязівську власність найкращі мисливські угіддя та бортні дерева, що допомагало збільшенню дичини, такої необхідної для ведення міжнародної торгівлі. Її син Святослав Ігорович також не цурався полювань, особливо під час військових походів, які він так часто влаштовував. Це дало можливість Нестору-літописцю записати про нього таке: «Святослав котлів не брав, а, тонко нарізавши конину чи звірину, чи яловичину, пік на вугіллі і вживав у їжу».

Також із перших літописних зводів стає відомо про те, що сам київський князь Володимир Великий приїздив на лови до Тисмениці, адже об'єктом полювання був тур – далекий прародич теперішньої домашньої худоби. Безумовно, цей факт свідчить про мисливське різноманіття краю, адже з Києва до Тисмениці шлях не близький. Та й на тих ловах, напевно, було ще взято чимало зубрів, оленів, кабанів та ведмедів. Однак цей факт свідчить про те, що в центральних районах турів уже не було. У зв'язку з цим процес закріплення особливо цінних мисливських угідь у

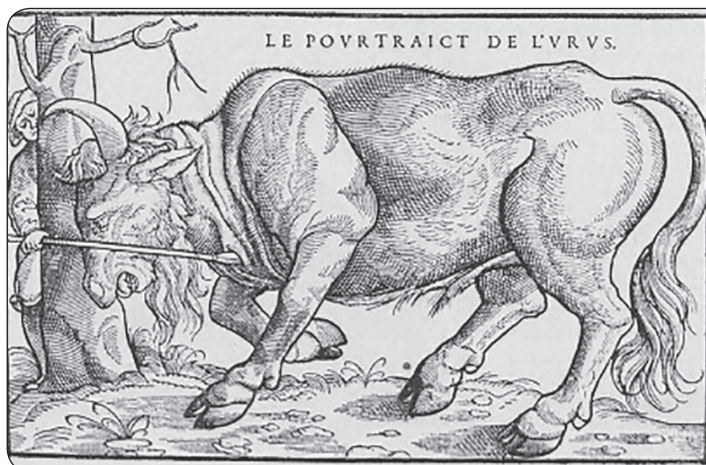
Однозначно, полювання на тура чи зубра достойне княжої уваги, однак не вони, в першу чергу, були об'єктом захисту. Потрібно пам'ятати, що Київська Русь вела жваву міжнародну торгівлю. А левову частку в цій торгівлі на експорт відігравали хутра, мед та віск. Куна – не тільки дрібний ссавець в цьому сімействі, а ще й грошово-платіжна одиниця в епоху початку грошового обігу в Київській Русі. І те, що перші срібні гроші на Русі називали кунами, – найкраще свідчення важливості полювання в ті далекі часи. Що й казати, коли навіть судові збори тих часів можна було оплатити шкурками лисиць, куниць чи горностаїв.

на для них, однак у Калуші та Рогатині в 1209 році боброві гони уже перебували під цілорічною княжою опікою.

В археологічних розкопах нашого краю часів Княжої доби поряд з кістками домашньої худоби траплялися знахідки великої кількості кісток дикого коня – тарпана, дикого осла – кулана, оленя, кабана, козулі, ведмедя, які були на той час поширеним та популярним об'єктом полювання, доступним кожному спритному мисливцю. Проте кістки тура та зубра трапляються набагато рідше, що свідчить про значне зменшення популяції. Останній тур на території Польщі був добутий в 1627 році, але на українських просторах їх на власні очі бачив Гійом Левассер де Боплан, француз-інженер, запрошений польським королем для спорудження Кодацької фортеці десь у середині XVII століття. Напевно, степові простори Дикого поля найдовше захищали цю величну тварину від винищення. У середній течії Дніпра тура винищили вже давно. Сам Володимир Мономах визнавав, що мав усього тільки дві зустрічі з туром за все своє життя.

Однак полювання на зубрів були ще досить популярними в ті часи. Про це свідчать історичні літописи. Зокрема, цікаві відомості про тодішні полювання в Галичині надав уславлений візантійський письменник Микита Хоніат (1155-1213). Ці відомості пов'язані з Андронніком Комніном, двоюрідним братом по матері галицького князя Ярослава Осмомисла. А. Комнін під час придворної смуги в Константинополі (він був братом чинного імператора), хвилюючись за своє життя, змушений був утекти аж в Галичину. Тут його з почестями зустрів Ярослав Осмомисл та дав в управління землі Коломийщини та Снятинщини. Понад рік Андроннік Комнін провів у галицьких землях, а коли повернувся в Константинополь та став василевсом (імператором), то наказав прикрасити стіни свого палацу фресками-розписами про цей період свого життя. Описуючи ці розписи, Микита Хоніат повідомляє про полювання верхи на конях, з мисливськими собаками, соколами, полювання на оленів, травлю собаками зайців, пробитого списом кабана та пораненого зубра, якого він описує як великого звіра, що водиться переважно в тавроскіфів (так він називав галичан). На розписах були й полювання на пернату дичину: диких качок, гусей, перепілок та навіть глухарів. На одній із фресок було зображено самого Андронніка Комніна, який розрубав туші оленя та кабана, а потім підсмажує м'ясо на вогні. Таким чином, нам стають відомі основні об'єкти полювання на Снятинщині в ті далекі часи.

Загалом княжі полювання на Прикарпатті та в Карпатах мали великий розмах. Середньовічні історики стверджують, що Ярослав

Rycina z XVI wieku, przedstawiająca charakterystyczny sposób polowania na tury i żubry. Tu artysta przedstawia tura (urus), w odróżnieniu od żubra (bison, vison). Z dzieła: La description du royaume de Pologne (sic) par Blaise de Vigenere, Paris, 1573.

Полювання на тура. Середньовічна мініатюра

Осмомисл в 1154 році оголосив великі лови, на які запросив багато князів, у тому числі й київського князя. На ловах було добуто чимало зубрів, ведмедів та вепрів, не кажучи вже про дрібнішу дичину. Однак не варто розуміти князівське полювання як тільки полювання на велику дичину. Є історичні відомості про те, як сам Ярослав Мудрий полюбляв ловити зайців сітями.

Археологи стверджують, що в ті часи населення краю не тримало худобу на м'ясо. Звісно, люди тримали коней, корів, биків, кіз та овець, але їх на м'ясо забивали рідко, здебільшого харчуючись дичиною, якої на той час було вдосталь й у снятинських лісах. Тому-то й кількість кісток диких тварин в археологічних розкопках значно переважає кількість кісток свійської худоби. Під час проведення археологічних розкопок давньоруського городища поблизу с. Ревне на території сусідньої Чернівецької області М.Тимофійчук неодноразово натрапляв на кістки дикого кабана, а улюбленою прикрасою деяких археологів стали намиста з ведмежих пазурів, яких чимало знаходили під час розкопок. В розкопках Ленківецької фортеці, яка розташована при в'їзді до Чернівців, знаходили чимало кісток тура, оленя, козулі, а одна із ям була вщерть наповнена риб'ячою лускою, що свідчило про чимале значення рибальства в регіоні. Зустрічається багато мисливських дворогих стріл, якими полювали виключно на пернату дичину.

Не варто забувати, що в княжі часи через Снятин проходив важливий Галицький торговий шлях (знаний ще як Берладська дорога), яким чимало товарів, і насамперед хутро, вивозили на зовнішні ринки, в тому числі й до Константинополя через заснований Ярославом

Осмомислом торговий порт Малий Галич на Дунаї, недалеко від узбережжя Чорного моря (нині румунське місто Галац). Саме існуванню цього торгового шляху й завдячує своїм заснуванням місто Снятин, перша письмова згадка про яке датується 1158 роком. Тому місцеве населення завжди мало можливість вигідно продати хутро куниць, тхорів, видр, норок, лисиць, горностаїв, яке йшло на оздоблення одягу вельмож. Добування хутрового звіра здійснювали самоловними пристроями – плашками-давками, проскоками, петлями, а пізніше й металевими капканами.

Полювання на кабана з рогатиною. Середньовічна мініатюра

Однак все це швидко змінилося після польського завоювання Галичини в XIV ст. Польський король Казимир зумів розвернути основні торгові шляхи через будівництво нових доріг, які з'єднували Львів із Краковом. Через те роль Галицького торгового шляху зменшилася. Проте уже в XV ст. цей торговий шлях знову став надзвичайно важливим через зростання кількості міст. Саме через це й виросли ціни на м'ясо в Західній Європі, що призвело до значного посилення міжнародної торгівлі. Галицький торговий шлях став називатися Воловим, а в Снятині відбувалися ярмарки, на яких за день продавали тисячі волів, пригнаних із степів Молдавії та Валахії.

Члени Всеукраїнської ради та штатні працівники УТМР

*Голова президії Всеукраїнської ради УТМР
М.С. Шуляр*

*Голова Івано-Франківської обласної ради УТМР
М. Луцзяк*

*Штатні працівники Снятинської РО УТМР,
зліва направо: єгері В. Дученко, І. Дідух,
М. Тимофійчук, голова ради М. Григорчук*

*Члени
Івано-Франківської
обласної ради
УТМР –
районні голови,
бухгалтери*

*Делегати
звітно-виборної
конференції
та запрошені
гості
Снятинської
РО УТМР
у 2016 році*

*Голови первинних організацій, почесні члени,
штатні працівники Снятинської РО УТМР*

*Зліва направо:
головний
мисливствознавець
Всеукраїнської ради
А. Гагенко,
голова Снятинської
РО М. Григорчук, го-
лова Івано-Франківсь-
кої ОО М. Луццак,
голова Коломийської
РО В. Урбанович,
заступник голови
президії Всеукраїнсь-
кої ради М. Скорий,
голова Тисменицької
РО УТМР В. Приймак*

*Перед обліком звірів.
Штатні працівники,
екологічний інспек-
тор М. Півторак,
міжрайонний
мисливствознавець
М. Ткач*

*Проведення змагань по стендовій стрільбі, урочище «Стариця».
2017 рік*

*Мисливці
Залучанської
первинної
організації*

*Мисливці
Белелуйської
первинної
організації*

*Мисливці
Потічківської
первинної
організації*

*Мисливці
Стецівської
первинної
організації*

*Мисливці
Тулівської
первинної
організації*

*Мисливці
Задубрівської
первинної
організації*

*Мисливці
Русівської
первинної
організації*

*Мисливці
Рожневопільської
первинної
організації*

*Мисливці
Вовчківської
первинної
організації*

*Мисливці Попельниківської бригади
Джурівської первинної організації*

*Мисливці
Красноставської
первинної
організації*

*Мисливці
Джурівської
первинної
організації*

*Вручення призу
на змаганнях
по рибній ловлі
за I місце
членові УТМР
Г. Бурчак.
«Стариця – 2017»*

*Вручення
призу
за I місце
членові УТМР
С. Николюк
по стендовій
стрільбі
«Стариця –
2017»*

*Команда
Снятинської
РО УТМР
по стендовій
стрільбі
на обласних
змаганнях
«Хом'яківка – 2017»*

2. ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ ПОЛЮВАННЯ В ГАЛИЧИНІ ЧАСІВ ПЕРШОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ ТА АВСТРИЙСЬКОГО ВОЛОДАРЮВАННЯ

Польська займанщина, яка тривала по XVIII ст., принесла чимало змін на землі Снятинщини. Вони торкнулися всіх сфер суспільного життя, в тому числі й полювання. Польські королі з щедрістю роздавали завойовані землі польській шляхті та німецьким колоністам, запрошували на землі Русі євреїв, гнаних у ті часи в Західній Європі.

Попервах полювання регламентувалося тільки звичаєвим правом. Однак зміцнення держави призвело до появи певних законних актів, які стосувалися тогочасних ловів. Спочатку вони торкалися їх побіжно. Наприклад, Статут Вілійський короля Казимира Великого (1334-1370) своїми статтями захищав тисові та дубові ліси. Тисові, бо це тугоросле дерево було найкращим для виготовлення луків, а дуби – найкращі біоценози для великої лісової дичини. Перший державний документ, який прямо стосувався полювання, – «Устав про лови» («Ustawa o łowach»), проголошений у 1420 році в Кракові польським королем Владиславом Ягайлом (1386-1434), доповнений у 1423 році Варецьким Статутом («Statut Wareckij»). Знаючи, що добрий мисливець – поганий рільник, король постановив розпочинати полювання тільки після збору урожаю. «На святого Казимира повно вже молодого звіра». Тому сезон полювань розпочинався 24 серпня та тривав до 23 квітня. Пізніше, уже за королювання Понятовського, мисливський сезон скоротили до першого березня.

Згідно з цими першими актами польського права про мисливство, яке діяло тоді в Галичині, полювання дозволялося лише власникам великих земельних наділів, що могли слугувати мисливськими угіддями. Тому більша частина населення, яка ними не володіла, була позбавлена цього права. Це головне правило так і не було змінено аж до початку XX ст. За незаконне полювання (полювання без наданого власником угідь дозволу) суворо карали. Особливо великі штрафи чекали на тих, хто застосовував «прилади, невластиві для добування звірів», які калічили гончих псів. Власник такої пастки був змушений платити чималу суму і господарю собак, і власнику угідь, який надав право полювання. Адже в ті часи мисливські собаки високо цінували-

ся. Породиста гонча чи борза вартували вдвічі більше, ніж звичайний «тяглий мужик». Також, згідно з польським правом XV ст., жителів сіл було зобов'язано дбати про благополуччя бобрів та «птаства, придатного до ловів» (соколів). Порушення бобрових загат, розкопування «хаток» бобра, незаконне на них полювання, а також руйнування соколиних гнізд, рубка дерев із такими гніздами, вбивство дорослих птахів чи їхніх пташенят каралося законом.

Відповідно до «Regalie lowieskie», усі найбагатші на дичину угіддя оголошувалися власністю короля. Тільки він мав право оголошувати «Venatio magna» (великі лови) – полювання на тура, дикого коня-тарпана, зубра, кабана, ведмедя. У королівських хроніках зафіксовано, що Ягайло часто відсилав упольованих зубрів іншим європейським монархам або в подарунок вченим професорам Краківського університету. Цікаво, що до XIV ст. такі види мисливської фауни, як олень чи козуля, належали до дрібної дичини, а вже пізніше, коли не стало турів і тарпанів, а зубри опинилися під охороною, оленів та козуть віднесли до великої дичини. У королівських ловах брала участь велика кількість мисливців: ловчий, підловчий, десяток сокільників, багато псарників, стрільців, доїжджачих, об'їжджачих, осадників та іншої челяді. Особливу роль відігравали сигнальні, які за допомогою рогів, труб чи валторн подавали спеціальні сигнали. Таких сигналів налічувалося майже триста, й учасники полювання повинні були їх розрізняти на слух за різних погодних умов. Тому мисливський обоз виглядав доволі людним. Так, згідно з тодішніми хроніками, король Ян Собеський проводив лови за участю 500 осіб тільки челяді. А були ж ще й запрошені гості королівського двору.

Інші власники великих земельних наділів могли оголошувати «Venatio parva» (малі лови) – полювання на диких свиней, оленів, диких кіз, зайців, лисиць, вовків, мисливське птаство. На малі лови залучали не менше восьми коней, трьох мисливців, четверо псарів, дві пари челяді, 15 швар гончих. Однак вони не мали права полювати на бобра, навіть якщо він і водився в їхніх мисливських угіддях. Дозвіл полювання на бобра видавався тільки королем, тому бобер вважався найшляхетнішою дичиною. Король та магнати утримували спеціальних посадових осіб – венаторів (venator – латинню – мисливець), які були відповідальними за проведення ловів, а значить, мусили дбати про наявність дичини в угіддях.

Селяни та міщани права полювання були позбавлені. Хоча їх могли залучати нагоничами чи прислугою на ловах можновладців. Полювання в чужих угіддях вважалося злочином і каралося в судо-

WŁADYSŁAW JAGIEŁŁO POSYŁA TURA CESARZOWI ZYGMUNTOWI
Działo się w roku 1417

*Транспортування впольованого тура.
Його поливають «сировицею» – солоною рогою*

вому порядку. Але в багатьох випадках ці норми закону практично не діяли, адже простежити за їхнім виконанням не було кому. Тому «klusowniku», по-нинішньому «браконьєри», не надто переймалися питаннями права полювання.

Через це заможні власники великих мисливських наділів були змушені, крім венаторів, набирати до праці «kniejnikow» (єгері великих лісових масивів – пущ, які проживали в межах своїх мисливських кордонів, та гайових – для охорони мисливської дичини в лісах менших розмірів.

Загалом Снятинщина не перебувала в стані важливих мисливських угідь, адже навіть у ті далекі часи була доволі заселеною та колонізованою територією на важливих торгових шляхах, з розвиненою сільськогосподарською інфраструктурою. Однак поселення, розта-

шовані поодаль від цивілізації, продовжували жити за старовинними формами господарювання. За відсутності поля і з переважанням лісу люди займалися полюванням, рибальством, бортництвом. Платили данину шкурками хутрових звірів та відбували повинності, ходячи з паном «на оступ» (на полювання), поставляючи до панського двору ловецькі чи рибальські сіті, тренованих ловчих птахів.

Звичаєве право довго існувало серед жителів Карпат. Кожен гуцул-мисливець мав свої родові мисливські угіддя. Він не надто звертав увагу на те, які держави та з якими законами приходили на його землі. Тому фактів чигунства (браконьєрства) в Карпатах було завжди більше. Однак полювання в чужих угіддях вважалося «негелтовним» і завжди засуджувалося якщо не стрілою, чи пізніше – кулею, то, принаймні, громадським осудом.

Нові часи принесли більше регламентації в добування диких звірів та ловлю риб. Литовські статuti та «Устави на волоки» – основні чинні правові тогочасні документи, своїми артикулами значно ширше охоплювали різні питання щодо полювання та рибальства. Так, сеймом було видано постанову про охорону лісів та лисенят від незаконного добування. Встановлена кара складала 5 фунтів срібла.

«В уставах на волоки», виданих польським королем Сігізмундом II Августом від 01.04.1557 року артикулом №40, вказано: «Піддані мають вольність ловити рибу в ріках та озерах вудкою, бреднем, тризубцем (в оригіналі – «тригубицею»), малими сітками. Однак у квітні, травні, червні ловля риби забороняється, оскільки йде нерест. За дотриманням цього повинен стежити вряд (представники місцевого самоврядування) та неводники». Отож при раціональному використанні ресурсу створювалися умови для відтворення рибних запасів. Снятинщина хоча й не надто багата на водойми, однак рибальство тут було популярним завжди. Особливо вночі, «з факлею та остом», враховуючи мілководдя наших річок. Ковальської роботи ості – тризубці тепер лише можуть подивувати сучасних рибалок-любителів своїми розмірами. Адже між їхніми зубцями легко поміститься кілограмова риба. Тож можна уявити, для якої риби їх виготовляли. Рибу ловили також кошиком та саком, виганяючи її з прибережних корчів. Сітки в ті часи не були популярними в наших краях, адже гірський характер річок не давав можливості їхнього широкого застосування, та й спеціалістів у плетінні таких сітей було небагато.

Литовський статут 1588 року відводив питанням полювання цілий десятий розділ, який називався: «О пуще, о лови, о дерево бортне, о озеро и сеножати». Артикул перший цього розділу забороняв полю-

вання в чужих угіддях, навіть добирання підранка, який зайшов у чужі угіддя, каралося законом. Винятки становили гони під час переслідування вовка чи лисиці, проте закон не дозволяв робити при цьому потрави посівів. Порушення каралися штрафами та відшкодуванням збитків. І в тому був великий прогрес, адже Перший Литовський Статут 1529 року взагалі прирівнював порушника полювання до злодія і карав «на горло» (тобто смертною карою). Артикул №2 встановлював розцінки штрафів за незаконно впольовану дичину. Турів уже в тому списку немає. Однак відшкодування за незаконно добутого зубра становило «12 рублів грошей» (рубль у ті часи слугував чисто рахунковою одиницею. Один рубль дорівнював 200 срібним монетам, кожна з яких важила трохи більше ніж один грам), а за лося, оленя чи лань – 6, ведмедя, тарпана, рись – 3 рублі грошей, за кабана – 1 рубль грошей, сарну – копу (60 срібних монет вагою 1 грам) грошей, за соболя – 2 рублі, а за куницю – ½ копи грошей. Артикул №3 чітко встановлював права та обов'язки тих, хто мав свої сіножаті, озера чи бортні дерева (вулики) в чужих мисливських угіддях. Їм було заборонено брати з собою собак, різні «стрільби», якими можна завдати шкоди звірині. Із дозволеного були тільки сокира, пешня (робити дупло для бджіл) та коса. Артикул №8 аж на шість рублів грошей штрафовав кожного, хто завдасть шкоди соколам, їхнім пташеняттям чи навіть дереву, на якому розташоване соколине гніздо. Особливо старанно було виписано артикул №9 «Про боброві гони». Він забороняв усіляку господарську діяльність («поле орати», «сіножаті косити», «лозу тербити») поблизу бобрових гатей. Встановлювалася охоронна зона – «на відстань кинутого кия» від водного дзеркала (в оригіналі – «зереміні»). За порушення (якщо бобри покинуть загату) карали штрафом у 12 рублів грошей. Заборона стосувалася усіх власників, навіть князів,

Abramowicz Br.: Sokolnik z XVII wieku.
Z albumu: Pamiątka 200-iej rocznicy oswobodzenia
Wiednia, Kraków 1883.

Сокольничий з тренуванням соколом. Фото з журналу «Lowieś»

якщо в їхніх угіддях перебували королівські боброві поселення (в оригіналі «старі»). І тільки якщо нова сім'я бобрів в іншому місці зробить загату, аж тоді власнику угідь дозволяється на них полювати. Суми штрафів були доволі вражаючі, особливо на фоні тодішніх цін. Так, за вкраденого жеребця, згідно із цим документом, необхідно було сплатити 8 коп грошей, а за корову – 100 грошей. Сокира й коса вартували 6 грошей, а віз сіна «одним конем» – 8 грошей, кожух баранячий чоловічий – копа грошей. Тому простий селянин міг позбутися всього свого господарства лише за вбивство кречета – найкращого мисливського сокола, який коштував тоді 6 рублів грошей.

Артикул №18 регламентував суму штрафу та відшкодування збитків за потрапи посівів під час полювання. Ним було встановлено заборону на полювання на чужих землях «від свята сьомої суботи і до збирання врожаю». Штраф становив три копи грошей та ще відшкодування втрат врожаю. Але ця заборона стосувалася лише земель панських. Поміщик не ніс ніякої відповідальності за потрапи, здійснені на полях йому належних кріпаків. Тому селяни найважче страждали від таких панських вольностей, ще й поскаржитися не було кому.

Полювання у ті часи вважалося видом розваги, способом тримати себе в хорошій фізичній формі, потрібній для участі в лицарських турнірах та несення військової служби. Однак воно не завжди було безпечним. Чимало мисливців, які полювали навіть на травоядних звірів, не кажучи вже про таких великих хижаків, як бурий ведмідь, ранилися або ж були смертельно травмовані на полюваннях. Так, польський король Казимир Великий (той самий, що завойовував Галичину), полюючи на оленя, 8 вересня 1370 року впав з коня та поранив ногу. Хоча його швидко доправили до Кракова, однак рана нагноїлася, й, попри усі старання королівських медиків, п'ятого листопада Казимир помер від гангрени.

Полювання стало причиною передчасної смерті й іншого польського короля Стефана Баторія. У березні-квітні 1576 року С.Баторій провів чимало часу в Снятині після свого обрання королем. Його вітали усі городяни, а вітальне слово тримав снятинський шляхтич Мартин Менжинський. Саме цей король, з огляду на поганий стан міста через регулярні набіги татар, у 1578 році наказав на тривалий термін звільнити городян від сплати податків та запросив до нього євреїв на проживання. Вдячні містяни навіть встановили пам'ятник на його честь.

Стефан Баторій був великим прихильником полювання. Особливе замилювання він мав у полюванні з ловчими птахами. Його хроністи писали, що король платив за одного тренованого сокола «120

корців пшениці, трьох добрих коней, або трьох добірних волів». Хроніки стверджують, що під час одного з полювань на ведмедя, останній напав на Баторія, і тільки завдяки хоробрості Марека Собеського (діда майбутнього короля Польщі Яна Собеського), який забив ведмедя однією шаблею, вдалося порятувати життя королю. Однак 1586 року, полюючи на «дика» (диких свиней) під Гродно (Литва), в дуже сильний мороз король застудився та в п'ятницю 12 грудня по заході сонця, після сильної гарячки, помер.

Полювання часто використовували під час воєнних походів для заготівлі м'яса військові. Займався цим і король Ян Ольбрахт з роду Ягеллонів. Чимало звірів було впольовано під час його походу на Молдавське князівство. Але похід виявився невдалим. Молдавський воєвода Стефан Великий зумів розгромити польське військо, і його недобитки втечею через Снятин діставалися до Польщі. Саме тоді снятинці придумали прислів'я: «Ой за круля, за Ольбрахта, вигинула польська шляхта».

Цікаві відомості про Снятин та полювання надав румунський літописець XVII ст. Мірон Костіна. Він, описуючи лови Драгоша (мармаросько-

*Біля пам'ятника
королю Стефану Баторію у Снятині*

*Король Стефан Баторій.
Середньовічна мініатюра*

го воєводи з Мадярщини) на турів, розказує, що той року 1684, переслідуючи тура із закарпатської сторони, загнався аж на територію Буковини. Глибоко в лісі Драгош зі своєю ловецькою свитою натрапив на оселю та зустрів старого, що порався на пасіці й не розумів ні мадярської, ні румунської мови. Однак один із воєводських дружинників трохи володів слов'янською й розпитав старого, хто він і звідкіля. На що той відповів: «Яцко зі Снятина, од кулько літ зайшов тут, пасічку маю, а нікого, опруч вас, не видаю». Мірон Костіна стверджує, що воєвода Драгош тоді подарував землю старому, а за якийсь час там виросло ціле поселення, що тепер має назву Іцкани (раніше Яцкани).

У старопольських ловах звірину часто оцінювали в балах. При цьому вищі бали отримували звірі, полювання на яких було пов'язано з ризиком для життя. Так, найвищі 20 балів в оцінці мали ведмідь та кабан-сікач. Лось, олень, бобер, рись – 15 балів. Вовк, лис, сарна (козуля), борсук – 6 балів, дика свиня (підсвинок) – 4, дрохва і глухар – 3 бали. Тетерев, фазан, рябчик – 2, заєць, куріпка – 1, бекас – ½ бала. Зубр взагалі уже не враховувався, адже був недоступним.

Stefan Batory przed rozpoczęciem łowów. Rysunek Nawozowa z dzieła Karcowa: Biełowieskaja puszcza, Petersburg 1905. (Znacznie pomniejszone).

Король Стефан Баторій на полюванні в Біловезькій Пущі

Отже, підсумовуючи вищенаведене, можна говорити про наявність трьох видів полювання в ті далекі часи. Це насамперед королівські полювання, які часом тривали тижнями. На другому місці магнатські полювання, які подеколи не поступалися за пишністю та тривалістю королівським. І звичайні полювання шляхти, які, звісно, не могли бути такими значними, як попередні, адже середній шляхтич володів тільки тисячами гектарів угідь, тоді як магнати Прикарпаття Потоцькі, Скарбки, Яблуновські мали сотні тисяч гектарів мисливських угідь,

багатих на різноманітність біотопів. Безумовно, існувало й браконьєрство, яким нерідко промишляли найбільш вразливі верстви населення в панських лісах. Однак воно не набувало масових форм, адже вільного часу в селян-кріпаків було зовсім небагато. Вогнепальна зброя, яка в ті часи була ще досить недосконалою і тільки починала впроваджуватися в ловецтво, була недоступна широкому колу осіб. Полювання було привілеєм та розвагою багатіїв й не набуло масового характеру. До позитиву можна віднести існування законодавства, яке спонукало можновладців до охорони мисливської фауни та встановлення певних термінів полювання, що було дуже актуальним в умовах стрімкого вдосконалення засобів полювання, особливо в часи вогнепальної зброї. Тогочасна Снятинщина не була фавориткою серед мисливських угідь краю. Мозаїчність лісових масивів не дозволяла затримуватися тут великій дичині, на яку полюбляла влаштовувати лови знать. Хіба що тільки великі поціновувачі полювання на зайця з борзими чи гончими собаками полювали в своїх угіддях на снятинських землях. Селяни, що були позбавлені права полювання, могли хібащо ловити на вабу сітками перепілок чи куріпок на своїх полях, або щоб не бачив гайовий, петлями та давками добувати зайців чи іншу дрібну хутрову дичину, значення якої вже значно підупало порівняно з попередніми століттями. Проте навіть неякісна шкурка куниці вартувала більше золотого. Тоді (1765 рік) один кілограм вівса коштував 4 гроші, курка – 7 грошів, плуг з бороною – 1 злотий 15 грошів. Середній зарібок простого селянина на день складав 6 грошів, тому будь-яка хутрова дичина була великою підмогою для нього.

Поділи Речі Посполитої, що відбувалися в XVIII ст., призвели до значних змін у сфері полювання та фактично стали кінцем епохи старопольських ловів. З 1772 року Снятинщина опинилася під новою владою – Австрійською імперією. Офіційно 5 серпня 1772 року австрійська правляча династія Габсбургів отримала міжнародний мандат на володіння землями Галичини. Вони ввійшли в імперію як коронні землі – Королівство Галичини та Володимирії разом із Великим князівством Краківським. Без сумніву, політика «просвіченого абсолютизму» Марії Терезії та Йосипа II створювала непогані перспективи для розвитку мисливства. Так, практично від 1775 року в Галичині було ліквідовано головне правило феодалізму «Немає землі без пана». Таким чином, разом із припиненням феодальної монополії на землю щезло монопольне право можновладців на полювання. Однак цей процес, крім позитиву, мав і негатив. Парцеляція (поділ земель) призвела до появи великої кількості дрібних наділів, у яких

не було практичної можливості ведення раціонального мисливського господарства. Кількість дичини, особливо непластичних видів, стала швидко скорочуватися. Науковці, природолюби та, найперше, мисливці були цим не задоволені. Вони почали виступати за те, щоб мисливство з простої розваги знаті ставало галуззю господарства та приносило прибутки усім громадянам держави. Однак до класифікації диких тварин як загальнодержавного ресурсу тоді так і не дійшли. А тому й надалі власниками тварин, що перебувають у стані природної волі, продовжували залишатися власники земель. Лише тепер вони мали змогу не тільки полювати самостійно, але й здавати таке право в оренду іншим особам чи колективам мисливців.

Першим законодавчим актом про полювання в Галичині був австрійський цісарський патент від 28 лютого 1786 року. Він регламентував строки та способи полювання, його об'єкти та суб'єкти. Серед цікавого – визнання кабана шкідливою дичиною та надання права його добування на своїх землях усіма доступними способами. Розводити кабанів можна було тільки в мисливських вольєрах. Власникам мисливських ревірів (саме так тепер називали мисливські угіддя) ставили за обов'язок відстрілювати кабана нарівні з лисицею чи вовком. За невиконання обов'язку та при завданні кабанями збитків власника мисливського ревіру могли оштрафувати на 25 злотих та змусити відшкодувати збитки.

Новим цісарським законом у сфері мисливства став патент «Про полювання» від 07.09.1849 року. Цей документ уже встановлював мінімальні площі мисливських ревірів. Вони не могли бути меншими, ніж 200 моргів суцільною ділянкою (1 морг дорівнював 0,56 га). Патент давав повне право на полювання у вольєрах незалежно від їхніх розмірів, але тільки в тих, які мали надійну огорожу. Революційні події «Весни народів» спонукали владу приділити більше уваги захисту власників сільськогосподарських угідь після пошкодження полів дичиною. Так, рескрипт австрійського міністерства рільництва (сільського господарства), якому підпорядковувалося мисливське господарство, від 1862 року змушував власників мисливських угідь відшкодовувати всі збитки аграріїв, завдані дикими звірами. Однак збитки в сільському господарстві, завдані власнику мисливських угідь, не відшкодовувалися, адже вважалося, що вони завдані дичиною, яка є його власністю.

Крім того, в Галичині з'являється власний законодавчий орган – Галицький сейм, а тому з 1875 року мисливські закони вже не надходили з Відня, а приймалися Сеймом у Львові. Автономія Галичини була

відносною. Адже прийнятий Сеймом закон спочатку мав підписати відповідний міністр австрійського уряду та подати на затвердження цісарю. І тільки після імператорського підпису закон набував чинності. Між цими діями нерідко проходило чимало часу, тому є різночитання в роках прийняття деяких законів та набуття ними чинності.

Новий мисливський закон, проголосований Галицьким сеймом, датований 1875 роком, не скасовував базових пунктів закону патенту 1849 року, однак доповнював їх регіональною (крайовою) складовою. У цьому законі ще не було положення про мисливський квиток. Хоча в інших коронних краях Австро-Угорщини такі положення уже діяли. Суперечливою була 41 стаття закону, яка забороняла полювання в неділю та в релігійні свята. Вона значно обмежувала коло осіб, які хотіли би стати мисливцем, однак працювали у будні.

Дещо ширшою була редакція наступного мисливського закону від 05.03.1897 року («Nowa ustawa lowiecka dla Galicji i W-Ks Krakowskiego»). Закон встановлював мінімальний розмір мисливського ревіру в 115 гектарів та обов'язково суцільною площею. Дороги чи інша інженерна інфраструктура не робили мозаїчності. Згідно із цим законом, існувало три види мисливських господарств. Перший – самостійні господарства, утворені одноосібними власниками, які володіли не менше як 115 гектарами угідь, другий – господарства – об'єднання власників угідь, створені для ведення мисливської діяльності. Перші й другі могли полювати самі або здавати своє право полювання в оренду, тим самим утворюючи третій тип мисливських господарств.

На громадських землях створювалися ґмінні ревіри (угіддя територіальних громад). Їхня площа також не могла бути меншою за 115 га. Якщо ґмінному ревіру бракувало земель, держава мала право приєднати до ревіру приватні землі, що з ним межували та не входили до інших ревірів. У такому разі власник угідь отримував відшкодування в сумі останнього проведеного аукціону. Ґміна як власник мисливського ревіру могла здавати в оренду право на полювання окремим особам, державним організаціям чи товариствам мисливців, які мали належно зареєстровані статuti. Право оренди продавали на відкритому аукціоні строком на 6 років. Проводив аукціон представник державної влади – повітовий староста.

Вперше в Галичині з'являється поняття мисливського квитка, який необхідно було придбати. Вартість мисливського квитка на рік становила 10 корон, на три роки – 30 корон, на один місяць – 3 корони. Гроші, отримані за видачу мисливського квитка, спрямовували-

ся на громадські потреби. Таким чином, уперше мисливство стало приносити хоч і незначні, але доходи до бюджету органів місцевого самоврядування. Для порівняння, місячна заробітна плата єгеря в ті часи становила 10 корон і була доволі низькою зарплатнею порівняно з іншими галузями господарства. З 1908 року в мисливському квитку обов'язково мала бути фотографія власника. Крім мисливського квитка, необхідно було мати посвідчення на зброю, яке також обходилося власнику в немалу суму. Полювання без цих документів каралося великим штрафом, який міг доходити й до 200 корон. Через це значна частина малозабезпеченого населення була позбавлена можливості стати мисливцями.

Не змінилася площа мисливського ревіру в 115 га і в законі «Про полювання» від 13.07.1909 року. Однак право проводити аукціони здачі в оренду ґмінних ревірів від старости повіту перейшло до війта чи бурмистра. Щоправда, за наявності спору староста завжди міг скасувати результати аукціону. Крім того, з'являється поняття збірного ревіру – угідь, зібраних із ненаданих нікому угідь. Закон не дозволяв існування ненаданих в оренду мисливцям земельних наділів, а дозволяв зводити їх у збірний ревір. Такі угіддя було важко здати в оренду, через їхню малу мисливську цінність, тому закон дозволяв старості повіту призначати в такі ревіри уповноваженого мисливця, який відстрілював дичину на продаж, а виручені кошти розподіляли між власниками земельних наділів пропорційно до розмірів частки у збірному ревірі. Такий уповноважений мисливець міг бути призначений і в ґмінний ревір, якщо ніхто не брав його в оренду на аукціоні. Причини того, що не було охочих взяти в оренду мисливські угіддя, крилися в необхідності відшкодування збитків завданих аграріям дикими тваринами. Суми відшкодувань робили оренду неприбутковою або навіть збитковою. Стартова вартість оренди угідь середніх бонітетів могла становити 10 грошів за гектар. Однак вартість відшкодування цих угідь доходила до 2000 злотих на рік, що робило оренду якщо й не збитковою, то неприбутковою точно. Термін оренди так само складав 6 років. Окрім того, мисливський закон дозволяв створення мисливських спілок із дрібних землевласників на чолі з обраним керівництвом. Головні умови: площа угідь не менше 115 га на одного учасника та реєстрація в повіті Статуту такого мисливського товариства.

Цей закон, прийнятий Галицьким сеймом та затверджений австрійським цісарем, діяв і на території відновленої II Речі Посполитої практично до 1927 року.

Крім законів, що регламентували мисливство, Галицький сейм приймав і дотичні до нього закони, як, наприклад, «Крайовий закон про риболовлю» від 31.10.1887 року. Між іншим, згідно зі статтями цього закону, видра була визнана шкідливою дичиною, і рибалки мали право на її добування у власних чи закріплених водоймах упродовж всього року. Вказаний закон було розроблено методом адаптування австрійського загальнодержавного закону «Про рибальство» від 25.04.1885 року до умов Галичини та Краківського князівства.

Загалом на території Галичини діяло чимало законів природоохоронного спрямування. Це і закон «Про охорону деяких видів альпійських тварин та диких кіз» від 19.07.1869 року, і закон «Про охорону деяких видів тварин» від 21.12.1874 року, а також закон «Про охорону тварин» від 30.01.1875 року.

Вибух Першої світової війни значно вплинув на всі сторони суспільного життя, в тому числі й на мисливство. Галичина стала ареною кровопролитних боїв, а її території були окуповані російськими військами. Окупаційна влада в особі графа А.Бобринського заборонила діяльність Галицького мисливського товариства та випуск журналу «Lowies». Ускладнилося життя мисливців й на австро-угорських територіях. Замість цивільної влади у прифронтових зонах постала влада військової комендатури. Розпорядженням командувача армії від 29.11.1915 року було змінено порядок видачі дозволів на мисливську зброю. Її в мисливців вилучали, обіцяючи повернути після закінчення воєнних дій. Такими були (та й залишаються нині) закони воєнного стану. Зброю видавали лише дуже надійним людям (руси-ни-українці для австрійців такими не були), та й то тільки на один рік. За полювання зі зброєю без такого дозволу було встановлено штраф у розмірі 1000 корон або навіть тюремне ув'язнення. Правда, це в ліпшому випадку, в гіршому ж австрійська військова жандармерія могла, за законами воєнного часу, просто повісити порушника, як повісила на вербах біля микулинського моста батька та сина Карганчуків, жителів Микулинців. Їх звинуватили в тому, ніби вони перерізали телефонні дроти, хоча вони тільки хотіли нарізати зелені, щоб «замаїти» хату на Трійцю.

Війна призвела до великих непродуктивних видатків, що значно погіршили становище населення у воюючих країнах. Вона породила масове браконьєрство, яким займалися як військові з обох сторін, так і цивільні особи. М'ясо виявилось в дефіциті, адже вояків на фронтах потрібно було якісно годувати. Як стверджують історичні джерела, тільки на один місяць забезпечення м'ясом

російських військ на всіх фронтах станом на 1916 рік необхідно було 100 000 тонн м'яса, 16 000 тонн жирів та 810 000 голів великої рогатої худоби для забою. Не менше потребували й австро-угорські війська. Напевно, саме тому цісарський намісник у Галичині видав розпорядження від 15.05.1915 року про заборону торгівлі м'ясом в окремі дні тижня. Заборонялося не тільки торгувати м'ясом та м'ясними виробами, а й готувати та продавати м'ясні страви у закладах громадського харчування – ресторанах, корчмах, кафе. За порушення розпорядження накладали штраф у розмірі до 5000 корон або арештовували винного на шість місяців. Звісно, влада не дбала про дотримання релігійного посту чи дослухалася рекомендацій дієтологів. М'ясо було потрібне фронту. Згодом з'являється розпорядження австрійської військової влади «Про охорону сільськогосподарських тварин», датоване 29 листопада 1915 року. Цивільному населенню, яке, хвилюючись за можливу конфіскацію на воєнні потреби свійських тварин, забивало їх, не доводячи до кондиції, було заборонено самостійний забій власної худоби.

Тим часом російські козаки вели цілеспрямоване полювання для забезпечення себе м'ясом, а надлишки продукції браконьєрства навіть продавали місцевому населенню чи обмінювали на спиртне. Хоча на австрійських територіях торгівля дичиною була заборонена, вояки, які часто стояли позиціями в лісових масивах, не пропускали можливості забити козулю чи кабана. У населення на руках з'являється велика кількість військової зброї та боєприпасів, підібраних із місць боїв. І якщо у воєнний час рідко хто з цивільних ризикував бродити лісом зі зброєю, то в перші повоєнні роки чимала кількість дичини була ними понижена. Крім того, військове керівництво, нерідко під надуманим приводом завдання збитків дичиною, частенько влаштовувало так звані «державні полювання», трофеї яких потім скеровували до солдатських лікарень. Снятинщина в цьому плані сильно постраждала, адже через неї тричі проходила лінія фронту – в 1914, 1915 та 1916 роках. Фортифікаційними спорудами у вигляді окопів укрита більша частина району. Чимало їх у лісах поблизу Джурова, Рудників, Трійці та Тростянця – основних лісових масивах району. Лісової сторожі в ті часи не було, адже чимало з них було призвано на цісарську військову службу, тому кількість мисливських звірів значно скоротилася насамперед через браконьєрство військових та ведення бойових дій у мисливських угіддях.

Однак події 1914-1917 років не могли перекреслити тих різноманітних надбань, які отримало галицьке мисливство за вказаний

період. Насамперед було зроблено певні кроки на шляху просування від германського права, за яким звірина вважалася власністю власника земельних угідь, до римського права, згідно з яким дичина була нічийною власністю. Звідсіля вже було досить близько до розуміння того, що дикі звірі, які перебувають у стані природної волі, є власністю всіх громадян держави. Полювання припинило бути монопольною розвагою окремих верств населення, однак воно ще не стало загальнодоступним із низки причин. Перехід від «виду розваги» до «галузі господарства» супроводжувався напрацюванням юридичної бази, яка вносила певний порядок не тільки в терміни чи способи добування диких звірів, а й насамперед в їх охорону та примноження. Дуже важливим став той факт, що тогочасне австро-угорське законодавство, засноване на принципах просвіченого абсолютизму, дозволяло громадські організації, а ловецьке законодавство заохочувало створення мисливських спілок, які, у свою чергу, вкладали чималий доробок у розвиток мисливської справи Галичини.

3. ВИНИКНЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ МИСЛИВСЬКИХ СПІЛОК НА СНЯТИНЩИНІ ТА В ГАЛИЧИНІ

Мисливство споконвіку було й залишається традиційним заняттям для різних класів суспільства. Однак під дією германського права воно поступово монополізувалося вищими верствами, земельними власниками чи людьми з високим рівнем доходів. Вони мали достатньо розуму, грошей, часу та зв'язків для того, щоби ефективно відстоювати свої інтереси через створення мисливських громадських об'єднань, тим більше, що австрійське законодавство це дозволяло.

Першою мисливською громадською організацією на теренах Снятинщини було «Мисливське товариство у Снятині» (далі Товариство), установчі збори якого відбулися 3 січня 1870 року. На цих зборах було схвалено Статут товариства, який було затверджено рескриптом Галицького намісництва 9 квітня 1870 року за №-L.4575/70. Збори обрали Раду товариства, до якої входили: Генрик Бек, Юстин Тріхтель, Олілльо Данькевич. Керівником став доктор Кароль Вернер, а секретарем обрано А.Хлавати.

*Реконструйована
міська печатка Снятина
з написом латиною:
«Печатка вільного
і королівського міста Снятина»*

Статутом Товариства була встановлена його дислокація – «Вільне королівське місто Снятин» (традиційне для тих часів визначення поселення, яке фіксувалося на печатці міста). Мета Товариства полягала в підвищенні ролі мисливства, чисельності мисливських видів тварин, підтримці владою галузі мисливства, а також: знищення хижаків, подолання браконьєрства, для чого Товариство зобов'язувалося власним коштом утримувати в орендованих мисливських угіддях єгерську службу.

Членом Товариства міг стати кожен житель Снятина, який мав за службу повагу громади міста, вмів

користуватися вогнепальною зброєю, теоретично й практично ознайомлений із правилами ведення мисливського господарства та добре знав мисливський закон. Довголітні члени Товариства, які мали перед ним особливі заслуги, могли отримати звання «Почесний член Товариства». Таким чином, Товариство складалося з дійсних та почесних членів, число яких могло бути не менше 5-ти, однак не більше 20-ти осіб, і на одного члена Товариства мало припадати не менше ніж 115 гектарів мисливських угідь, на яких Товариство вело мисливське господарство. Прийом у члени Товариства здійснювало керівництво. Особа, прийнята в дійсні члени Товариства, мала право голосу та обрання на керівні посади, право брати участь у колективних полюваннях, які проводило Товариство, право власності на особисто здобуту дичину. Право на індивідуальні полювання надавалося лише дозволом керівництва. Кожен мисливець Товариства мусив досконало знати межі мисливських ревірів, орендованих Товариством, адже орендовані угіддя мали мозаїчний характер та межували з приватними мисливськими господарствами. Кожен член Товариства мав право (чи навіть обов'язок) перевіряти будь-яку особу, яку він зустріне зі зброєю в руках, в мисливських угіддях Товариства. У разі відсутності законних підстав для полювання він мав право вилучити зброю та добуту дичину в порушника й у триденний термін повідомити керівництво про наявний факт. Члени Товариства сплачували вступний та щорічні внески, мали дотримуватися Статуту Товариства, правил поведінки мисливця, рішень загальних зборів. Виключення з рядів Товариства відбувалося за поданим клопотанням чи за рішенням керівництва. Переважно це стосувалося осіб, які не сплатили членські внески (прострочення понад 6 місяців) або ж не сплатили штраф (прострочення понад 30 днів). Виключений з членів Товариства міг апелювати до Загальних зборів про скасування рішення. Початком адміністративного року вважалося 1 лютого, а членські внески необхідно було сплатити до 14 лютого. Після сплати внесків мисливець отримував виписаний секретарем та засвідчений головою дозвіл на полювання.

Вищим органом керівництва були Загальні збори Товариства, які могли бути черговими та позачерговими. Чергові збори відбувалися щороку в лютому для підбиття підсумків мисливського сезону, а позачергові скликалися на вимогу не менше третини членів Товариства. До компетенції зборів входили: вибори керівництва та ревізійної комісії, оцінка їхньої роботи за звітний період, ухвалення бюджету Товариства, розгляд апеляційних заяв, надання почесних звань. Правочинність зборів наставала за умови участі в них не менше половини членів Товариства, а рішення приймали простою більшістю

голосів присутніх на зборах. Голосували на зборах як відкритим, так і таємним способом, за рішенням зборів.

До керівництва Товариством, крім голови та заступника-секретаря, входив також ловчий (організатор полювань). Керівництво встановлювало розмір внесків, розподіл видатків, приймало на роботу співробітників, розглядало скарги та пропозиції членів Товариства, здійснювало комунікацію з органами державної влади та місцевою владою, інформувало мисливців про строки та місце полювання, види та кількість дичини, запланованої до відстрілу, скликало збори тощо. Цікавим був пункт Статуту, який вказував на те, що за умови закриття Товариства усі його активи мали бути передані на користь Снятинської народної школи.

Фінанси Товариства поповнювалися не тільки за рахунок вступних та щорічних внесків і пожертвувань. Пункт №3 Статуту встановлював так звані «стріляні гроші». Під час колективних загінних полювань, для уникнення непродуктивної стрільби та марнування праці загоничів, встановлювалися штрафи за промахи: за перший промах – 10 ґрошів, за другий – 20 ґрошів. Окрім цього, під час добування самця козулі чи кабана мисливець сплачував Товариству 5 золотих, за лисицю, борсука – 1 золотий, за добування зайця, куріпки чи вальдшнепа – 10 ґрошів. Вказані кошти виплачувалися як преміальні єгерям Товариства для заохочення примноження дичини в закріплених за ними угіддях.

Пункт №4 Статуту встановлював систему штрафів за порушення правил полювання. Так, за добування самця козулі в охоронний період порушник повинен був сплатити Товариству 10 золотих, а за самку – 20 золотих. Інша дичина, впольована поза сезоном чи без дозволу, обходилася в 5 золотих. Такий же штраф накладався на члена Товариства, який здійснював полювання з особою, яка не була в Товаристві. Загалом кожен мисливець мав право запросити на полювання гостя з не членів Товариства або мисливців з інших населених пунктів, але на це необхідно було отримати згоду керівництва, яке виписувало відповідний дозвіл. За самостійне одноосібне полювання в мисливських угіддях, які призначалися для колективних полювань (переважно ліси чи луки), встановлювався штраф у розмірі 10 золотих за перший факт порушення та 20 золотих у повторному випадку. Наступне таке порушення призводило до виключення з Товариства. Аналогічно каралися полювання в неділю та у великі свята.

Штрафами боролися за дотримання безпеки. Так, за носіння зброї із зведеними курками, залишений набій у рушниці після покидання

номера стрільби чи інші порушення правил безпечного користування зброєю накладався штраф у розмірі 5 золотих.

Регламентувалися й види полювання. Якщо мисливець хотів полювати самостійно у спеціально відведених для цього угіддях, він був змушений повідомити про це керівництво. При цьому йому дозволялося брати на полювання не більше однієї собаки та добувати не більше двох зайців (п.№7 Статуту) Організація колективних полювань планувалася заздалегідь. Тому кожен із членів Товариства отримував письмове запрошення на таке полювання із вказаними датою, місцем проведення та місцем збору. У разі необхідності проведення колективного полювання поза планом необхідно було отримати згоду не менше третини членів Товариства (п.№8 Статуту). Перед проведенням колективних полювань у тих угіддях, де вони були заплановані, оголошувався «тиждень тишини» (п.№9 Статуту).

Основним видом мисливської дичини у Снятинському повіті був заєць-русак, чисельність якого намагалися примножувати всі власники мисливських угідь. Козуля в кількості, що дозволяла відстріл, траплялася лише в південній частині повіту здебільшого в перелісках, які правили їй за сховок. Дикий кабан практично був відсутній або наявний тільки мігруючими особинами. Через меліоративні роботи задля збільшення поля кількості водоплавної дичини стрімко скорочувалася. Тому для примноження мисливської фауни повіту «Мисливське товариство у Снятині» в 1907 році, за часів керівництва організацією Володимиром Загурським, зробило спробу інтродукувати у фауну повіту фазанів. Однак, як стверджує автор публікації в журналі «Lowies», задум провалився через значну кількість лисиці та високу вологість ґрунтів повіту.

Крім «Мисливського товариства у Снятині», яке орендувало мисливські угіддя в окремих гмінах повіту, мисливським господарством займалися власники великих земельних наділів: князі Кржиштофовичі, барон Стефан Мойса-Росохацькі, Йозеф Ярузельські, Казимир Аґопсович, Міхал Чайковський, Лешек Баньковський та інші.

У ті часи ефективність мисливського господарства визначалася не кількістю облікованої дичини, а фактичною кількістю добутої. Те господарство, де мисливець за день добув найбільше трофеїв, і вважалось найкращим. З метою збільшення дохідності господарства їхні власники старалися популяризувати свої полювання в періодичних виданнях, розраховуючи залучати якомога більше мисливців, які щедро оплачували послуги.

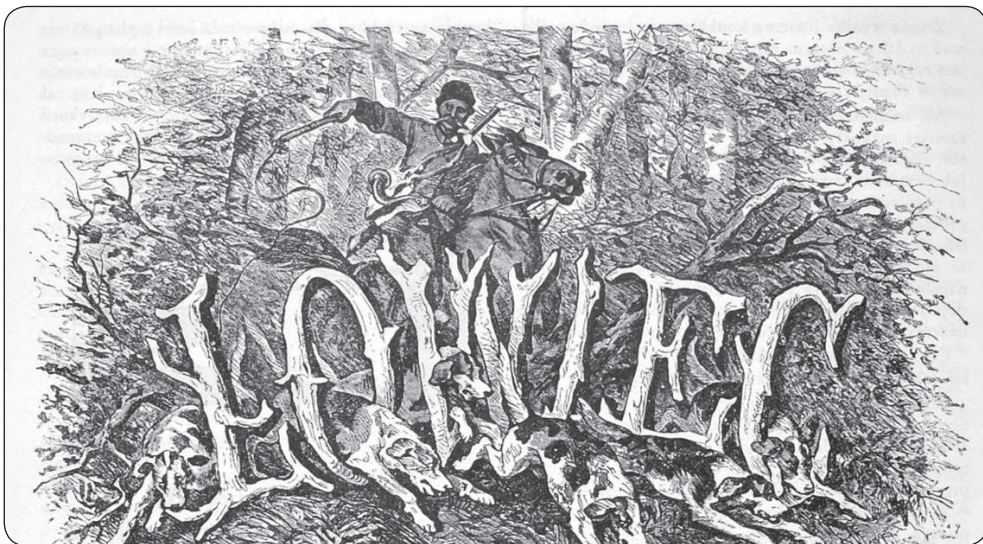
Для того, щоб вийти на вищий рівень співпраці, отримати можливість полювати в більш різноманітних біотопах та з метою ширшої популяризації мисливства, створюється крайове мисливське товариство.

24 квітня 1876 року у Львові відбулися перші збори мисливців, на яких присутні 42 учасники проголосили створення Галицького мисливського товариства (далі – ГМТ). Вироблений ними Статут товариства був підписаний цісарським намісником і дозволяв приймати до нього всіх охочих, а не тільки мисливців. Першим головою ГМТ було обрано графа Володимира Дідушицького, великого знавця та поціновувача мисливської справи.

Через два роки (10.01.1878 р.) у світ вийшов перший друкований номер журналу «Lowies» («Мисливець»), який став періодичним виданням Галицького мисливського товариства. Безумовно, товариство ідейно було пропольським, тому на сторінках журналу (особливо перших років видання) було чимало художніх творів, які оспівували Польщу «до розборів» та виховували справжніх польських патріотів. Так, у журналі №6 за 1889 рік знаходимо такі рядки: «Dziad moj tura zgnotl pod nogi, Ojciec wygnal niemce w gogę» («Дід мій тура взяв під ноги, батько вигнав німця – ворога»). Однак наявність власного друкованого органу мала велике значення для популяризації мисливства, пропаганди передового досвіду ведення мисливського господарства, обговорення важливих юридичних аспектів, пов'язаних із полюванням. Число членів Товариства стрімко зростало, незважаючи на досить високі членські внески в розмірі 5 золотих річно. Станом на 01.01.1897 року число членів ГМТ становило 308 осіб, а на 01.12.1897 року вже 704 особи. В 1898 році їх було вже 980, членські внески яких та прибутки від реклами дозволили видавати журнал «Lowies» двічі на місяць. На початку XX ст. кількість членів ГМТ уже зросла до 1200 осіб й продовжувала зростати.

*Володимир Дідушицький –
перший голова
громадської організації
«Галицьке мисливське
товариство»*

Заставка титульної сторінки журналу «Lowiec»

Галицьке мисливське товариство організувало свої філії практично у всіх повітах Галичини. У 1910 році така філія була створена й на Снятинщині. Першими представниками ГМТ в Снятинському та Косівському повітах були Петро Хітш та Станіслав Бричинський. Вони в 1883 році здійснювали громадський нагляд за веденням мисливства, координували зносини ГМТ із державною владою на місцях, вели просвітницьку роботу. Делегати ГМТ вимагали від власників та користувачів мисливських угідь виконання приписів, які видавало товариство. За їх невиконання було встановлено штрафні санкції, суми грошей з яких йшли на закупівлю кормів для дичини. Взагалі в час появи перших громадських мисливських об'єднань популярним стало гасло: «Poluje ten, kto goduje!» («Полює той, хто годує!»).

Початок нового століття ознаменувався значною політизацією суспільства. Поява перших політичних партій призводила в тому числі й до їхнього впливу на процеси полювання. Політики різних спрямувань дуже часто використовували в Сеймі питання мисливського характеру з метою отримати якомога більшу підтримку народних мас. Тому не дивним у ті часи було гасло, під яким виступали радикали: «Полювання для всіх – як для пана, так і для Івана, тому що заєць гризе щепи...»

З 1907 року керівництво Снятинською філією Галицького мисливського товариства здійснював доктор Кароль Вернер. Сучасники

GOSPODARZ KNEI POTURZYCKIEJ ZE SWYMI GOŚCMI W R. 1894.

Siedzą: ś. p. Włodzimierz hr. Dzieduszycki, ś. p. Juliusz hr. Tarnowski, ś. p. Stanisław hr. Goluchowski, ks. Andrzej Lubomirski, Józef Cieński, ś. p. Wincenty Kruszewski, (poza J. Cieńskim częściowo widoczny ś. p. Tadeusz hr. Dzieduszycki). Stoją: ś. p. Wacław Fabiański, ś. p. Aleksander Hulimka, ś. p. Karol Biliński, ś. p. Zdzisław Skrzyński, ś. p. Tadeusz Kownacki, ś. p. Stefan hr. Szembek.
Fotografował ś. p. Michał Sozański.

Скромний обід на князівському полюванні.

Сидить В.Дідушицький – власник угідь. Фото з журналу «Lowiec»

відгукувалися про нього як про великого природолюбця та мисливця, «який намагається спричинитися до збільшення поголів'я дичини». Тривалий час доктор Вернер був ще й очільником Снятинського мисливського товариства.

Чималий внесок у роботу Снятинської філії ГМТ зробив Стефан Мойса-Росохацький, член ГМТ, барон, великий землевласник, дідич у селі Рудники Снятинського повіту. Він народився 17 квітня 1853 року у вірменській родині, що осіла на Буковині. Був сином Яна Мойси, який у 1875 році отримав шляхетський титул та право додавати до прізвища «Росохацький». Стефан здобув учений ступінь доктора права, студіюючи його у Львівському університеті. В його власності було 452 морги поля та лугів. Був власником великого фільварку Волів'янка, що розташовувався на правому березі річки Прут (тепер урочище Луенки, між селами Рудники та Вовчківці). Й дотепер там, на надзаплавній терасі Пруту, трохи нижче від теперішнього устя р. Рибиці, на полі можна бачити розкидані будівельні матеріали фунда-

ментів та стін згаданого фільварку, більшу частину яких просто згорнули в дренажний канал. Крім того, родина володіла маєтками в селах Кам'янка Мала, Росохач, Слобідка Пільна на Коломийщині. Дружина Стефана Мойси-Росохацького – Луїза Марія Капрі фон Мерацей була також дворянського роду. Подружжя мало двох дітей – старшу доньку Яніну та молодшого сина Міхала. С.Мойса-Росохацький з 1882 року був членом Ради, а пізніше тривалий час – маршалком (головою) Повітової Ради у Снятині. В 1898 році його прийняли в шляхетський стан, у 1908 році австрійський цісар нагородив Стефана Мойсу-Росохацького орденом Франца-Йосипа II ст., а у 1910 році він отримав титул барона. Брав участь у виборах до Галицького сейму, але програв їх на користь Івана Сандуляка з Карлова (нині с. Прутівка). Однак у наступних виборах переміг та був послом Галицького Сейму протягом кількох скликань. Сучасники С.Мойси-Росохацького українського походження характеризували барона як польського шовініста, який у 1913 році виступив проти угоди з українцями. Тому й не дивно, що на нього в 1908 році було вчинено замах на вбивство, який так і не було розкрито, хоча слідство було на контролі намісника Галичини. У селі Рудники розташовувався розкішний маєток Росохацьких, який, однак, сильно постраждав у роки Першої світової війни. Стефана Мойсу-Росохацького було обрано делегатом від Снятинського повіту на з'їзд Галицького мисливського товариства, що відбувся у Львові 14 лютого 1897 року. Помер він 09.12.1920 року та похований у Львові.

*Будинок родини Росохацьких у Рудниках,
зруйнований в роки війни*

Іншим відомим представником родини Росохацьких серед снятинських мисливців тих часів був Міхал Мойса-Росохацький, 1889 року народження, доктор права, великий поціновувач рушничного полювання, якого в 1908 році було обрано керівником Снятинської філії ГМТ. Активно долучався до розбудови мисливства та

був постійним дописувачем у мисливські періодичні видання. Так, у першому номері журналу «Lowies» за 1908 рік вміщена його стаття «Про організацію сторожі мисливської». Барон Міхал Мойса-Росохацький чимало полював в інших землях Австро-Угорщини, зокрема в місцевості Семмеринг (Штирія), де мав мисливський ревір на глухаря, а потім публікував свої спогади про такі подорожі на сторінках мисливської преси. Зокрема, в журналі «Lowies» за 1925 рік опублікована його стаття «Токовище 1925», друга частина мисливського щоденника зі Штирії «Токовище в році 1926» наведена в наступних номерах журналу.

Dr. MICHAŁ MOYSA ROSOCHACKI

Na tokach w Styrii w r. 1934

Pięciodniowy pobyt we Wiedniu, to trochę mało dla nieprzebranej ilości ciekawych spostrzeżeń. Umysł głodny wrażeń, wchłania je niezwykle sprawnie.

Już po kilkugodzinnym pobycie stwierdzamy w społeczności wiedeńskiej nietylko znany ogólnie, pogodny optymizm, wesołość i wrodzoną muzykalność, ale też dość wyrobiony zmysł piękna, znamionujący wysoką kulturę duchową tego centrum Europy.

Tych zasadniczych rysów natury wiedeńczyka, nie zmienił ani kryzys, ani nawet niesłychana różnorodność przekonań politycznych i przynależności partyjnych.

Z bogatej skarbnicy wspomnień — którym należy dać pierwszeństwo? Oczywiście tym, które — jeśli już nie bezpośrednio — łowiectwa dotyczą, to przynajmniej z daleka do łowiectwa nawiązują.

Takimi wspomnieniami dzielę się z czytelnikami, a czynię to tem chętniej, gdyż przeżywam je ponownie.

Dnia 1 IV 1934, otwarto w ongiś dworskim, obecnie państwowym muzeum przyrodniczym wystawę zwierzyńca w Lainz. Tym, którzy nie chcą, lub nie mogą poświęcić więcej czasu i pracy dla przestudjowania tego niezwykle ciekawego zwierzyńca w naturze, przedstawia wystawa kilkanaście witryn muzealnych zwięźle i popularnie, tylko z lekką zaczepiając o naukę — jego ziemie i historię, jego świat roślinny i zwierzęcy.

Widzimy tu grzyby, motyle, liczny zastęp pasorzytów i szkodników roślinnych i zwierzęcych, a też wspaniałe 400-letnie buki i dęby. Myśliwego interesuje przede wszystkim zwierzostan. Wedle stanu w r. 1933, żyje tu: 92 jeleni, 293 danieli, 162 muflonów, które się

Już w przedpokoju oglądam szafę, pełną najlepszej nowoczesnej broni. Gospodarz pokazuje mi rożki kapitałowego rogacza, pochodzącego z naszych gór karpaccich. Oglądam 3 zabite przez niego niedźwiedzie siedmiogrodzkie, wreszcie szereg wieńców siedmiogrodzkich jeleni. — Każdy z tych wieńców posiada rekordową wagę ponad 11 kg. Widzę też znakomite zdjęcia dziewiczych puszczy, siekierą nigdy nie tkniętych. Drzewostan tych puszczy to buk, świerk i jodła o przeciętnie metrowych grubościach i 40-metrowych wysokościach. Ożywionej naszej rozmowie, towarzyszy niemniej ożywiony hałas 5 psów wysokiej krwi.

Za dni kilka odbędzie się też wielkie, przemijowane strzelanie do rzutków, na strzelnicy wojskowej.

Chcąc wyczerpać tegoroczne wspomnienia myśliwskie nie mogę pominąć wystawy rysunków zwierząt, otwartej 18 kwietnia 1934, we wspaniałej marmurowej hali nowego Burgu na Placu Bohaterów. — Wystawa ta obejmuje 53 rysunków kredowych i grafitowych, o wymiarach od 45 cm na 36, do 152 na 127 cm. Rysunki te, o niezwyklej żywości i plastyce, przedstawiają różne zwierzęta: komary, ptaki, psy, koty, małpy i tygrysy, o często nadnaturalnej wielkości. Autorem tych wszystkich rysunków jest znany portrecista Alfred Hawel, który dochód z tej imprezy przeznaczył dla Towarzystwa Ochrony Zwierząt.

Działalność tego towarzystwa i jego rozwój, jak niemniej działalność Wolnego Stowarzyszenia dla ochrony łowiectwa, stanowią odrębne tematy.

Na tej wystawie widzimy rysunki 9 psów a między niemi przepyszną głowę rasowego bawarskiego posokowca. — Wystawa ta z końcem maja b. r. wyjedzie do Londynu, by tam pod protektoratem znanej miłośniczki zwierząt lady Hamilton promować dalej ideę ochrony zwie-

Допис Мойси-Росохацького в журнал «Lowies»

У №8 «Lowies» за 1927 рік є його стаття «Cos niecos o gluszach» («Декілька слів про глухарів»), де автор знову ділиться враженнями про полювання на глухарів у Штирії. Такі публікації Міхала Росохацького друкуються в мисливських журналах регулярно аж до 1936

року. В мемуарах автор не тільки ділиться власними враженнями та переживаннями на полюваннях на глухаря, а й описує звичай і традиції народу, особливості ведення мисливського господарства. Нариси пронизані тонкою лірикою любові до природи та життя в цілому. Крім мисливських мемуарів, М.Мойса-Росохацький пише статті про способи покращення ведення мисливського господарства Галичини: «Польське мисливство перед реформуванням», «Хіба?», описує полювання в Косівському та Городенківському повітах («Полювання в Городенці», «Дві нагинки в державному лісництві Шешори»). Родина М.-Росохацьких володіла великою колекцією мисливських трофеїв (роги козулі), добытих у власному господарстві. Вони були представлені на ювілейній мисливській виставці у вересні 1936 року у Львові, присвяченій 60-літтю заснування Галицького мисливського товариства. Серед експозиції були також роги оленя на вісімнадцять відростків, упольованого бароном М.Мойсою-Росохацьким на полюванні 1932 року в Сколе. Барон також був одним із 98 осіб, що 30 березня 1928 року заснували Перший (у Польщі) мисливський інститут у Станіславові. Заслуги Росохацького було відзначено на державному рівні й за клопотанням Малопольського мисливського товариства 2 грудня 1933 року його було нагороджено Золотою медаллю за заслуги в галузі мисливства. Разом із дружиною Кіндзею, з роду Тріщецьких, мали сина Стефана. У 1941 році барон Міхал Мойса-Росохацький помер у більшовицькій в'язниці, замордований НКВД. Без батьківської опіки Стефан Мойса-Росохацький (молодший) обрав духовний сан та став доктором богослов'я. Помер у 2007 році.

DR. MICHAŁ MOYSA ROSOCHACKI

Czyżby?

W nrze 22-gim z 15 listopada 1932, czytamy w sprawozdaniu z posiedzenia Wydziału M. T. Ł. z dnia 31 października 1932, że „sprawa nowelizacji prawa łowieckiego spadła z porządku dziennego posiedzenia Rady Ministrów. Nowelizacja zatem stała się w najbliższym czasie nieaktualną...”

Głęboką depresją i szczerym żalem przejęła mię ta lakoniczna wzmianka.

Nie wątpię, że i duszami wielu prawdziwych myśliwych zawładnie to samo uczucie.

Wiem, że o sprawach niezakończonych należy jak najmniej publicznie rozprawiać, jednak w tym wypadku, powinniśmy zjednoczyć wszystkie siły i wszystkie umysły całego myślistwa i nie powinno zabraknąć ani jednego z nas, którzy szczerze pragniemy rozwoju i dobra umiłowanego całą duszą łowiectwa, którzy nie szczędzą my trudów i ofiar, żeby w obrębie swego działania, postawić zwierzostany na wyżynach zachodnio-europejskich, udzielając im takich samych starań i tyle poświęcenia, ile ofiarujemy ojczystym warsztatom pracy.

Tradycją wielu pokoleń związani z tą ziemią, nie możemy dopuścić, żeby ona w niedługim czasie pozbawioną została swej najpiękniejszej ozdoby i to pozbawioną bezwzględnie, bezzwrotnie i zupełnie bezpotrzebnie!

Ale pominię stronę etyczną, pominię nawet nasze umiowanie rodzimych łowisk: Czy w obecnych czasach ogólnego kryzysu i bezrobocia wolno zamknąć oczy na korzyści ekonomiczne, jakie przysparza Państwu i społeczeństwu racjonalna gospodarka łowiecka? Czy odnośna statystyka wartości ekonomicznych łowiectwa nie jest dla nas dość wymowna?

Mamy rząd silnej ręki, mamy sejm z większością rządową, mamy szereg poważnych myślicieli tak w gronie wysokich urzędników, jak i między posłami i senatorami, mamy wreszcie Najdostojniejszego Orędownika łowiectwa w osobie Najwyższego Reprezentanta Rzeczypospolitej.

*Стаття Мойси-Росохацького
в журналі «Ловець»*

Серед інших делегатів з'їзду ГМТ від Снятинського повіту було обрано Володимира Загурського, великого землевласника, діди́ча села Джурів. Він володів 299 морґами орного поля, 203 морґами лук та городів і 1120 морґами лісу. Відомий тим, що місцеві селяни застрайкували проти Загурського, адже не хотіли найматися до нього на роботу за «чотирнадцятий сніп», а домагалися «за десятий».

Іншими делегатами були члени ГМТ: уже згаданий доктор Кароль Вернер, голова Снятинського мисливського товариства, та Йозеф Целецький, великий землевласник із Іллінців та орендар земель у Заболотіві. К.Вернер – відома особистість у Снятині, адже від 1890 року протягом чверті століття пропрацював лікарем-терапевтом Снятинської повітової лікарні. Сучасники залишили про його лікарську діяльність приємні спогади. Однак його політичні погляди базувалися на польському шовіністичному націоналізмі. Про це свідчить один із епізодів спогадів учня Снятинської цісарсько-королівської реальної школи М.Тофана. Він згадує, що в 1908 році в школі відбувався концерт для батьків та запрошених на шкільне свято. Хор учнів-українців під керівництвом професора Івана Ґдулі (а були ще в школі й польський та єврейський хори), спочатку виконав пісню «Задзвенімо піснь воскресну, піснь нову...», а потім – «Ще не вмерла Україна...». Під час виконання цієї пісні (тепер її перші куплети – Державний Гімн України) Карл Вернер встав і звернувся до вчителів-поляків зі словами докору: «...що у вашій школі починають ще невмерлички...» та вийшов із зали, а разом із ним вийшли ще деякі поляки, влаштувавши анти-український демарш.

Сімейство Целецьких (Ігнатій, Розалія, Йозеф) (в деяких документах – Пелецьких) володіли 221 морґом орних земель, 10 морґами городів та лук, 414 морґами лісу.

Як видно зі складу делегатів, серед них – переважно великі землевласники, які володіли земельними наділами, достатніми для створення мисливських ревірів, а також заможні городяни, здебільшого польського походження чи сполонізовані українці та вірмени.

Для ефективної роботи з нагляду за дотриманням мисливського законодавства в ґмінах повіту члени Снятинської філії Галицького мисливського товариства поділили ґміни повіту між собою. Голова філії Міхал Мойса-Росохацький контролював ведення мисливського господарства в Джурові, Рудниках, Іллінцях, Трійці, Хлібичині, Демичю (нині – частина Заболотова), Келихові, Тростянці, Тулукові, Заболотіві. Володимир Барбашевський, якого було обрано заступником голови філії, здійснював нагляд за полюванням у ґмінах Будилів,

Карлів, Красноставці, Кулачин, Микулинці, Підвисока, Потічок, Русів, Снятин, Стецева, Тулова, Устя, Видинів, Завалля. За Здіславом Чайковським, великим землевласником із Задубрівців закріпили – Альбинівку (нині с. Шевченкове), Белелую, Ганьківці, Любківці, Олешків, Орелець, Вовчківці, Задубрівці, Зібранівку. Леон Теодорович, великий землевласник в Новоселиці, отримав у нагляд ґміни: Борщів, Драгасимів, Княже, Новоселицю, Попельники, Рожнів (тоді це село було у складі Снятинського повіту), Тучапи й Залуччя.

Снятинська філія ГМТ на своєму першому засіданні звернулася з клопотанням до старости повіту щодо реєстрації громадської організації та налагодження співпраці. У своєму зверненні до Ради Повітової новостворена організація просила орган місцевого самоврядування видавати рішення, «які би сприяли піднесенню мисливства в повіті». Від імені делегатів Галицького мисливського товариства було поширено лист-звернення до власників земель, організаторів полювання та інших дотичних осіб. У листі писалося: *«Делегати Галицького Мисливського Товариства звертаються до Вельможного Пана, щоби той у своїх угодях дотримувався мисливського законодавства, провадив раціональне мисливське господарство, з метою піднесення мисливства та спричинився би до його розвитку як важливої галузі крайової господарки. Тим більше, що кліматичні умови в повіті дуже сприятливі й для розвою мисливства потрібна тільки добра воля всіх мисливців повіту.*

Просимо від імені ГМТ, аби Вельмишановний Пан старався всіма силами піднести кількість дичини, через виконання охоронного законодавства, інтенсивне знищення шкідливої дичини, годівлю звірини, раціональний відстріл, а також боротьбу з браконьєрством, що дуже поширене в нашому повіті.

Просимо також порозуміння Вельможного Пана з закріпленням делегатом та допомоги в його роботі.

ГМТ бере на себе обов'язок давати поради в галузі мисливства, допомагати в реалізації м'яса дичини, закуповувати яйця пернатих для фазанаріїв, та інтродукувати чужорідні види дичини в фауну повіту. Засвідчуємо також готовність до евентуальних звернень до влади у справах ловецьких.

Тільки спільна праця всіх зацікавлених у розвитку мисливства дасть можливість досягнути поставленої мети.

до Вельможного Пана призначено Делегатом(пана N.N.)».

На закінчення звіту М.Мойса навів статистику впольованої шкідливої та поживної дичини: від 1 липня 1908 року до 30 червня 1909

року на площі мисливських ревірів повіту в 3000 моргів було впольовано: лисиць – 16, собак – 76, котів – 87, яструбів – 16, сойок – 87, сов – 8, ворон – 192, сорок – 99, сорокопудів – 19, бузьків – 18. З поживної дичини: рогачів – 4, зайців – 43. Всього разом 665 шт.

Серед інших відомих членів ГМТ в Снятинському повіті – Лешек Баньковський, Антоній Тесар, Міхал та Владислав Кривецькі із Заболотова, Казимир Бромірський із Тростянця, Зигмунд Гронзевич із Снятина. Крім цих індивідуальних членів товариства, до складу ГМТ входило й колективним членом «Мисливське товариство Снятин».

Про ефективність ведення тогочасного мисливського господарства Галичини в цілому та Снятинщини зокрема можна дізнатися на підставі кількісних даних, наведених у праці доктора Стефана Павліка «Торгівля дичиною, рибою та раками в Галичині», яка була опублікована в декількох номерах журналу «Lowiec».

Добування дичини в Снятинському повіті з 1885 по 1901 р.

	1885-1893 р.	1887 р.	1888 р.	1898 р.	1900 р.	1901 р.
козуля	82	10	7	9	40	37
заєць	419	500	519	430	758	486
кабан	11	1	1	1	5	9
лисиця	403	48	50	17	-	72
куниця	74	12	10	-	-	1
тхір	26	-	-	-	-	9
видра	3	-	-	-	-	7
дикий кіт	2	-	1	-	-	-
борсук	41	7	5	1	-	9
глухар	27	-	-	-	-	-
рябчик	-	-	-	-	23	19
куріпка	268	24	28	-	161	218
перепілка	5107	700	600	-	189	211
вальдшнеп	454	38	40	6	129	151
бекас	2220	360	360	41	-	122
дика гуска	7	-	-	-	8	6

дика качка	985	180	150	72	164	183
хижі птахи	332	20	18	23	-	79
сови	52	7	7	-	-	226

Автор дослідження стверджує, що дичина складала близько 10% від всього споживання м'яса. Тогочасна статистика засвідчує, що в 1897 році із Снятинського повіту було вивезено 586 кг дичини, тоді як її ввозу не зафіксовано.

З таблиці видно, що раніше в угіддях району добували звірину, якої нині немає (глухар, рябчик) або ж значно зменшилася в зв'язку із проведенням меліорації (бекас). У зв'язку з відсутністю весняного полювання нині уже забуто полювання на вальдшнепа. Напевно, наявність великої кількості меж сприяла розмноженню куріпки та перепілки, що давало такі високі показники їх добування. Решта показників мало різняться від сучасних даних добування.

Впольована дичина не тільки споживалася мисливцями, а й в малих обсягах надходила до торгових мереж. У сезон полювання в крамницях великих і малих міст можна було придбати м'ясо диких копитних, тушки зайця, куріпок чи дикої качки. Звісно, коштували вони дорожче, ніж м'ясо свійських тварин, й були розраховані на аристократичні кола чи гурманів. Висока ціна була зумовлена споживчим податком, накладеним австрійською владою на продукти харчування. Практично, це був спрямований визиск єврейської верстви, яка тоді майже монополюно володіла торгівлею. Податок сплачували торгівці. Суми податків за дичину могли в п'ять разів бути вищими за аналогічну свійську продукцію. Так, дикий голуб обходився в 21 гелер (розмінна монета) податку, тоді як свійський – тільки 5 гелерів. Високі мита встановлювали й ринки великих міст. Тому в середньому битий заєць коштував від 7 до 8 корон, фазан – 4,5 корони, куріпка – від 1,4 до 1,8 корони. Кілограм оленини чи кабанятини можна було придбати за 2,5 корони, дикої кози – 3,8 корони. Для прикладу: заробітна плата вчителя молодших класів гімназії в ті часи становила 200 корон на рік, учитель старших класів отримував 400 корон на рік. Війна призвела до швидкого знецінення паперових грошей через їх надмірний випуск, тому в 1919 році нові закони спричинили до зростання ставок податків у чотири рази порівняно з довоєнними. Тими ж роками держава законодавчо регулювала ціни, втручаючись у ціноутворення. Це, своєю чергою, породжувало цілу армію євреїв-перекупників, які

доволі часто скуповували дичину задешево, причому часом і в браконьєрів, й продавали товар «з-під поли». Мисливські товариства справедливо нарікали на такі явища та закликали владу навести в цьому плані певний порядок. Через те було введено обов'язкову сертифікацію походження мисливської дичини. Сертифікати видавали мисливські господарства. Тогочасне законодавство дозволяло протягом ще 14 днів після закінчення сезону полювання торгувати дичиною. Були встановлені сезонні обмеження на таку торгівлю. Так, торгувати зайцями чи зайчатиною не дозволялося з березня по липень включно. Пернатою дичиною було заборонено торгувати в період спарювання та насиджування (з квітня по липень включно), тому що їхнє м'ясо тією порою вважалося непридатним для вживання в їжу і навіть шкідливим для людини. Продавати м'ясо диких копитних було дозволено: оленину – з червня по кінець листопада; м'ясо дикої козулі – з червня по кінець січня; м'ясо дикої свині – з липня по січень. Порушників правил торгівлі карали чималими грошовими штрафами, а вилучений товар спалювали.

Перехід селян-загоничів до наступної гінки. Фото з журналу «Lowies»

Про тогочасні полювання можна дізнатися з рубрики «Листування», яку публікував «Lowies». Так, в одному з номерів журналу за 1892 рік натрапляємо на замітку якогось пана з ініціалами J.L., який

повідомляв про участь у полюванні в угіддях Миколая та Євгенії Кржиштофовичів. Ця графська родина володіла чималими землями в припрутських селах Завалля, Залуччя, Княже, Тучапи, Попельники. Автор замітки наголошував, що тільки за дві години полювання із лягавою собакою він добув одну лисицю та п'ятьох зайців.

Цікаві відомості про покутські полювання надав дійсний член товариства, головний ловчий Коломийського повіту Леопольд Лисаківський. Він часто пізньої осені приїжджав полювати на короткодзьобих гусей на р. Прут в районі Борщева та Хлібичина. Він зазначив значне зменшення кількості дупеля в угіддях та поширення парші серед лисиць, особливо після дуже суворої зими 1906-1907 рр. Саме він помітив першу масову появу щурки-бджолоїдки в Снятинському повіті. Нині бджолоїдка доволі поширена пташка, й восени її завжди можна зустріти в польових угіддях району.

У четвертому номері цього ж журналу за 1910 рік розміщено інформацію про полювання в угіддях маршалка Стефана Мойси-Росохацького командою мисливців під орудою сина барона – Міхала Мойси. Полювання відбувалося у грудні і тривало три дні, за які було зроблено 170 пострілів. Тоді в Джурові 28.12.1909 р. було добуто 1 лиса та 9 зайців. В Орельці та Залуччі впольовано одного кабана, одного рогача (самця козулі), три лиси та 38 зайців. У Рудниках взяли 70 зайців, однак лисів ні одного.

З мисливством у тогочасному Снятині пов'язана трагічна подія, що сталася в 1912 році. Вона відбулася в домі першого директора снятинської лікарні, на вул. Середній (нині вул. А.Лотоцького), доктора Петра Куснерчика. Разом із подружжям Куснерчиків проживав й батько Анни, дружини доктора, Юліан Тріщецький, який був запеклим мисливцем. Одного дня діти доктора – Тадеуш, Галина та Ванда, а разом з ними й Казимир, родич Куснерчика, який приїхав з корінної Польщі до Снятина на канікули, забігли до кімнати саме в той час коли Юліан Тріщецький чистив зброю. Задля жарту, той скерував карабін на дітей та, думаючи, що той не заряджений, натиснув на спусковий гачок. Пролунав постріл і куля смертельно поранила шестирічного Казимира. Для великої родини це була трагедія, про яку довго говорили в місті. Через це Ю.Тріщецький, який не зміг собі пробачити такого нерозважливого вчинку, був змушений покинути Снятин та переїхати до Львова, де через деякий час помер та був похований на Личаківському кладовищі.

4. СНЯТИНСЬКІ ПОЛЮВАННЯ ЧАСІВ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ

Із розпадом Австро-Угорської імперії, після нетривалого існування ЗУНР, західноукраїнські землі підпадають під владу Польщі. Унаслідок цього відбуваються істотні зміни й у мисливстві. Галицьке мисливське товариство було негайно реорганізовано та перейменоване на Малопольське, адже через те, що за австрійських часів українці здобули багато прав та усвідомили себе народом, поляки, незважаючи на рішення Ради Амбасадорів, вирішили проводити їх асиміляцію прискореними темпами. На вказаний час у товаристві числилася майже тисяча членів (790 активних та 135 інших). Професор Януш Домановський на XX з'їзді Малопольського товариства ловецького (МТЛ), який відбувався у Львові, запропонував об'єднання у загальнопольське мисливське товариство. Однак його пропозиція не знайшла загального схвалення, а радше викликала певний спротив серед галицьких мисливців. Через рік, знов у червні, на XXI з'їзді МТЛ все-таки було прийнято резолюцію про основи співпраці із загальнопольським товариством. Перший об'єднавчий з'їзд польських мисливців відбувся 26.05.1922 року, однак не приніс бажаної єдності, адже потужне Познанське товариство претендувало на головну роль при об'єднанні. Іншою течією було створення нової спілки навколо Варшави. Врешті-решт, «вшех»-польські державницькі тенденції та здоровий глузд взяли гору, й на II з'їзді 19.06.1922 року було проголошено створення Центрального союзу польських товариств ловецьких (Centralny Związek Polskich Stowaryszen lowieckich). Від МТЛ Статут загальнопольського товариства 6 січня 1923 року підписували його голова – Юліуш Бельський, заступник – доктор Альфред Сандер та генерал Тадеуш Розвадовський і Едвард Красінський, які на той час уже проживали у Варшаві. У 1929 році з назви було забрано слово «Центральний», а нова назва аббревіатурою записувалася «PZSL». Ю.Бельський був першим почесним членом PZSL та певний час очолював виконавчу дирекцію товариства, що свідчило про велику вагу мисливства Галичини у всепольському вимірі. Контроль за роботою Польського союзу мисливських товариств здійснювало міністерство сільського господарства, а на місцях – воєводи та старости повітів. Однак від часів відновлення Польщі і аж до 1927 р. основним Статутом товариства залишався Статут, затверджений Галицьким сеймом ще в 1907 році.

Головою Снятинської філії ММТ було й надалі обрано М.Росохацького, який разом з Йозефом Ярузельським були делегатами на засідання МТЛ 10.09.1923 року від Снятинського повіту. Членами Малопопольського Мисливського Товариства в Снятинському повіті з 1923 по 1939 рік були: доктор Казимир де Гассо

*Керівництво Малопопольського мисливського товариства.
В центрі сидить його голова –
Юліуш Бельський*

Аґопсовіч – власник земель в Тулукові; Каетан Аґопсовіч – землевласник з Трофанівки, Стефан та Казимир Богдановичі, великі землевласники з Джурова, Еміль Гольчевський зі Снятина (працював старостою повіту в 20-ті роки), Йозеф та Войцех Ярузельські з Залуччя, Ігнатій Пелецький з Іллінець, Тадеуш Теодорович з Новоселиці, Здіслав Чайковский з Задубрівець, Здіслав Добек, Францішек Бодзак, Стефан Гродецький, Ян Кубіцький, Йозеф Кузняр, Адольф Стефанів. Передостанні збори Снятинської філії ММТ від 13.02.1937 року переобрали на новий термін головою філії та головним ловчим др. Міхала Мойсу-Росохацького, заступником та підловчим – др. Титуса Ковальця, членами філії було обрано майора Лешека Банківського, поміщика з Турки Борщівської, доктора Йожефа Кужняра, старшого ветеринарного лікаря Снятинського повіту, та Адольфа Стефанова – пенсіонера, колишнього директора канцелярії в Заболотові. Наприкінці жовтня цього ж року всі вищеперелічені особи ввійшли до повітової Мисливської Ради.

Чимало для реформування мисливської галузі в Снятинському повіті було зроблено старостою повіту, доктором права Емілем Гольчевським. Він був дійсним членом МТЛ протягом тривалого періоду, рідко пропускав мисливські зібрання й всіляко сприяв розвитку мисливських спілок. Будучи старостою, доводив, що чинші від здачі в оренду мисливських угідь повинні бути важливим доходом для ґмін й, на його думку, повинні становити не менше вартості одного зайця

W PIERWSZYM RZĘDZIE STOJĄ OD LEWEJ: ALFRED SANDER, ALBERT MNISZEK, JULIUSZ HR. BIELSKI, ANDRZEJ KS. LUBOMIRSKI, WALERY MARYAŃSKI, WOJCIECH HR. GOLUCHOWSKI; — W DRUGIM RZĘDZIE: WITOLI ZIEMBICKI, EDWARD SKOWRONSKI, STEFAN GAJEWSKI, STANISŁAW JĄSKIEWICZ; — NA PODWYZSZENIU STANISŁAW LONGCHAMPS, FRANCISZEK PIECHOWSKI, STANISŁAW PIENCZYKOWSKI, KSAWERY OBMIŃSKI, TADEUSZ SROCYŃSKI, BRONISŁAW WELCZER.

*Активні члени ГМТ, а пізніше
Малопольського мисливського товариства*

(станом на 5 листопада) за кожні 40 гектарів мисливських угідь. Правда, у перші повоєнні роки польська грошова одиниця – марка – дуже знецінилася (у випуску були навіть купюри номіналом 10 000 000 марок), через що великої популярності набув бартер. Тому плата за оренду мисливських угідь протягом 1918-1924 років була натуральною – зерном кукурудзи, пшениці, дровами та навіть

дичиною. У 1924 році грошова реформа замінила девальвовану марку на злотий в еквіваленті: 1 злотий = 1 800 000 марок. Тому Е.Гольчевський виступав за сплату оренди саме коштами, які легше було обліковувати в бюджетах гмін. У той час вартість одного зайця зі шкуркою становила майже два злотих. Однак станіславівський воєвода своїм рескриптом №612/VII 08.01.1924 р. заборонив старостам втручатися в договірні відносини сторін і вказав на те, що плата повинна залежати від якості угідь. Крім того, воєвода В.Концевич суворо попередив старост воєводства про особисту відповідальність за неправомірну видачу дозволів на полювання (були й такі випадки) при набутті чинності ст. 57 Статуту, яка повністю забороняла будь-яке полювання на певний період. Загалом воєводи як представники виконавчої влади мали великі повноваження в галузі мисливства. Вони приймали рішення про дозвіл на полювання, його заборону, продовжували чи скорочували охоронні терміни на різні види дичини. Так, відповідно до рескрипту воєводи на 1931 рік встановлювалися охоронні терміни (заборона полювання) на такі популярні види дичини: заєць – з 16 січня по 31 жовтня; дика козуля – з 1 січня до 15 червня; куріпка – з 1 січня до 15 вересня; качка дика – з 1 березня до 20 липня.

В журналі «Lowies» № 6 від 1926 року навіть опубліковано відозву станіславівського воєводи «Про відстріл птахів, шкідливих сільському господарству: граків, ворон, сорок, галок».

Продовжувало працювати й «Мисливське товариство у Снятині», яке зібралося на перші повоєнні збори 20 вересня 1921 року. На цих зборах було підтверджено чинність Статуту Товариства в редакції 1870 року. Збори обрали нове керівництво організації. Головою було обрано Петра Матуша, а секретарем Владислава Ваєра. Крім них, до керівництва входили: Йозеф Кузняр, Антоній Сквіжинський, Йозеф Уланович. У зв'язку зі значним зменшенням поголів'я дичини в повоєнні роки, розгулом браконьерства на зборах Товариства було прийнято рішення заборонити індивідуальне полювання на території ґміни Снятин від 1 жовтня по 31 січня. Для активізації мисливської охорони було введено правило, згідно з яким при зустрічі в полі мисливського охоронця та мисливця, останній розписувався у спеціальній книзі, яку при собі мав охоронець, та сплачував йому 50 ґрошів. Заборона полювання в неділю та святкові дні й надалі перекривала можливість стати мисливцями найманим робітником.

Голова Товариства Петро Матуш був доволі відомою особою в Снятині. Ця заможна польська родина володіла кількома гарними особняками в місті. Сам П.Матуш тривалий час працював у банківській справі, був директором Міської каси щадничої та разом з дружиною Марією володіли гарним кафе «У Марії», що розташовувалося в центрі міста, а саме на місці теперішніх рекламних щитів, що на вулиці Т.Г. Шевченка навпроти музею М.Черемшини.

Товариство в Снятині орендувало мисливські угіддя в таких ґмінах повіту: Августдорф, Снятин, Микулинці, Будилів, Устя, Тулова, Орелець. Полювання на хутрового звіра планувалося завчасу та було викладене в Програмі, наданій усім членам Товариства. Протягом жовтня планувалося три виходи: Устя, Августдорф та Орелець. У листопаді чотири полювання планувалися в Будиліві, Снятині з Запрудтям, Тулові та Орельці. У грудні мисливці планували здійснити чотири виходи в Усті, полях Будилова, Августдорфа та Микулинців і в лугах Микулинців та Будилова за Прутом. Так само чотири полювання планувалися й на січень.

Мисливський статут від 31 грудня 1927 року вносив чимало різноманітних змін у справу полювання. Площа мисливського ревіру була зменшена до 100 гектарів угідь. У мисливській спілці голоси розраховувалися залежно від площі угідь, і кожні два гектари додавали один голос під час прийняття рішень. Дохід спілки також

ділився пропорційно до площі угідь. Було скасовано заборону на полювання в неділю, що дозволяло стати мисливцями найманим робітникам, які працювали в інші дні тижня. Однак під час церковних богослужінь заборонялося полювати ближче як за два кілометри від церкви. Не практикувалося полювання на великі релігійні свята, в тому числі й на ті, які святкували українці за східним обрядом. Також існувала заборона полювання на цвинтарях і ближче ста метрів від чужого житла.

У тому ж 1927 році Малопольське товариство ловецьке урочисто відзначило 50-річчя своєї діяльності. З нагоди ювілею у Львові було відкрито каплицю та вівтар Св. Губерта – покровителя мисливців, на спорудження якого жертвувало кошти чимало мисливців зі Снятинщини. Окреме вітання з нагоди ювілею Товариства отримав від міністра сільського господарства А.Рачинського й головний ловчий повіту барон Міхал Мойса-Росохацький.

Станом на 1928 рік на території Снятинського повіту було зареєстровано 29 самостійних мисливських господарств, переважно на земельних ділянках великих землевласників загальною площею 10660 га, та 39 мисливських спілок, на земельних площах сукупною площею 49593 га. Таким чином площа мисливських угідь сягала близько 60000 га (для порівняння: у 2000 році площа мисливських угідь Товариства становила 47000, а в 2013 році площа закріплених за УТМР угідь району склала тільки 25000 га). Однак у 1932 році термін угод про оренду мисливських угідь, укладених на підставі старого статуту, закінчувався. Наставав новий переділ мисливських угідь. А тут ще й уряд запропонував оподатковувати мисливські угіддя податком в розмірі від 1-го до 2-х ґрошів за гектар, що могло влетіти в копійечку їхнім власникам.

Ще в ті часи головний ловчий повіту Міхал Росохацький вважав, що ефективному веденню мисливського господарства перешкоджає занадто висока чисельність лисиці. У деяких господарствах на 10 добутих зайців добували 5 лисиць, що було надзвичайно високим показником. Крім того, лисиця призводить до нищення фазанів та куріпок і зводить нанівець всю працю тих, хто закупив маточне поголів'я для оновлення крові. Серед біотехнічних заходів у фазанаріях пропонувалося повністю знищувати яструбів усіх видів, сіру ворону, сорок та сойок. У зв'язку із зменшенням поголів'я козулі ловчий пропонував не практикувати посилений відстріл самців козулі на трофейні роги, тому що це призводить до дисбалансу в статевому співвідношенні, коли на 5-6 самиць був тільки один самець.

У першому номері журналу «Lowies» за 1929 рік міститься детальна кореспонденція головного ловчого повіту М.Росохацького, який стверджував, що «всі власники та держателі полювань в повіті Снятинськiм працюють в дусі розвитку раціонального полювання, вкладають немалі гроші в цю справу, аби підвищити якість звіростанів та їх різноманіття. Це видно по результатах сезону, адже за зиму 1927-28 рр. впольовано 2000 зайців. Однак є ще браконьєрство. Так, за три місяці знято 250 силець дротяних на козулю та зайця, однак самих браконьєрів спіймано не було.

Навіть в 1927 році ще чути відгомін війни, яка дуже понищила звіростани. Водоплавної дичини перед війною було багато, але тепер посуха, регулювання русла Прута та Рибниці, меліорація. Качка нині тримається широкої води, а кущів немає, щоб підійти ближче. Тому й добування зменшилося. Менше стало гусей, які з середини жовтня западали на озимину. Через осушення боліт значно зменшилося поголів'я бекаса та дупеля. Зовсім мало стало вальдшнепа: весною заледве чую 6-8 штук, а восени добуваю пару... Проте останні два роки на тязі заледве 1-2 штуки перебачив. Добре за останні два роки розмножилося куріпки, й нема такого місця в повіті, де би не зустрілися кілька табунців цих гарних створінь. Фазан був тільки перед війною.

Заєць: ніхто не оновлював кров, не виловлював для урегулювання, лише натуральна господарка, знищення хижаків та підгодівля.

Козулі небагато, лише в південній частині повіту, однак вона є найкращою здобиччю, проте розводити її дуже складно.

Свині дикі: до війни мало було, й перехідні, а після війни 1914-1919 року не стало зовсім. На Косівщині стало їх більше.

«Czesc Sw.Hubertowi!» «Честь Святому Губертові!»

Однак потребувалося ще з десятирок років, щоб кабан заново з'явився в мисливських угіддях Снятинщини. Їх знову стали бачити аж в 1938 році. Про полювання, звісно, не йшлося, адже в повіті не було звірових мисливських собак.

У мисливській пресі можна натрапити на статті-повідомлення про полювання в мисливських угіддях Снятинського повіту. Так, в угіддях над Прутом поблизу Турки Борщівської 19 листопада 1928 р. було впольовано п'ятьох вальдшнепів. А в Кулачківцях за дві гінки в польових угіддях 10 листопада було впольовано 109 зайців. А наступного року в полях коло Турки Борщівської мисливці вперше помітили чотири дрохви, дуже рідкісних для наших місць птахів. Зате сивки золотистої були великі висипки.

Продукція мисливства – дичина – часто з'являлася на прилавках ринків та продуктових крамниць. Міжвоєнна Польща також застосовувала акцизні податки стосовно торгівлі дичиною, тому її вартість продовжувала залишатися досить високою. Так, станом на 1932 рік один кілограм оленини чи м'яса козулі вартував 1,20-1,30 злотих. М'ясо дикої свині через свій специфічний смак, – тільки 50 грошів за кілограм. Вартість тушки зайця на ринку коливалася від 2,0 до 3,0 злотих. Найдорожчою птицею був фазан – вартістю 5,5 злотового за тушку, тоді як дика качка вартувала 2,0 злотих, а вальдшнеп 2,5 злотового. Для порівняння: заробітна плата малокваліфікованого робітника становила трохи більше 10 злотих місячно, тому м'ясо дичини було явно не по кишені такій категорії населення. Однак мисливський закон 1927 року зменшив з 14 до 10 днів продаж дичини після закінчення мисливського сезону. Високо цінувалися шкурки диких тварин, адже звіроферми ще не набули поширення. Найдорожче, через свою здатність не намокати та малу пропозицію, цінувалася шкурка видри – від 80 до 110 злотих. Однак видра не була поширена через її масове винищення, дозволене законом, який відносив її до шкідливої для риборозведення звірини. Пізніше було введено цілорічну заборону на добування видри, але висока ціна шкурки та незначне покарання за браконьєрство не дозволяли значно збільшити її поголів'я. Так, у 1939 році за незаконне добування видри суд покарав винного десятьма злотими штрафу або двома тижнями арешту у випадку його несплати. На другому місці за вартістю перебували шкурки куниці. Різниця в ціні між лісовою та кам'яною куницею була незначною. Вказані шкурки були дуже затребувані для оздоблення хутряних безрукавок, так званих кептарів чи мінтянів – популярного одягу серед місцевого українського населення. Вартість шкурки куниці могла сягати 75-85 злотих залежно від якості. Не дублені шкури інших хутряних звірів були значно дешевшими: лисиця – 35-55 злотих; тхір – 15-20; борсук – 8-12; білка – 1; горностай – 5-7; заєць – 0,7-0,8. Набагато менше коштували шкури копитних. Шкура дикої козулі через свою здатність сипатися коштувала тільки 1,5-2,0 злотих; шкура олени – 5-8; дикої свині – 7-10 злотих. У ті часи їх не дуже розвішували по стінах, швидше, стелили на підлогу.

М.Росохацького часом запрошували на полювання в сусідні повіти. Так, 16 січня 1929 року він полював на Городенківщині, зокрема в Торговиці, в ревірах великого землевласника Віктора Абрамовіча. У звіті про ці полювання він стверджував, що вони нагадують йому полювання у «венгрів», адже першого дня з 18-ти рушниць було

впольовано 149 зайців, а другого дня – 189. Барон дуже втішався з того факту, що господарю так швидко вдалося відновити чисельність дичини в угіддях післявоєнної розрухи.

Зима 1928-1929 років була морозною, з сильними вітрами та хуртовинами. Мисливська сторожа часто знаходила на полях озимини замерзлих зайців, які були невзможі її перетравлювати. Сніжна зима в горах витіснила на рівнину вовків, їх стали частіше бачити й у Снятинському повіті. Морози сягали -35° й разом із сильним вітром робили велику шкоду. Чимало горобців та ворон замерзлими падали на дороги. Через це на Коломийщині навіть на два роки заборонили полювання на зайця. А воєвода станіславівський своїм рескриптом від 26 квітня 1929 року розширив охоронний час на куріпку, дику козулю й зайця на території Станіславівщини. Однак, зважаючи на стан популяції, полювання на пушного звіра було відкрито, правда, трохи із запізненням та на коротший термін. 21 грудня 1930 року в Залуччі (угіддя Генрика Кржиштофовича) за кілька годин 13 мисливців добули 201 зайця. А в селі Турка 28 грудня 1930 року в угіддях Лешека Баньковського 16 мисливців добули 203 зайці. В 1931 році під час проведення полювання в господарстві Росохацьких у Рудниках протягом 12-15 лютого було добуто 250 зайців і одну лисицю. Не відставало за продуктивністю й господарство Здіслава Чайковського в Задубрівцях. Там 10 мисливців за чотири дні впольовали 563 зайці та 2 лисиці.

Для порівняння можна навести статистику мисливських здобутків сусіднього Коломийського повіту. В ті часи там функціонувало мисливське товариство Святого Губерта. За сезон полювання 1938-1939 року коломийськими мисливцями було впольовано одного дикого kota, 5 кабанів, 10 лисиць, 1 борсука, 15 рогачів (самець дикої кози), 710 зайців, 23 бекасів, 4 гуски, 91 качку, 450 куріпок, 87 перепілок, 24 дупелі, 16 голубів. Під час селекційного відстрілу добуто 3 кабани та 24 козулі. Відстріляно шкідників: 17 яструбів, 133 ворони й сороки, 24 собаки й коти та ще 20 різних інших. Зразу впадає у вічі відмінність, пов'язана з тим, що Коломийщина розташована ближче до передгір'я та більш заліснена. Тому серед добутої дичини багато лісових трофеїв. На Снятинщині переважали польові угіддя, лісу було близько 2000 гектарів і ще 600 гектарів прибережних луків.

Загалом Станіславівщина – нинішня Івано-Франківщина – посідала в ті часи чільне місце серед інших регіонів Речі Посполитої. Згідно із статистичними даними в сезоні полювання 1932-33 рр. тут було впольовано: оленів – 9; ланей – 14; диких козуль – 507; зайців – 18482; диких свиней – 377; ведмедів – 1; лисиць – 656; глухарів – 16; тетеревів – 48;

Pan Prezydent R. P. ubił w dniu 15-go grudnia z. r. o godz. 17 m 15 w lasach państwowych należących do Nadleśnictwa Ilemnia (powiat Dolina) z chatowni niedźwiedzia. Jest to jeden z najgrubszych, jakie ubito w tem stuleciu w Karpatach. Wymiary jego bowiem przedstawiają się: długość od nosa do końca ogona 2 m 25, szerokość stopy przedniej 18 cm.
Cześć Dostojnemu Łowcy od małopolskich myśliwych!

Niedźwiedzia preparuje zaszczytnie znana firma FRANCISZEK KALKUS we Lwowie.

*Президент Польщі Ігнацій Мосціцький
з впольованим у Долинському повіті ведмедем,
що був оцінений золотою медаллю
як мисливський трофей*

*Президент II Речі Посполитої
Ігнацій Мосціцький на Снятинському
залізничному вокзалі.
Його зустрічає бурмистр міста Ю.Косінський*

куріпок – 421; перепілок – 188; диких качок – 1910. Траплялося чимало трофейної дичини. Золоту медаль здобув ведмідь, добутий президентом Речі Посполитої Ігнацієм Мосціцьким у Долинському повіті. Також золотої медалі удостоїлися дикий кіт, впольований у Ворохті, та олень-шістнадцятка (кількість відростків на рогах), добутий на Верховинщині головою МТЛ Юліушем Бельським.

Уперше саме в 1929 році з'являється цікава інформація про загибель зайців на дорогах, під колесами автомобілів. Мисливці скаржилися воєводі на таксистів, які вихвалялися тим, що за декілька днів збивали по 9-11 зайців. Тому мисливська спільнота звернулася до воєводи з клопотанням, аби таких водіїв карали відбиранням прав на управління авто.

Зрозуміло, звернення залишилося без розгляду через неможливість довести умисність таких діянь, адже вони відбувалися на дорогах загального користування.

В 1932 році протягом 12-13 грудня в селі Рудники під час полювання, яке проводив у своїх угіддях Міхал Росохацький, 10 мисливців, у тому числі чимало приїжджих, добули 238 зайців та 2 лисиці. Такі ж результати в цьому господарстві повторювалися й наступними роками. За це мисливська преса відзначила мисливське господарство Росохацьких як найкраще для полювань на зайця серед аналогічних у «всій Східній Малополющі».

Непогані результати господарювання в Снятинському повіті показали приватні мисливські ревіри Казимира Аґопсовича в Тулукові та Каєтана Аґопсовича в Трофанівці, Стефана Богдановича в Джурові й Титуса Ковальця у Вовчківцях. У Тулукові за день 21 листопада 1938 року семеро мисливців добули 12 зайців, лисицю та куріпку, а в цілому за сезон 1937-38 рр. – 258 зайців. У Трофанівці за цей же період – 500 зайців. За 9 нагінок 12 грудня 1938 року в Джурові було впольовано 93 зайці, ласку та вальдшнепа, а у Вовчківцях 17 грудня цього ж року з 9 рушниць впольовали 86 зайців.

Однак найбільшу славу не тільки в повіті, а й поза його межами мало мисливське господарство Чайковських. По смерті в 1934 році Здіслава Чайковського – великого поціновувача рушничного полювання, мисливством став опікуватися граф Міхал Чайковський. Там, біля Задубрівців та Альбінівки (Рожневі Поля), на 2100 га угідь, де було тільки 50 га лісу, щорічно добували 600 зайців. У змішаному лісі водилося не менше 6 козуль. У 1938 році 11-ма мисливцями за два дні полювання в цьому господарстві було добуто 479 зайців. Однак на цьому ревірі працювали охоронцями четверо осіб, тому що з боку Торговиці «браконьєри ходили цілими бандами». Гайові вели підгодівлю дичини. Вперше в районі для підгодівлі зайця тут було використано «новомодну» конюшину (ця культура разом з картоплею набула поширення в краї під час йосифінських реформ за австрійських часів) та боролися з хижакими. Вони отримували непогану платню та окремі премії за кожного добутого в угіддях собаку чи kota – 75 ґрошів, хижого птаха – 50 ґрошів. Безумовно, що така охорона разом з підгодівлею давала такий хороший результат.

Без належної охорони угіддя швидко порожніли через негативний вплив незаконного полювання. Найпоширенішим видом браконьєрства тих часів було добування зайця петлями, які на Покутті називають «сильцями». В окремих селах це був цілий промисел,

адже за три зимових місяці там знімали сотні петель. Надто зросло браконьєрство після війни: серед російських військових було чимало сибіряків, які досконало володіли секретами такого промислу й поширили цю культуру серед місцевого населення. Для боротьби з порушниками власники та орендарі мисливських угідь були змушені (хоча статут не зобов'язував) утримувати стражників. Їх називали по-різному – гайовими, побережниками, оскільки назва «єгер» ще не набула поширення. Ним міг стати кожен чоловік після 21 року, який не мав проблем із законом (не був засудженим), бо це перешкоджало праву на володіння зброєю. Відзнаки єгерської служби (посвідчення, значок та нашивки) новопризначеному стражнику, після складання ним відповідної присяги, надавав сам староста повіту. Сторожа мисливська мала право перевіряти усіх осіб зі зброєю, які перебували в мисливських угіддях (звісно, крім жандармів та військових під час виконання обов'язків). За відсутності мисливського квитка штраф міг сягати й 50 злотих. За відсутності дозволу на зброю вона мала бути вилучена та протягом доби доправлена в поліцейський постерунок (відділок) разом із відповідним рапортом. Карта ловецька (мисливський квиток), як уже зазначалось на 14 днів коштував 2 злотих, на рік – 10 злотих, на 2 роки 30 злотих. Ціна, звісно, невисока, однак, враховуючи затрати на оформлення дозволу на зброю, вартість самої зброї та боєприпасів, мисливство було малодоступним заняттям для пересічного мешканця Снятинщини. Та й отримати мисливське посвідчення від старости повіту міг не кожен, а лише той, хто мав власний мисливський ревір, був членом мисливської спілки, яка мала в оренді мисливські угіддя згідно із статутом, чи той, хто отримав дозвіл від власника або тримача полювання. За кожним фактом видачі карти ловецької враховувалася норма гектарів мисливських угідь, яка тоді становила 50 гектарів на одного мисливця.

Загалом статистика протистояння мисливської сторожі та браконьєрів станом на 1935 рік у всепольському вимірі була невтішною. 12 стражників було вбито, 30 поранено, 19 замахів на життя (зброя браконьєра дала осічку). Порушників загинуло менше – 9, а ще 21 поранений. Не дивно, що був недобір у цю службу, особливо в гірських районах. Крім того, заробітна плата єгерів була майже в два рази нижча від середньої тих часів. Випадків убивства мисливської сторожі на Снятинщині зафіксовано не було, однак по воєводству вони траплялися. Жандармерія, з допомогою гайових та побережників, виловлювала порушників, проте суди занадто м'яко їх карали. Так, у 1932 році за відстріл кількох зайців суддя, сам мисливець, покарав

браконьєра піврічним ув'язненням. Однак апеляційний суд визнав вирок занадто суворим і скоротив термін ув'язнення до двох тижнів.

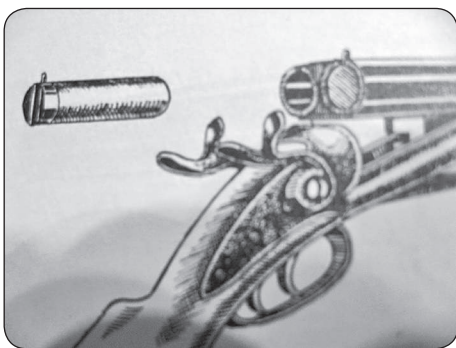
Зростанню кількості фактів браконьєрства, як і покращенню результативності полювань, сприяли новації, запроваджені в конструкції вогнепальної зброї. До кінця першої половини XIX ст. снятинські мисливці використовували звичайні шомпольні рушниці. Так вони називалися тому, що заряджалися з дульного зрізу засипанням пороху, а кулю та пижі забивали шомполом. Спочатку порох на так званій «полиці» підпальювали іскрами кремінного запалу. Пізніше, коли зусиллями хіміків були створені та апробовані ударні суміші, порох у стволі запальювали за допомогою спеціальних капсулів, які надівалися на так звані «брандтрубки», розташовані в казенній частині ствола. Звісно, що дульнозарядна зброя була вельми повільною в стрільбі. Першим суттєвим проривом у переході до казнозарядної зброї (яка заряджалася з казенної частини ствола – перші «переломки») було винайдення унітарного набою. Він мав тканинну або картонну гільзу, денце якої було мідним. В середину набою спочатку вставляли ударну суміш, потім засипали порох, вставляли пижі та кулю чи дробовий заряд. Для ініціації ударного складу збоку денця гільзи було виведено латунну голку, по якій під час пострілу вдаляв курок. Звісно, така зброя була ще дуже недосконалою, але в разі швидшою при заряджанні, ніж шомпольна. Снятинські мисливці добре орієнтувалися серед таких новинок зброї й не шкодували грошей на такий мейнстрім. Так, у Джурівському лісі М.Тимофійчуком було знайдено денце від такого набою, яким стріляли так звані «лефошки». Це були казнозарядні рушниці конструкції французького інженера Ля Фоше взірця 1836 року. Їх було виробле-

Загальний вигляд кремінного ударно-куркового запалу

Турецький тромбон XVII ст. популярна зброя моряків та кавалеристів

«Лефошка» – перша мисливська казнозарядна «переломка» та гольчаті набої до неї

Денце гольчатого набою до «лефошки», знайдене М. Тимофійчуком у Джурівському лісі

На денці набою видно отвір для голки, яка розбивала таблетку ударної суміші, що перебувала всередині набою

но не надто багато, бо вони швидко застаріли через винайдення в 60-х роках XIX ст. англійцем Боксером набою центрального запалювання, яким ми користуємося й сьогодні. Ймовірно, що саме такою «новітньою лефошкою» володів власник Джурівських лісових ревірів Богдановіч Стефан. Крім 700 моргів лісу та 425 моргів поля, він мав ще й ґуральню (спиртозавод) у Джурові, тому, звісно, міг собі дозволити придбавати найновіші взірці зброї. Ясно, що застосування «лефошок», а пізніше «ланкастерок» значно покращили результативність полювання.

Правда, технічні досягнення в царині зброї часто використовували й браконьєри. Так, у восьмому номері журналу «Lowies» за 1935 рік якийсь пан довго розмірковував про використання ними «штуцерка японського», або «маузерлейна» калібру 22LR («малокаліберка» під набій кільцевого запалювання калібру 5,6 мм). «Розкладається він на дві частини – на шию завісив і під сіряком ніхто й не здогадається про те, що перед вами браконьєр. Скласти – півхвилини часу. Але не б'є добре дичину. А селянин – «klusownik» (браконьєр) має досконале око! І може при вивозі гною убити зайця на ріллі чи при заготівлі сіна – козулю. За 500 метрів проти вітру жоден гайовий не почує пострілу». Однак панство й не замислювалося над тим, звідкіля в «простого хлопа» могли бути зайві гроші на купівлю такої «дорогої забавки».

*Головний інженер
Джурівської шахти
Станіслав
Щепановський
також любив
полювати*

Загалом у ті часи за мисливський сезон добували близько 2,5 тисяч зайців, тоді як нині ця цифра коливається від 300 до 400 голів. Безумовно, тодішні способи добування зайців значно відрізнялися від теперішніх. Адже полювання на зайця мало загінний характер. У ньому одночасно брали участь багато мисливців та селян-загоничів, що отримували 30-40 ґрошів за день гінки. Переважно застосовували «котел» як вид загінки. Тому, очевидно, й добування було чисельніше. Сучасне мисливське законодавство більш детально та суворо регламентує сам процес добування, забороняє «котли» та обмежує кількість мисливців в одній групі.

Головний ловчий повіту М.Мойса-Росохацький неодноразово звертався до мисливців з відозвами не застосовувати «котел» як форму полювання. Натомість він пропонував полювати так званими «друкерами» – більш цивілізованими способами нагінки. Навіть графічно зображував новий метод для популяризації. За його рекомендаціями, полювання в одному й тому ж ревірі треба було проводити тільки раз на сезон, відстрілювати самців дикої козулі тільки в період з 1.06 по 1.10 й тільки кулею, а не картечню. Але до його слів не надто дослухалися, особливо орендарі мисливських угідь, які укладали угоди оренди на нетривалий термін. Тим більше, що посада ловчого не була державною, а лише громадською, від мисливського товариства. Хоча повітовий ловчий і мав свою печатку та інші регалії, однак його посада не була тотожна теперішньому мисливствознавцю в плані прав та повноважень. Збереглося чимало кореспонденцій Росохацького до керівництва МТЛ, старости повіту, в яких він пропонує владі приділити більше уваги мисливській галузі, наполягає на введенні обов'язкового мисливського мінімуму під час видачі мисливських посвідчень. Разом з іншими мисливцями він виступає за зменшення мінімального розміру мисливських угідь на одного мисливця з 100 до 50 гектарів та просить senatorів відновити в державному бюджеті статтю видатків на підгодовлю диких тварин. Починаючи з 1936 року, повітових ловчих зобов'язали вести статистику, в тому числі й по приватних господарствах. До статистичних даних, які подавалися станом на 1 квітня, насамперед необхідно було вносити площу угідь, кількість

впольованої дичини, дані таксацій (підрахунок кількості мисливської дичини), кількість членів Товариства та всі дані на них для впорядкування загальнопольської мисливської картотеки. У разі відсутності ловчого статистичну звітність готував підловчий. Разом вони повинні були вести агітацію за вступ усіх мисливців до мисливських товариств. Уже наприкінці 1939 року усі члени мисливської спілки повинні були повідомляти повітових ловчих про зміну адреси проживання. В повітрі гостро «запахло порохом», й держава усіма способами старалася підвищити свої мобілізаційні можливості.

Урочисте зібрання на снятинському міському стадіоні до ювілею 42 піхотного полку. Сидять у першому ряду, зліва: Титус Нємчевський – екс-бурмистр Снятина, Стефан Тимінський – староста Снятинського повіту, Юліан Косінський – чинний Снятинський бурмистр

П'ятого березня 1939 року в Снятині в приміщенні Ради Повітової (нині районна бібліотека) відбулося друге й останнє засідання Мисливської Ради повітової. На зборах були присутні 60 мисливців та запрошених. У роботі зборів брав участь староста повіту Стефан Тимінський. Збори віділили велику увагу питанню меж мисливських ревірів та новелізації мисливського законодавства. Староста повіту у виступі розказав про зміни в правилах видачі мисливських посвідчень та закликав мисливців більше віділити уваги боротьбі з браконьєрством. Через декілька місяців усі ці проблеми відійдуть на задній план, почнеться Друга світова війна...

5. ПОЛЮВАННЯ У ВОЄННІ ЧАСИ

Вересень 1939 року був щедрим на важливі події. Нацистська Німеччина напала на Польщу 1 вересня, а 17 вересня Червона армія перейшла річку Збруч і також розпочала воєнні дії проти Другої Речі Посполитої. 19 вересня, саме на день Чуда Архистратига Михаїла, снятинці по виході з Михайлівської церкви перед будинком Магістрату побачили гармату, яку охороняли двоє червоноармійців в обмотках та чубатих шапках-будьонівках. Артилеристи були невиспані й такі ж брудні, як і їхня гармата, розказували очевидці. Так виглядав перший прихід більшовиків на Снятинщину. Населення припинило, адже про репресивний апарат НКВС вже багатьом було відомо, а прибуло їх, агентів, до повіту чимало. Чисельність війська також зростала. Вздовж надзапальної тераси лівого берега річки Черемош війська масово копали траншеї, що не могло не турбувати місцеве населення. Загалом прихід «перших совітів» не приніс якихось змін у сферу полювання. Нова влада була зайнята більш серйозними проблемами: переслідування націоналістів, пошук та знешкодження ворогів, депортація до Казахстану невдоволених чи навіть потенційно здатних на боротьбу. Розпочалася депортація в Німеччину жителів Августдорфа та Рудольфсдорфа (Стецівки) – німецьких колоній, насаджених ще в австрійські часи. Бродити в полях чи лісах зі зброєю в руках було ризиковано, тому не до полювання якось було...

Однак у 1941 році стало ще гірше – адже розпочалася війна між Німеччиною та Радянським Союзом. Нетривалий бій прикордонної застави, розташованої в селі Кулачин, з румунами, які наступали зі сторони Оршівців, не зміг надовго затримати просування противника, й Снятинщина на деякий час опиняється під румунською окупацією. Через два тижні сюди приходять угорські війська – теж союзники Третього рейху. А у вересні, коли фронт уже був далеко від Снятина, в місті з'являється німецька адміністрація, яка приносить з собою нові, німецькі порядки.

Східна Галичина була виділена в окремих п'ятий округ – «Дистрикт Галіція», який входив до складу Польського генерал-губернаторства з серпня 1941 року. Його адміністративним центром було визначено місто Краків, де перебувала резиденція генерала Франка, який став губернатором цих нових імперських земель. Водночас місто Львів стало центром «дистрикту». Снятинщина продовжувала залишатися в складі Станіславівської округи. На новоприєднані території негайно

було поширено німецьке законодавство. Населення на цих землях було безправним, адже не мало німецького громадянства. Однак до Снятина повертаються виселені в 1939 році німецькі колоністи. Вони, а також ті, хто зумів довести своє німецьке походження, тепер «фольксдойч» – «нові громадяни Великої Німеччини». Насамперед для обслуговування інтересів корінних німців та «фольксдойч» і було внесено зміни в мисливське законодавство.

Відповідно до нього, мисливська галузь передавалася з Міністерства сільського господарства до Управління лісового господарства. Контроль за добуванням дичини здійснювала лісова охорона. Впадає у вічі німецька організованість. «Перші совіти» не спромоглися щось змінити в мисливстві й за півтора року, тоді як нове німецьке мисливське законодавство офіційно набуло чинності в Галичині вже з 12 години 1 серпня 1941 року. Новини мисливського законодавства друкувалися в журналі «Wald und Holz» (Ліс і деревина), який виходив німецькою та польською мовами.

Нова окупаційна влада першою чергою вилучила мисливську зброю, обіцяючи її повернути після скасування воєнного стану. Багато мисливців насправді повірили в це та, побоюючись покарання, здавали навіть раритетні зразки, не підозрюючи, що ними будуть користуватися німецькі офіцери, практикуючись у стрільбі по куріпках.

Великі повноваження в мисливській галузі отримували старости повітів. Вони затверджували межі мисливських ревірів, видавали посвідчення мисливця, оголошували відстріл шкідливих для сільського господарства тварин. Питанням відкриття чи заборони полювання завідували окружні управління лісами. На територіях, які не ввійшли до мисливських угідь, та не були включені у мисливські ревіри, всіляке полювання було заборонено.

Посвідчення мисливця можна було отримати тільки після здачі мисливського мінімуму (своєрідного екзамену на знання біології тварин, зброї та боєприпасів, правил та техніки стрільби, законодавства про охорону дикої природи). Саме посвідчення було доволі дорогим й обходилося в 100 злотих, якщо діяло з 1 квітня по 31 березня. Крім нього, видавалася ліцензія на добування диких тварин, денна вартість якої становила 12 злотих. За рік мисливець мав право отримати три такі ліцензії. Обов'язковою була наявність страховки від нещасних випадків, сплату якої контролював староста. Це ще більше здорожчувало зайняття мисливством. Для порівняння: плата за одну годину висококваліфікованої праці становила в той час менше одного злотого. Тому, звісно, не кожен міг дозволити собі таке хобі. Особ-

ливо тому, що для отримання посвідчення необхідно було пред'явити членське посвідчення одного з німецьких мисливських товариств, вступ до яких представникам не арійського походження практично був неможливим.

Мисливські господарства були змушені щоквартально звітувати про добуту дичину та вносити відповідну оплату. Так, за один кілограм добутого кабана потрібно було сплатити 1 злотий, лося – 1,20 злотого, козулі – 1,40 злотого. Добутий заєць приносив Рейху 6 злотих, глухар – 10 злотих, фазан – 2 злотих, куріпка чи дика качка – 1 злотий. Надлишки добутої дичини можна було збувати торговим мережам. При цьому м'ясо дичини повинно бути сертифікованим: мати свідоцтво про походження та певні знаки якості.

Посилилася боротьба з браконьерством. Окупаційна влада не рахувалася з недоторканістю житла – жандармерія постійно проводила обшуки (трус) на подвір'ях підозрілих осіб. Відбувалися рейди й у мисливських угіддях. Як стверджує статистика, під час виконання таких рейдів браконьерами було поранено чотирьох правоохоронців. Хоча цілком можливо, що то були сутички з партизанами, яких тогочасна влада називала бандитами.

Pan Prezydent Rzeczypospolitej Prof. IGNACY MOŚCICKI ze swym gościem
Marszałkiem HERMANEM GOERINGIEM

*Президент Польщі Ігнацій Мосціцький (праворуч)
та спікер Рейхстагу Герман Герінг
на полюванні в Біловезькій Пущі*

У довоєнні часи поляки часто захоплювалися німецькими законами про полювання, їх мисливською культурою та значними цифрами коштів, отриманих від цієї галузі господарства. М.М.-Росохацький теж раніше неодноразово це зауважував у своїх записках чи відозвах до керівництва МТЛ. Сам Герман Герінг – куратор мисливства в III Рейху – неодноразово полював у Біловезькій Пущі на запрошення польського керівництва. Саме там йому спала думка про відновлення дикої породи тура, яку він одразу розпочав утілювати, культивуючи агресивні породи свійських биків. Однак навряд чи хтось із польських мисливців був радий потрапити під юрисдикцію ними ж схваленого німецького мисливського права. Виявилося, що воно сегрегувало людей, поділяючи на вищі та нижчі раси, так само, як і вся інша нацистська ідеологія.

Загалом війна ніяк не сприяла розвитку мисливського господарства. Кількість мисливців різко зменшилася, адже воєнна окупація передбачала добровільну здачу всієї зброї місцевим населенням. Переважне право на полювання отримали представники німецького народу. Решту були обмежені у здійсненні таких прав, за винятком тих, хто працював у галузі лісівництва. Значно зросли обсяги браконьєрства. Лісові масиви стали місцем дислокації партизанських загонів, проти яких велися активні бойові дії. Ворожі сторони ніколи не гребували шансом добути дичину, маючи табельну бойову зброю. Й хоча відомий анекдот про партизанку закінчувався гарно («Спочатку ми вигнали німців з лісу, потім вони вигнали нас, але ми знову зуміли їх вигнати з лісу, правда, через деякий час вони нас знову з нього вигнали, але врешті-решт прийшов злий лісник і вигнав з лісу нас усіх»), однак реалії були такі, що ліси покинула дичина.

6. ПОЛЮВАННЯ НА СНЯТИНЩИНІ В РАДЯНСЬКІ ЧАСИ

Перші повоєнні роки принесли чимало змін у мисливську галузь західноукраїнських земель, та й не тільки в неї. Націоналізація земель повністю знеособила власника мисливських угідь. Через це відбувається заміна німецького мисливського права, яке прив'язувало дичину до землі та надавало виключне право на неї землевласникам, на майже римське. Воно характеризувало дичину як нічийну, а тому значно розширювало коло мисливців. Правда, в Радянській Україні дикі звірі, що перебували в стані природної волі, не були нічийними, а ставали власністю всього українського народу. Приватна власність була ліквідована, натомість запроваджено державну та колгоспно-кооперативну. Земля, надра, води, ліси могли перебувати виключно в державній власності. Ці ключові зміни, відповідно, призвели до того, що питання погодження полювання із власниками чи користувачами землі повністю відпало. Отож, за полювання не потрібно було сплачувати жодних коштів, як і не стало жодних відшкодувань за збитки, заподіяні дикими тваринами. Але за такої «вольниці» в безгосподарних угіддях стало масово зростати браконьєрство, з яким практично ніхто й не боровся.

Тривалий час в українських землях полювання регламентувалося правовими нормами, копійованими з Російської Федерації. Цілком зрозуміло, що таке наслідування було не надто коректним, адже різниця між мисливськими угіддями та густотою населення федерації була незрівнянною з українськими реаліями. Основним документом були «Правила полювання на території Української РСР», які діяли аж до 13 липня 1959 року – часу прийняття в УРСР «Положення про полювання на території Української РСР». Через десять років 8 серпня 1969 року вищеназваний закон було замінено на «Положення про полювання та мисливське господарство Української РСР». Відповідно до нового законодавства, мисливські угіддя надавалися в користування рішенням облвиконкому. Переважно лісові мисливські угіддя надавалися лісгосподарському тресту, а польові угіддя – різноманітним мисливським товариствам. Держава повністю делегувала право видавати посвідчення мисливця та збирати державне мито тим-таки мисливським товариствам, які були диференційовані за місцем праці чи проживання. Так, люди військових професій були об'єднані у військово-спортивні товариства, у віданні яких перебувало чи-

мало гектарів земель військового призначення. Працівники органів внутрішніх справ об'єднувалися в мисливське товариство «Динамо» та, маючи потужне лобі у владі, вміло «пробивали» для себе кращі угіддя. Районні товариства від Українського товариства мисливців та рибалок, які об'єднували мисливців за місцем проживання, поширилися по всій Україні.

Якщо раніше в австрійські та навіть польські часи мисливцями були переважно забезпечені люди, які розглядали полювання як хобі чи розвагу, можливість цікаво провести час, то з приходом радянської влади соціальний склад мисливців змінився кардинально. Зрештою, не тільки соціальний. Серед мисливців Снятинщини стало вкрай мало етнічних поляків, вірмен, німців чи навіть сполонізованих українців, які в попередні роки становили основну масу нечисленного мисливського загалу. Більшість із них боялися переслідувань більшовицького режиму та були змушені емігрувати в Польщу. Зовсім не стало (хоча й раніше серед них мисливців було мало) євреїв, знищених у роки Голокосту. Натомість масово до лав мисливців записувалися селяни та робітники. Серед перших мисливців радянської Снятинщини було чимало переселенців із східних областей України, присланих для пришвидшення соціалістичних перетворень на новоприєднаних землях. Це переважно різного рівня службовці та керівники держпідприємств. Вартість мисливського квитка тоді була порівняно невисокою й становила 10 крб («старими грошми»). Жодних мисливських екзамених не було, та й стати мисливцем можна було навіть із 14 років, адже вміти користуватися зброєю, влучно стріляти, бути витривалим та інші мисливські навички розглядалися як елементи допризовної підготовки юнацтва і заохочувалися державою. Крім того, в лави мисливців людей підштовхував поганий матеріальний стан у важкі часи повоєнної розрухи. Тому чимало народу планувало покращити свій раціон за рахунок промислу дичини. Тим більше, що війна призвела до значного зростання популяції зайця, адже в роки війни на зайця чи птицю практично не полювали, не було кому й чим. Нарізною зброєю таку звірину не вполюєш, а мисливська в часи війни була вилучена. Напевне, саме тому в сезон полювання 1946-47 років зайця в Україні було добуто рекордні 2 млн. штук. Майже те ж саме було з дикою свинєю. Так, у 1947 році у Львівській області було добуто 2000 особин, а в сусідній Дрогобицькій – 1000. В результаті такого відстрілу було надовго підірвано поголів'я дикої свині, й у наступні роки було введено заборону на її добування. А врешті взагалі довелося завозити маточне поголів'я в кількості 100 штук аж із Казахстану.

Збільшенню числа як мисливців, так і браконьєрів сприяв вільний обіг зброї. Воєнні роки так «наводнили» країну різноманітною зброєю, що з цим фактом якимось звиклися. Після перемоги з Німеччини в Україну потрапило чимало різноманітних трофейних мисливських стволів. До того ж у будь-якій крамниці, хай навіть віддаленого села, можна було дуже недорого (менше 50 крб) купити мисливську одностоволку без всякого на те дозволу. Навіть у 50-ті роки «Посилторг» відсилав поштою зброю усім бажаючим. Вартість одностоволки становила близько 150 карбованців (суми вказані «на старі гроші» до грошової реформи 1961 року). Пересилка вартувала 44 крб. Отож, за десять повоєнних років число мисливців в Україні зросло з 84 тисяч осіб до майже 400 тисяч. При тому це було десь 35-40% усіх від кількості тих, хто володів мисливською зброєю.

Однак у західноукраїнських землях справи з мисливством розвивалися дещо складніше, ніж на решті території України, адже тут ще тривали бойові дії – запекла боротьба ОУН-УПА з радянською владою. І хоча Снятинщина завдяки своїм ландшафтам не так ретельно контролювалася повстанським рухом, як сусідні гірські райони,

однак полювати зі зброєю було ризикованим заняттям. Можна було опинитися «на мушці», як у «гарнізонників», що квартирували в Снятині та Заболотіві, а чи в їхніх прибічників «стрибків» (особи з місцевого населення, які входили до складу «істребительних батальйонів», створених владою для

Джурівський низовий колектив. Полювання 1960-х

боротьби з повстанцями, яким НКВС видало зброю), так і самих бандерівців, які не довіряли озброєним, адже НКВС створювала фальшиві упівські загони для дискредитації повстанського руху.

Проте, незважаючи на всі труднощі, робота з відновлення мисливських спілок на місцях все ж розпочинається. Після урядової постанови 1946 року про організацію добровільного Товариства мисливців та ри-

балок, 13-14 червня 1947 року в Києві відбувся Перший з'їзд Українського товариства мисливців та рибалок, на якому було затверджено Статут відновленого товариства. Наступний з'їзд відбувся у грудні 1951 року та окреслив шляхи розвитку мисливської галузі. Однак цей процес просувався доволі повільно, переважно в столиці чи обласних центрах, і за період між з'їздами в лави Товариства вступило тільки 153 тисячі мисливців. Навіть станом на 1958 рік у Волинській та сусідній Тернопільській областях так і не було створено жодного районного мисливського товариства. Мисливські угіддя практично ще не були закріплені. Тому кожен охочий міг придбати мисливську зброю та полювати без всякої на те регламентації кількості добутої дичини, будь-якого дня тижня практично у всіх угіддях. І таких мисливців на Снятинщині було чимало. Вони полювали в незакріплених угіддях навіть у той час, коли почали з'являтися перші мисливські об'єднання, і їх ніхто не переслідував, адже норми тогочасного законодавства не встановлювали обов'язковості перебування мисливця в мисливських організаціях. На погляд із сьогодення, це мало би призвести до хаосу в мисливських угіддях району, проте його не було з кількох причин. Насамперед мисливців – і об'єднаних, і «вільних» – в районі було не більше двох десятків. Населення краю ще не звикло до такої «вольниці» й пам'я-

*Полювання 1970-х.
Група мисливців Снятинської РО УТМР
при відкритті полювання
на пернату дичину в урочищі
«Михайлецьке»*

тало, що полювати може тільки «пан», як це було споконвіку, тому мисливство ще не стало популярним заняттям. Видима легкість у придбанні зброї впиралася в низьку купівельну спроможність селян, переважного населення краю, яким заробітна плата в колгоспі нараховувалася за трудоводнями та виплачувалася в кінці року. А замість того, щоб відкласти «червінець-десят-

ку» на придбання «тулки» (модель зброї Тульського збройового заводу), необхідно було придбати лоте-рею державної позики на таку ж чи більшу суму, як того вимагав секретар партійної організації. До речі, вільного часу для того, аби побродити в полях із рушницею будь-коли, в жителів села також було небагато. Згідно із тогочасним законодавством, дармоїдів (безробіття) каралося законом.

До 1959 року в мисливсько-му законодавстві практично не було жодної деталізації. Єдине, що вимагалось від мисливців, – дотримання урядової Постанови від 03.06.1949 року «Про охорону природи на території Української РСР», згідно з якою під цілорічною заборонаю полювання опинилися ведмідь бурий, лось, олень, лань, дика коза, білка, бобр, норка, видра, лісова куниця, борсук, тхори (степовий та перев'язка), бабак, хохуля, дикий кіт, сивоворонка, фазан, глухар, рябчик, деякі види орлів, лебедів, журавлів. Решта видів фауни розглядалася державою як додаток до забезпечення населення продовольством. Через це мисливці великих міст чи населених пунктів – агломерацій (переважно на сході України) об'єднувалися у великі групи (20-30 осіб) та, використовуючи «підкову» чи «котел» (види нагінки), масово добували зайців, завдаючи шкоди маточному поголів'ю.

Тому через деякий час назріло питання вдосконалення мисливського законодавства, і вже 8 серпня 1969 року Постановою Ради Міністрів УРСР було затверджено Закон «Про полювання та мисливське господарство Української РСР». Лейтмотивом нового закону був перехід до полювання як до галузі народного господарства, яка має вестися на основі наукового підходу. Розпочинається масове закріплення мисливських угідь за певними товариствами. Таке закріплення мало територіально-виробничий принцип. Тобто мисливський колектив, створюваний у місті чи селі, був переважно прив'язаний до якогось виробництва. Оскільки Снятинський район

The image shows two forms from a hunting ticket book. The top form is the 'Мисливсько-рибальський квиток' (Hunting and Fishing Ticket) and the bottom form is the 'Охотничье-рыболовный билет' (Hunting and Fishing License). Both forms contain fields for personal information, membership details, and a table for hunting records.

*Мисливсько-рибальський квиток
не завжди був книжечкою*

– сільськогосподарський, то такими виробничими колективами після примусової кооперації селян (колективізації) переважно ставали колгоспи. Але до колгоспів на Снятинщині звикали з трудом, тому перші низові мисливські колективи були здебільшого прив'язані до сільських та міської рад. Створювалися вони не формалізовано, за вказівкою «згори», – адже їхні назви не збігаються з назвами сільрад. Колектив виникав у населеному пункті, де число мисливців дозволяло створити таку громадську організацію. Тобто таке об'єднання виникало, так би мовити, в «природний спосіб», а тому залишається життєздатним без всякої підтримки з боку держави, а подеколи навіть у супереч її діям. У ті часи було створено чимало різноманітних громадських організацій, вигаданих штучно: товариство автолюбителів, книголюбів та інші, які трималися зазвичай на адміністративному ресурсі чи дефіциті. Щойно тиск чи дефіцит щезав, вони також зникали. Ядром Снятинської районної організації УТМР у ті часи були низові колективи міста Снятина, створені з робітників та службовців райцентру. Найпершим було створено низовий колектив «Снятинський №1». Згодом число снятинських низових колективів виросло до трьох. Мисливці Снятина полювали в приписному мисливському господарстві, яке було передано Снятинській РО УТМР рішенням облвиконкому в січні 1969 року. Його територія складала 12800 гектарів та проходила від адміністративної межі з Чернівецькою областю до села Устя та по автомобільній дорозі Снятин-Городенка (по осі «схід-захід»), від р. Прут до межі з Городенківським районом (по осі «південь-північ»). Приписне мисливське господарство створювалося з метою його інтенсифікації та застосування наукових підходів у його плановому веденні. На таке господарство вироблявся окремий паспорт (прообраз майбутнього мисливського впорядкування), у якому чітко розписувалися усі дані таксацій (обліку звірів), види біотехнічних споруд, кількість та режими підгодівлі дичини. Також заносилися дані про кількість мисливців, які там полювали, добуту дичину тощо.

На решті мисливських угідь, переданих облвиконкомом районній раді УТМР, та на підставі рішення райвиконкому про використання мисливських угідь створювалися інші низові колективи, яким приписувалися землі тієї чи іншої сільської ради:

Джурівський низовий колектив Джурівської сільської ради, в межах населених пунктів: с. Джурів; с. Попельники; с. Тучапи; с. Рудники. Один із перших голів колективу – Савицький В.Ю. Площа угідь – 6000 гектарів.

Запрутянський низовий колектив Завалівської сільської ради, в межах населених пунктів: с. Запруття; с. Завалля; с. Кулачин. Один із перших голів колективу – Стратійчук М.Н. Площа угідь – 4000 гектарів.

Хутір-Будилівський низовий колектив Горішньозалучанської сільської ради, в межах населених пунктів: с. Хутір-Будилів; с. Залуччя Долішне; с. Залуччя Горішне; с. Прутівка; с. Видинів; с. Княже; с. Драгасимів. Один із перших голів колективу – Медведєв П.С. Площа угідь – 5350 га.

Заболотівський низовий колектив Заболотівської селищної ради, в межах населених пунктів: смт Заболотів; с. Борців; с. Вовчківці; с. Тулухів; с. Олешків. Один із перших голів колективу – Дикий М.Г. Площа угідь – 11000 га.

Белелуйський низовий колектив Красноставської сільської ради, в межах населених пунктів: с. Белелуя; с. Красноставці; с. Задубрівці. Один із перших голів колективу – Микитюк Д.В. Площа угідь – 6800 га.

Потіківський низовий колектив Потіківської сільської ради, в межах населених пунктів: с. Потічок; с. Русів. Один із перших голів – Мойсюк М.О. Площа угідь – 7000 га.

Іллінецький низовий колектив Іллінецької сільської ради, в межах населених пунктів: с. Іллінці; с. Трійця; с. Тростянець. Один із перших голів колективу – Костинюк Д.О. Площа угідь – 6500 га.

Загальна площа мисливських угідь становила 58450 га. Однак ця цифра, як і попередні, були не зовсім точними, адже території населених пунктів та 200-метровий периметр навколо них, дороги загального користування, зелена зона навколо міста значно скорочували реальну площу угідь. Однак тоді ще тільки вчилися робити мисливське впорядкування на базі мисливських угідь з високим бонітетом для цінної дичини, якої в районі не було.

Першим головою мисливської районної організації УТМР був І.М. Журавльов, житель м. Снятина, який працював на Снятинській ГЕС. Свої обов'язки голови райорганізації він виконував безоплатно, на громадських засадах, тому жодної документації з питань роботи РО УТМР не залишилося. Але в ті перші роки функціонування громадських мисливських організацій їхня діяльність ще не була переобтяжена «паперотворчістю». Адже навіть на виробництвах часто завдання записували крейдою на грифельних дошках. А серед канцелярського приладдя найпоширенішими були ручка з пером «Зірочка», чорнильниця-невиливайка та «промокатка», хоча найчастіше – просто так званий «хімічний» олівець, адже, «послинений», він добре писав. Не було також якогось сталого приміщення для райради. Тому

І.Журавльову доводилося приймати мисливців у себе вдома або, якщо пощастить домовитися з міською владою, то в невеличкій кімнатці, що навпроти кінотеатру, де нині перукарня. Серед найперших мисливців району, насамперед тих, які спочатку були мисливцями, а потім уже стали членами УТМР, – Лукащук Володимир Григорович, Голубев Олександр Михайлович, Гасанов Гасан Аллахвардович із Заболотова, Винниченко Іван Павлович (у його мисливському квитку вказано рік прийому до УТМР – 1945) із Снятина, Василь Савицький, Степан Атаманюк, Андрій Настюк, Григорій Яковець – з Джурова (рік вступу в УТМР – 1947), Матійчук Гнат Ілліч із с. Задубрівці, Погребенник Омелян Юрійович із Заболотова, Блощук Олексій Сергійович із Снятина (рік вступу – 1948), Собчук Йосип Юрійович зі Стецівки (рік вступу – 1949). Саме ці мисливці закладали основи Снятинської районної організації УТМР. Чимало мисливців прибуло до Товариства в 50-х роках. Серед них: Козак Григорій Іванович (з 1950 р.) з Іллінців, Гонташевський Теофіл Миколайович, Крикливець Богдан Миколайович, Собчук Василь Йосипович та Собчук Микола Йосипович (з 1952 р.), Винничук Степан Григорович (з 1953 р.) – жителі Снятина, Дідух Микола Іванович (з 1954 р.) з Русова, Фурда Михайло Дмитрович (з 1954 р.), Свириденко Петро Улянович та Мойсюк Мирослав Онуфрійович (з 1954 р.), Осадчук Дмитро Васильович (з 1955 р.), житель Заболотова, Пилип'юк Василь Олексійович (з 1957 р.) із Тростянця, Китаєв Юрій Григорович (з 1957 р.), Чаплинський Орест Олексійович та Морозов Андрій Павлович (з 1958 р.) із Заболотова, Мурмилук Володимир Михайлович (з 1958 р.), Гуцуляк Михайло Іванович та Іванишин Роман Васильович (з 1959 р.) зі Снятина, Марусик Іван Якович (з 1958 р.) із Белелуї, Маковійчук Володимир Васильович (з 1959 р.) зі Тулукова. Звісно, серед них у 50-ті роки було істотно більше тих, котрі ставали мисливцями уже після прийняття до мисливської організації.

За новою редакцією закону 1969 року мисливцем міг стати кожен після досягнення 18 років, якщо після здачі мисливського мінімуму він був прийнятий членом одного з мисливських товариств, сплатив державне мито та членські внески. Наявну мисливську зброю вписували в мисливський квиток. Впадає у вічі спроба держави обмежити число мисливців через підвищення вікового цензу з 14 до 18 років та введення мисливського мінімуму (був введений постановою Ради Міністрів ще в 1959 році, однак впроваджувався повільно). Хоча законодавця можна було зрозуміти: фактів нерозважливої стрільби неповнолітніх із незареєстрованої нарізної малокаліберної зброї, яку в ті часи вважали мало не іграшковою, було чимало, а технічний мінімум мислив-

ця був йому ж самому на користь. Адже тоді готові мисливські набойки були доступними не для всіх, та й знання законодавства про охорону й використання дикого тваринного світу, полювання, теорії стрільби нікому не завадять. Але велику частину запитань становила тема «Біологія» (наприклад: біологія лося, дикої свині, вовка, козулі, білки, борсука, глухаря, дикої качки та ще десятка тварин, значна частина з яких заборонена до полювання). При цьому потрібно було знати не тільки видові ознаки, а й місце в біоценозах, розмноження, терміни виношування чи насиджування, кількість приплоду тощо. Тому якщо кандидат у мисливці сплутав кількість яєць та терміни насиджування дикої качки ті широконоски (про неї також було питання), то шлях до Товариства йому міг бути закритим. Варто було пережити й мисливцям зі стажем, адже складання мисливського мінімуму було регулярним для всіх (раз на два роки) і, як правило, закінчувалося до початку мисливського сезону на пернату дичину. Мисливців, які не здали його з тих чи інших причин, переважно не допускали до полювання.

Починаючи з 1956 року, припиняється вільний продаж нарізної зброї будь-якого калібру. Віднині придбати її міг тільки мисливець-промисловик, який мав договір на постачання державі пушнини. Через деякий час продаж нарізної мисливської зброї у всій європейській частині СРСР буде взагалі заборонено з поясненням про так звані «густозаселені» території. З 1960 року продаж гладкоствольної мисливської зброї дозволявся лише за наявним дозволом органів МВС. Крім того, згідно з міліцейськими наказами, вводиться обов'язковий огляд технічного стану зброї. Органи внутрішніх справ отримали можливість не реєструвати зношену зброю, з шустованими стволами чи раковинами в них. Однак право технічного огляду зброї поки що залишили за мисливськими товариствами, в яких було створено спеціальні комісії.

У 1956 році відбувається об'єднання мисливського господарства з лісовим, – воно мало певні переваги над поєднанням мисливства та сільського господарства. Того ж року навколо міст утворено «зелені зони», заборонені для полювання. Спочатку вони утворювалися лише навколо великих міст і могли сягати відстані 50 км від міської межі. Згодом такі зони були облаштовані навколо усіх міст. Зелена зона Снятина з південного боку простягалася аж до залізниці, зі сходу – до межі області, із заходу – до польової дороги на Русів, а з півночі – до урочищ Поштове та Парцелі. Навколо інших населених пунктів діяло правило «200 метрів від місця, де можуть перебувати люди». За полювання в зеленій зоні штрафували. Наприклад, жителя Снятина, працівника

РБД-2 С.І.І. 23 грудня 1976 року було звинувачено в незаконному полюванні на території зеленої зони Снятина й оштрафовано на 10 крб. Таке ж покарання, тільки в сумі 20 крб, чекало й на Г.С.М., ще одного порушника з того самого підприємства, який у січні 1977 року зайшов у зелену зону за підранком зайця та був там спійманий.

У мисливському законодавстві розпочинається деталізація видів полювання: індивідуальне, колективне – групою не більше 5-ти осіб, облавне з нагоничами під керівництвом розпорядника полювання, переважно представника користувача мисливських угідь, та групи мисливців не більше 8-ми осіб, полювання з мисливськими породистими собаками. Однак норми добування були ще великими: дикої качки дозволялося добувати 8-10 штук на день, залежно від регіону, зайця – не більше двох за вихід.

З 1955 року вводиться заборона весняного полювання в Україні, яка триває й по сьогодні. Вводилася обов'язкова здача добутого хутра. Особливо цінне хутро потрапляло на знамениті хутрові аукціони, менш цінне – на фетрові заводи, найближчим з яких до Снятина була Хустська фетрова фабрика, що спеціалізувалася на випуску капелюхів. Саме на неї й потрапляли ті сотні заячих шкур, які в обов'язковому порядку здавали мисливці Снятинського району. Так, на 31-му хутровому аукціоні в Ленінграді в 1960 році було продано рідкісні 15 шкур леопардів, 3,5 тисячі шкур рисі. Англійці закупили 111 тисяч шкірок зайця русака та 1 млн 218 тис. штук шкур ондатри. Проте наймасовішим «мисливським звіром» у Західній Україні виявився звичайний кріт, шкур якого в 1957 році було добуто 928 800 шт. Їх застосовували у пошитті одягу. Волого- та зносостійкі, вони прекрасно слугували для внутрішньої підкладки зимових курток і безрукавок.

Новинкою у змінах до Статуту мисливських товариств з 1961 року виявився прийом у Товариство низовими колективами, а не районними організаціями, як раніше. При цьому вводилося правило поручителства. Кандидат на вступ до лав Товариства мав заручитися підтримкою не менше двох мисливців зі стажем, які протягом двох наступних років несли моральну відповідальність за новоприйнятого члена Товариства. Така цікава практика мала відсіювати від Товариства несумлінних осіб. Сума членських внесків зросла до 4-х крб (для пенсіонерів – 1 крб). Замість звичних обласних з'їздів проводилися звітно-виборні конференції. Було запроваджено обов'язкову трудову участь членів мисливських товариств у кількості не менше трьох трудоводнів, а також введено систему заохочення кращих мисливців.

Крім традиційних тоді «Дошок пошани», грамот, премій, вводилося присвоєння звання «Почесний член УТМР».

Цікавим на новинки виявився 1963 рік. Починається процес вилучення органами внутрішніх справ незареєстрованої зброї. Цілком зрозуміло, що це призводить до значного зростання кількості мисливців у Товаристві, адже чимало власників зброї не хотіли її позбавитися, а володіти, не маючи мисливського квитка, не могли. Така практика призвела до посилення тиску органів внутрішніх справ на мисливців з метою зменшення їхньої чисельності. Звісно, це мало й певну політичну основу. Влада не надто бажала мати високу концентрацію «вогнепальних стволів» на обмежених територіях. Тому навіть незначна «сип» у стволах, яка в принципі ніяк не погіршувала безпечність зброї, представниками МВС трактувалася як несправність і була підставою для вилучення таких стволів. А такої зброї було чимало, адже дешеві рушніці не мали хромовання каналів стволів, тому їх наробітковий ресурс був дуже обмеженим. Вибраковувалися також системи з дамасковими стволами (переважно трофейні з Німеччини) навіть у тому разі, якщо на стволах стояло клеймо «NITRO». Чимало клопотів додалося власникам комбінованих рушниць, в яких один ствол був нарізним, адже їх експлуатація була в Україні заборонена. Доводилося або здавати її на реалізацію, або позбавитися нарізних стволів. Добре, якщо це були тільки вставні стволики, гірше, якщо був нарізний ствол, муфтований з гладким. Навіть рушніці системи «Парадокс» викликали в міліціонерів чимало запитань, хоча вони офіційно не вважаються нарізною зброєю. Загалом чимало мисливців із вигуками типу «Тож не діставайся ж ти нікому!!!» розбивали свою зброю об бетонні сходи райвідділку. Також у мисливській періодиці з'являються заклики (звісно ж, «на вимогу трудящих») ввести обмеження на кількість пострілів (норма стрільби), пропонували продавати мисливський порох не більше 500 грамів в одні руки з обов'язковою відміткою в мисливських квитках. Поступово минали часи, коли зброя висіла в кімнаті на килимі, або, що частіше, стояла десь за дверима, які рідко зачинялися. Міліцейські накази почали вимагати її зберігання у місцях, недоступних для третіх осіб: спочатку просто в шафі, що замикається, потім у шафі, оббитій металом, потім у металевому сейфі (а набойі мають бути окремо!), ну й остання теперішня настанова – металевий сейф має бути ще й прикрученим до підлоги. А для боротьби з браконьєрством у міжсезоння було вигадано «геніальне рішення» – опломбовувати зброю після закінчення мисливського сезону та в присутності представника міліції розпломбовувати її перед

початком сезону. Лише на клопотання сільських рад, яким УТМР допомагала у відстрілі бродячих собак, мисливцям, задіяним у таких заходах, дозволяли розпломбувати зброю на короткий час. Крім того, Товариство було зобов'язане проводити роботу з вилучення незареєстрованої зброї або такої, що втратила свого законного господаря (переважно після смерті мисливця чи виключення його з мисливських рядів, або ж на період відбування покарання за рішенням суду). Так, за період з 1971 по 1979 рік активом Товариства було вилучено 117 незареєстрованих мисливських рушниць, з яких лише 9 одиниць було повернуто власникам після вступу до Товариства чи відновлення членства. Більшість вилученої зброї (незаконної) за актом надсилали в обласну раду УТМР, а деяку частину скеровували для реалізації в комісійні крамниці УТМР. Виручені за них кошти повертали родичам покійних мисливців.

З метою недопущення надмірного скупчення мисливців в окремих угіддях вводилися путівки, в яких мисливцю вказувалося місце майбутнього полювання. Другого лютого 1979 року обласним виконавчим комітетом було встановлено норму наявних угідь у розмірі не менше 200 гектарів на одного мисливця. З введенням цієї норми через деякий час з'являється термін «кандидат у члени УТМР». Якщо кількість мисливських угідь районної організації була меншою за 200 гектарів на мисливця, то особа, яка хотіла ним стати, сплачувала членські внески, ставала кандидатом у мисливці, однак не могла придбати зброю для полювання. Необхідно було очікувати, поки хтось вибуде з Товариства з різних причин для того, аби посісти його місце. Автору цих рядків М.Тимофійчуку органи МВС з 1980 по 1984 рік відповідали відмовою у наданні дозволу на придбання зброї, мотивуючи відсутністю достатньої кількості гектарів угідь. Звісно, що така практика

Обязанности кандидата в члены УООР 1. В течение прохождения кандидатского стажа участвовать в работе первичного охотколлектива, выполнять нормы трудоучастия, вести борьбу с браконьерством и нарушениями правил охоты и участвовать в проведении облавных охот и охоттаксации без оружия. 2. В совершенстве знать охотничий минимум знаний. 3. Кандидаты в члены общества при вступлении уплачивают вступительный взнос в размере 10 рублей. По окончании кандидатского стажа и приеме в члены общества уплачивают только членские взносы и государственную пошлину. Дрогобычская гортиография, 1973 г. Зак. 2445—50 000	УКРАИНСКОЕ ОБЩЕСТВО ОХОТНИКОВ И РЫБОЛОВОВ КАНДИДАТСКАЯ КАРТОЧКА
--	--

Картка кандидата в мисливці

мала й свої плюси. Тоді в УТМР потрапляли тільки віддані полюванню люди. А випадкові, цілком зрозуміло, відсіювалися. Так, протягом 1978-1984 років кандидатами в мисливці було зареєстровано 46 осіб, з яких тільки менше половини з кандидатським стажем у 2-3 роки стали повноправними мисливцями.

Розпочинається формування єгерської служби. У лавах Івано-Франківської ОО УТМР в 1963 році налічувалося 7 штатних єгерів, з яких троє були сезонними. Звісно, єгерська служба спочатку формувалася в особливо цінних мисливських угіддях для охорони поголів'я оленя європейського, інтродукованих муфлона та лані.

У 60-ті роки Снятинську районну організацію на громадських засадах очолювали Михайло Підгірний, Михайло Яків'як, Володимир Косаревиц (1968-1969), Іван Винничук (1969-1971). Нарощуються обсяги роботи Товариства. Якщо попервах Товариство фактично займалося тільки обліком мисливців, збором членських внесків та державного мита, обліком зброї, то з закріпленням за Товариством мисливських угідь розпочинається впровадження відстрільних карток, котрі на початках (до 70-х років включно) були безкоштовними для місцевих мисливців, які брали трудову частку у повному обсязі. Цілком зрозумілою стає необхідність ведення біотехнічних заходів у закріплених угіддях та необхідність боротьби з браконьєрством. На додачу до фінансової звітності запроваджується планування роботи, соціалістичні зобов'язання та соцзмагання в рамках п'ятирічних планів. У Товаристві запроваджується поділ на певні секції, так би мовити, за інтересами та необхідністю. Перелік секцій «спускався вищестоящими органами» й особливою різноманітністю не відрізнявся. Основними секціями були: мисливська, рибальська, любителів собаківництва, культмасова. Окремо створювалися групи профілактики, що були спрямовані на боротьбу з браконьєрством.

У зв'язку із зростанням чисельності мисливців, обсягів повноважень та роботи гостро постали два питання: необхідність посади звільненого від іншої роботи голови РО УТМР та наявність приміщення, або як тоді називали, контори для мисливців. У всі попередні роки мисливці району його не мали, а голови Товариства були змушені просити міську владу дозволяти тимчасово використовувати хоч якісь вільні фонди комунального майна або приймати мисливців удома, що було не зовсім зручно. Після грошової реформи 1961 року, стабілізації грошової одиниці та наявності певних оборотних коштів у Товариства стає можливим розпочати будівництво мисливського будиночка. Цю місію, за фінансової підтримки обласної організації

УТМР, починає втілювати в життя голова РО УТМР Володимир Косареви́ч. Земельна ділянка розміром у 0,03 га була обрана в самому центрі міста на вулиці Водопровідній та надана в користування РО УТМР рішенням виконавчого комітету міської ради в листопаді 1969 року. Офіційним замовником будівництва виступала обласна рада УТМР під головуванням М.С. Гунчака, а підрядником виконання будівельних робіт був Снятинський міжколгоспний комунальний комбінат (директор В.А. Ганущак). Було обрано типовий проект каркасно-щитового будиночка для індивідуального житлового будівництва корисною площею в 92,6 квадратних метрів. Будівництво мисливського будиночка розпочалося у травні 1970 року.

Однак В.Косареви́чу не судилося завершити розпочату справу. Внаслідок дорожньо-транспортної пригоди на мотоциклі він трагічно загинув під Чорною (ділянка дороги біля с. Стецева). Тому нагляд за будівельними роботами здійснював новий голова Товариства Іван Винничук. А закінчував їх уже перший «звільнений» (на зарплаті) голова Товариства Роман Васильович Іванишин. Спорудження будиночка тривало недовго, адже з Калуша привозили готові будівельні каркасно-щитові заготовки стін. Довше тривали закладка та будівництво цокольного приміщення і внутрішнє опорядження будиночка, зовнішній благоустрій. Завершене будівництво було офіційно прийняте в експлуатацію в грудні 1972 року. Так розпочався новий етап у житті мисливців та рибалок району, адже вони отримали не просто мисливську «контору» для проведення нарад чи зборів, а будівлю «клубу за інтересами», де можна було цікаво поспілкуватися з друзями, дізнатися новини, почитати мисливську періодику та навіть отримати замовлені боєприпаси, адже найближча мисливська крамниця була в Коломиї, а в чернівецькій крамниці тоді насамперед обслуговували місцевих мисливців й могли відмовити снятинцям у продажу дефіцитних на той час боєприпасів. Вони тоді, до речі, були недорогими. Для прикладу, після грошової реформи 1961 року мисливська рушниця «ТОЗ-БМ» коштувала 43 крб 50 коп. Двоствольні «ІЖ-54», «ІЖ-54М» – 57 крб, модифікації «ІЖ-58» – 60 крб, «ІЖ-59» – уже 120 крб. Одностволки типу «ІЖК» вартували 19 крб. Середня зарплата в цей період коливалася в межах 50-60 крб. Десять штук латунних гільз вартували 38 копійок, а паперових – 17 копійок. Десяток готових набоїв 12-6-го калібру коштували 1 крб 15 коп. Малокаліберні набої кал. 5,6 мм вартували: звичайні – 8 копійок за 10 штук, а так звані «цільові» (підвищеної якості) – 40 копійок за десяток. Сто штук капсулів типу «Жевело» можна було придбати за 1 крб, а 1000 штук капсулів

типу «Центробой» обходилася в 1 крб 10 коп. Один кілограм дробу вартував у середньому 90 копійок. Однак усе при плановій економіці та державній чи кооперативній торгівлі було дефіцитом, тому часто, замість того аби щось купити, необхідно було це «діставати».

Новий голова мисливського Товариства Роман Іванишин прийшов із освіти, в якій працював з 1946 року. Починав педагогічну діяльність на Коломийщині, а потім тривалий час учителював у Снятинському районі. Майже 20 років був директором Снятинської початкової школи. За сумлінну педагогічну діяльність удостоєний відзнаки «Відмінник народної освіти» та нагороджений ювілейними медалями того часу. При обранні на посаду голови райорганізації мав уже понад десять років мисливського стажу. Враховуючи те, що підбором кадрів на керівні посади в той час займався райком партії (КПРС), дивним видався той факт, що їхній обранець був «безпартійним» (так тоді називали позапартійних осіб). Але осіб з освітою, досвідом керівництва та мисливським стажем було тоді не так просто знайти. А головне – готових працювати за досить скромну зарплатню. Однак любов до полювання та природи взяли верх, і новий голова із завзяттям взявся до виконання обов'язків з 1 грудня 1971 року.

У перші роки головування Романа Іванишина чисельність низових колективів та мисливців продовжувала зростати. Так, станом на 1976 рік до складу районного Товариства входили такі низові мисливські колективи:

1. Балинцівський, голова н/к – Цибуляк Василь Ілліч.
2. Белелуйський, голова н/к – Марусик Іван Якович.
3. Вовчківський, голова н/к – Ковцун Іван Миколайович.
4. Джурівський, голова н/к – Настюк Данило Степанович.
5. Заболотівський, голова н/к – Семотюк Богдан Якович.
6. Завальський, голова н/к – Стратійчук Михайло Миколайович.
7. Задубрівський, голова н/к – Матійчук Гнат Ілліч.
8. Іллінецький, голова н/к – Микитюк Іван Олександрович.
9. Красноставський, голова н/к – Грищук Іван Миколайович.
10. Потічківський, голова н/к – Остафійчук Онуфрій Миколайович.
11. Рудниківський, голова н/к – Добровольський Олексій Васильович.
12. Русівський, голова н/к – Шпуганик Володимир Миколайович.
13. Стецівський, голова н/к – Петращук Микола Миколайович.
14. Снятинський, голова н/к №1 – Винничук Нестор Григорович.
15. Снятинський, голова н/к №2 – Садовий Іван Дмитрович.
16. Снятинський, голова н/к №3 – Крикливець Богдан Миколайович.
17. Устянський, голова н/к – Стрийський Мирослав Васильович.

18. Хутір-Будилівський, голова н/к – Томаш Роман Михайлович.

У той час територія мисливських угідь районної організації становила 60000 гектарів, з яких 53000 – поле, 6700 – ліси-чагарники та 300 гектарів водних угідь. Тобто переданими у користування мисливськими угіддями було накрите уся територія району. Загальна чисельність членів УТМР становила 600 осіб і це була найбільша кількість одночасно зареєстрованих мисливців за всю історію мисливського руху району. При цьому кількість рибалок-любителів була зовсім незначною й становила всього вісім осіб. Так, станом на 28 лютого 1981 року в районній секції рибальства перебували Григорчук Михайло Дмитрович, Лиско Олексій Костянтинович, Онищук Іван Миколайович, Белчик Микола Михайлович, Ткачук Михайло Васильович, Іващенко Ігор Михайлович, Матеюк Дмитро Васильович, Драгомирецький Михайло Михайлович. Практично усі вони жителі Снятина. Звісно, що п'ять років перед цим рибалок було ще менше. Велика кількість мисливців, створене приписне мисливське господарство давали Товариству фінансову можливість утримувати штатного єгеря – Л.О. Томаша та чотирьох єгерів на громадських засадах. Надалі кількість низових колективів та мисливців з різних причин почала скорочуватися. Через приєднання до Снятина села Хутір-Будилів припинив існування Хутір-Будилівський н/к, який так і не зміг відродитися після відновлення села як окремої громади.

У 1977 році було розпочато реорганізацію низових колективів на виробничу основу з їхнім розширенням та передачею мисливських угідь від користувачів землі першого порядку (тобто від колгоспів), про що було складено типові договори. Як наслідок, їхня кількість скоротилася до десяти, а число мисливців у них зменшилося до 420. Міські мисливці були приписані до сільських колективів. Уперше Снятинській районній організації УТМР для покращення роботи приписного мисливського господарства «Снятинське» було надано лісові угіддя, адже в 1978 році на десятирічний термін передано 1817 га Держлісфонду Коломийського лісокомбінату Заболотівського лісництва, що відкривало нові можливості для мисливців у справі організації колективних полювань на копитних. Турбота про збереження та примноження дичини в тих лісових масивах лягла на плечі мисливців Джурівського та Іллінецького колективів.

На той час залишилися такі низові колективи колгоспів:

1. Імені М.Черемшини. 24 мисливці; голова н/к – Стратейчук М.М., площа – 2900 га. Входили села: Завалля, Запруття, Залуччя Долішне, Залуччя Горішне та Хутір-Будилів.

2. Імені В.Леніна. 106 мисливців; голов н/к – Свириденко П.У., площа – 8400 га. Входили також землі колгоспів ім. Суворова та «Перемога» і села: Кулачин, Будилів, Устя, Тулова, Орелець, Ганьківці, Зібранівка, Рожполе, Шевченкове, Кулачківці, Хом'яківка, Вишнівка, Підвисоке та місто Снятин.

3. «Перше травня». 21 мисливець; голова – Верига М.І., площа 2100 га. Входили села: Стецева та Стецівка.

4. Імені В.Стефаника. 31 мисливець; голова – Мойсюк М.О., площа – 3100 га. Входили села: Потічок, Русів.

5. Імені Г.Петровського. 16 мисливців; голова – Лелюк І.С., площа – 2500 га. Входили села: Прутівка, Видинів, Княже, Драгасимів.

6. Імені Т.Шевченка. 63 мисливці; голова – Маковійчук В.В., площа – 5500 га. Входили села: Борщів, Турка-Борщівська, Хлібичин, Келихів, Тулукив, Олешків, Любківці, Вовчківці та смт Заболотів.

7. Імені Лесі Українки. 27 мисливців, голова – Микитюк І.О., площа – 4000 га. Входили села: Іллінці, Тростянець, Трійця.

8. «Верховина». 57 мисливців, голова – Строїч І.О., площа – 4900 га. Входили села: Джурів, Новоселиця, Попельники, Тучапи, Рудники.

9. Імені В.Корбутяка. 17 мисливців, голова – Цибуляк В.Д., площа – 2100 га. Входили села: Балинці, Бучачки, Трофанівка.

10. Радгосп «Україна». 7 мисливців, голова – Марусик І.Я., площа – 3500 га. Входили села: Красноставці, Белелуя, Задубрівці.

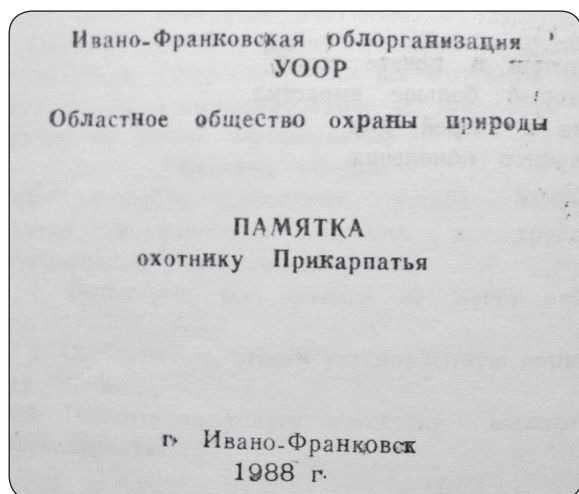
Решта низових колективів через зменшення кількості мисливців за посилення на них тиску з боку МВС змушені були ліквідовуватися, тому що не відповідали статутним вимогам, які встановлювали певну норму кількості мисливців для функціонування низового колективу. Крім того, законодавство після 1961 року почало вимагати проведення обов'язкового мисливського впорядкування на наступні 10 років господарювання при закріпленні мисливських угідь. Тому цілком зрозуміло, що в районі із загальною площею в 60,2 тисячі гектарів не може бути достатньої кількості угідь із розрахунку 200 гектарів на мисливця. Через це скорочення кількості мисливців у районному Товаристві було неминучим, і відбувалося воно прискореними темпами. Уже через шість років (у 1982 році) число мисливців Снятинської РО УТМР становило всього 217 осіб. Це, звісно, підірвало фінансову стабільність організації й змусило мисливців шукати шляхи виходу із становища.

Планове ведення соціалістичного господарства цілком стосувалося й мисливської сфери. Соціалістичні зобов'язання, прості й підвищені, в межах п'ятирічки чи присвячені черговій річниці «Вели-

кого Жовтня» масово заповнили мисливську документацію. Низові колективи «викликали» один одного на соцзмагання, виконували та перевиконували взяті плани і зобов'язання. Багаторічним «спаринг-партнером» для Снятинської РО УТМР в соціалістичному змаганні були мисливці Городенківщини, які мали схожі мисливські угіддя та майже таку ж кількість мисливців. Перемагав то наш район, то Городенківський із незначною перевагою, наприклад, через те, що снятинці запланували й провели 40 бесід, а городенківці запланували 45, проте провели 55. А це вже 120%, а не просто 100! Однак серед інших районних мисливських організацій Снятинський район завжди перебував у першій п'ятірці.

Характерним є запровадження російської мови у діловодстві. Це стає помітним із середини 70-х років, коли значний масив вхідної документації з обласної УТМР починає приходити російською мовою.

Російськомовна пам'ятка мисливцям Прикарпаття

Починає приходити російською мовою. Подеколи навіть протоколи засідань низових колективів писані на «общепонятном». Таким чином русифікація проникала набагато глибше, а не тільки у сферу освіти, де кожному середньому вчителю та учню змушували розмовляти між собою на перервах російською.

У планах, які «спускалися зверху», Товариство було зобов'язане здати 700 шкурок зайця-русака

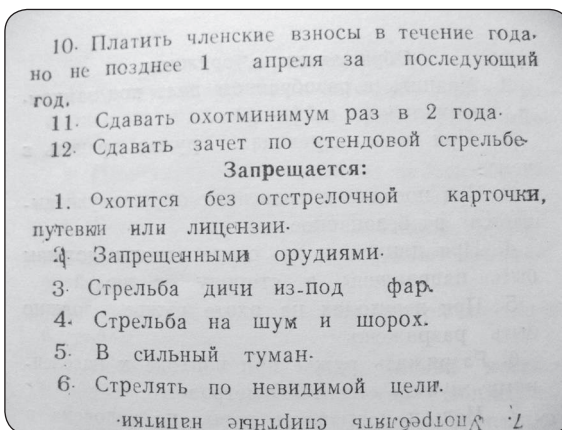
на суму 700 крб, 10 шкурок лисиці на суму 60 крб, 1 шкурку тхора вартістю 3 крб. І нікого не цікавило, як можна з рушницею добути тхора. Або доведення плану на 1983 рік з рибного господарства: отримати вступних внесків 50 крб та членських внесків 75 крб. І потрібно було всіляко агітувати рибалок, аби ті вступали до Товариства та рибалили з квитками, хоча ніхто не забороняв риболовлю для не членів УТМР. Окремо доводили плани щодо відстрілу бездомних собак та котів і здачі хутра-сировини чи відстрілу 200 сірих ворон. При цьому часто це не були біотехнічні заходи в мисливських угіддях, а відстріл собак у населених пунктах. Такі відстріли проводилися планово, на клопотання орга-

нів місцевого самоврядування та за сприяння міліції. А вже скільки заготувати сіна, зерновідходів, коренеплодів, віників з кропиви та солі – це само собою розумілося, на підставі таксацій, відповідно до норм підгодівлі дичини та залежно від її чисельності в угіддях колективу.

Проте, незважаючи на трудову активність мисливців, були в їхній діяльності й «провальні роки», до яких насамперед належав 1981 рік. Адже згідно із наказом

№61 по Івано-Франківській інспекції лісів від 21. 11. 1981 р., було заборонено полювання на водоплавну дичину через погіршення погодних умов. Ситуацію «добило» рішення облвиконкому №569-р від 27.11.1981 р. «Про заборону полювання на зайця-русака в сезоні 1981 року» з мотивацією «у зв'язку із незначною його щільністю в угіддях області». Зате обласна рада УТМР «компенсувала» це наданням дозволу на відстріл бездомних собак відповідно до заявок, поданих районними товариствами.

Крім голів низових колективів, велику допомогу у виконанні запланованих завдань надавав голові Товариства районний актив. Переважно це досвідчені активні мисливці, які вболівали за стан справ у Товаристві, брали участь у різноманітних заходах та, незважаючи на свій мисливський азарт, були ревними захисниками та друзями природи. Вони працювали в різних секціях Товариства, залежно від досвіду та уподобань. Без сумніву, найавторитетнішою була комісія з атестації мисливців, очолювана самим головою Товариства. До складу цієї комісії входили великі знавці та поціновувачі рушничного полювання, які стояли біля витоків Товариства, мали значний мисливський стаж та досвід: Свириденко Петро Улянович – учасник бойових дій на фронтах Другої світової війни; Винниченко Іван Павлович – колишній голова низового мисливського колективу, ветеран війни; Блощук Олексій Сергійович – один із найперших мисливців Товариства, фронтовик; Марусик Іван Якович – довголітній голова

*Витяг з пам'ятки
мисливцям Прикарпаття.
Сьомий пункт – майже за Фрейдом,
до читання недоступний...*

*З добутиим хижакот. М. Лукинюк
з добутою вовчицею. Позаду зліва
направо стоять: Іванишин Р.В.,
Северин М.В., Іванишин Л.Р.*

низового колективу радгоспу «Україна», директор Белелуїського цегельного заводу, з ініціативи та за активною участю якого було споруджено мисливський будиночок у Белелуї, Почесний член УТМР. Автор цих рядків М.Тимофійчук добре пам'ятає чужі й свої переживання під час здачі мисливського мінімуму цій авторитетній комісії.

Чималу роботу у боротьбі з браконьєрством, дотримання правил поводження зі зброєю на полюванні та при зберіганні виконувала районна група профілактики, очолювана працівником органів держбезпеки Матурою Віктором

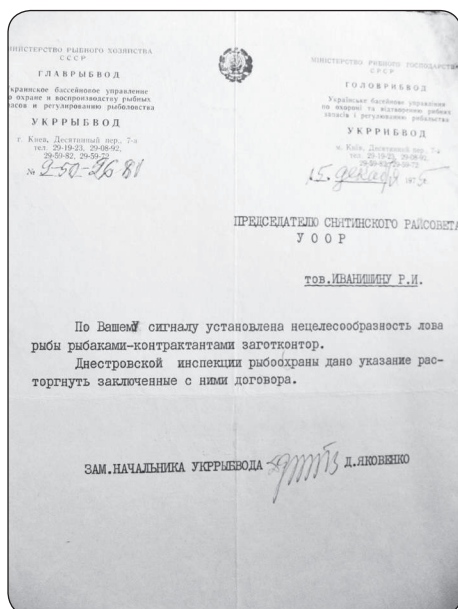
Васильовичем. До складу комісії входили принципи та авторитетні мисливці, непримиренні борці з порушниками: Лукашук Віктор Васильович; Матійчук Гнат Ілліч – ветеран-фронтовик, який самостійно восени 1975 року затримав жителів с. Вовчківці Р. та К. під час браконьєрського відстрілу зайців з-під фар; Настюк Данило Степанович – начальник ПСО (пожежно-сторожової охорони) колгоспу «Верховина», багаторічний голова Джурівського низового колективу, «гроза» браконьєрів, якого важко було чимось залякати (це саме він восени 1984 року навмисно постріляв у Джурівському лісі двох мисливських лайок, які належали Гринику П. та Гринику В. і за що був виключений з лав мисливців); Лукинюк Михайло Дмитрович – єдиний із мисливців району, якому в наших угіддях в 1984 році вдалося вполювати самку вовка (зовсім недалеко від Устьянської середньої школи); Зеленський Юрій Миколайович, викладач музичної школи, що жваво цікавився новинками мисливської періодики, особливо зарубіжної; Турчинський Василь Михайлович; Данильченко Дмитро Андрійович – довголітній голова одного із снітинських колективів, з яким М.Тимофійчук мав за честь розпочинати своє мисливське життя.

Цілком зрозумілим є той факт, що найпослідовнішим борцем із порушенням правил полювання був сам голова Товариства Р.В. Іва-

нишин. Ним складено десятки протоколів за фактами порушень, причому зовсім не дріб'язкових. Наприклад, у грудні 1978 року ним було встановлено факт незаконного відстрілу кабана групою мисливців с. Рудники, за що останні були оштрафовані через порушення правил полювання на суму 30 крб кожен та відшкодували збитки Товариству в розмірі 180 крб. Крім того, в них вилучили зброю без відшкодування вартості та позбавили прав полювання на три роки. Житель с. Белелуя громадянин К. також був змушений сплатити аналогічний штраф та відшкодувати 20 крб вартості незаконно впольованого зайця. Серйозні покарання у вигляді штрафів, вилучення мисливської зброї та позбавлення права полювання на різні терміни отримали також гр. П. із міста Снятина, гр. Г. з Іллінців, гр. К. та Р. із Вовчківців, гр. П. із Борщева, гр. Д. із Тучапів та інші порушники правил полювання.

Товариство вело також нагляд за дотриманням законодавства про охорону дикої природи. Саме тому й вилучило та випустило в угіддя самця дикої козулі, якого незаконно утримував у себе вдома один із жителів с. Стецева.

А чого тільки вартує багаторічне протистояння голови райради з Дністровською державною інспекцією з охорони та відтворення рибних запасів і регулювання рибальства. Все почалося з того, що активні мисливці с. Завалля – Одинський Ю.І та Храпко С.М. в липні 1974 року затримали на р. Прут біля їхнього села двох рибалок із с. Глиниця Кіцманського району, які на двох човнах із використанням капронової сіті та способом «поплавом» виловлювали рибу. Затримані пред'явили договір з Кіцманською заготконторою, яка зобов'язувалася приймати та реалізовувати виловлену рибу протягом 1974 року в обсязі 400 кг (за 1 кг виловленої підустви платили 56 коп.), та риболовецький квиток за номером 12/2, виданий Дністровською інспекцією. Засоби вилову та документи від «промисловиків» були вилучені, однак із часом повернуті на вимогу керівництва Дністровсь-

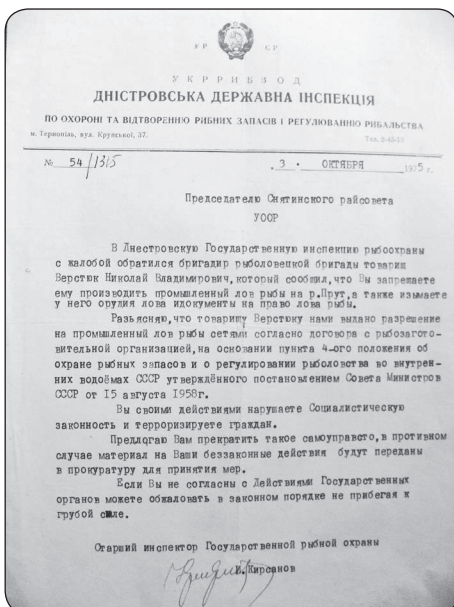
Листування Іванишина Р.В.
з Укррибводом

кої рибінспекції, яка вважала дії рибалок законними та звинуватила Р.В. Іванишина в тому, що він «своїми діями порушує Соціалістическую законность і тероризує громадян». Це змусило Р.В. Іванишина звернутися до начальника Укррибводу Д.І. Яковенка з листом, в якому було викладено всі подробиці інциденту.

У 1981 році сам голова Товариства біля с. Завалля затримав двох рибалок-промисловиків, які виловлювали рибу сітями з човнів і також мали дозвіл на такий вилов від інспекції. При цьому в бесідах із жителями сіл Глиниця та Зеленів Кіцманського району було встановлено, що вказані промисловики майже нічого в заготконтору (тобто чайну (тип закладу громадського харчування, масово поширений в СРСР) не здають, а реалізують свій улов самостійно за ціною 2-3 крб за кг на весілля, хрестини, похорони. У час посту ціну підвищували до 5 крб за 1 кг. За один заплив «законні браконьєри» виловлювали від 50 до 100 кг риби. До того ж односельці просили звернути увагу на те, що в цих промисловиків частими гостями вдома бувають і працівники рибінспекції. Це змусило керівництво РО УТМР звернутися до тодішнього першого секретаря Чернівецького обкому партії В.Г. Дикусарова з листом, у якому наводилася відповідь голови Укррибводу Д.І. Яковенка про недоцільність ви-

дачі рибінспекцією риболовецьких квитків на вилов риби в гірських річках. Відтоді таких рибальських «гастролерів» на р. Прут у межах Снятинського району не помічали.

Чимало зусиль для нормальної роботи Товариства докладали Омельченко Володимир Тихонович та Китаєв Юрій Григорович – викладачі Снятинського сільськогосподарського технікуму. Тривалий час В.Т. Омельченко був головою культмасової секції та багатолітнім секретарем ради. До складу згаданої секції входили також Собчук Василь Юрійович, Гриник Петро Іванович, Проскурницький Іван Михайлович (до слова, лікар від бога), Головацький М'ячеслав Євстахійович. Ю.Г. Китаєв ра-

*Листування Іванишина Р.В.
з Дністровською рибінспекцією*

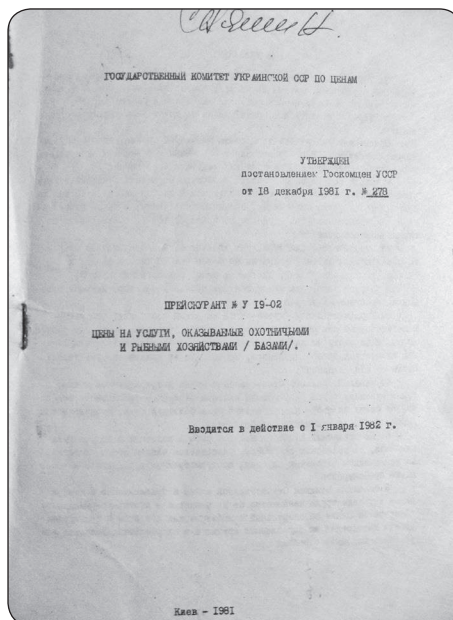
зом із С.Г. Григоровичем (голова) та С.В. Погорецьким багато років працювали у ревізійній комісії РО УТМР.

Не можна не згадати й снятинських рибалок, які в 70-х роках неодноразово захищали честь району на обласних змаганнях з рибної ловлі серед районних рад УТМР. Цю секцію очолював Попов Михайло Петрович. Серед членів секції – Вовченко Олександр Семенович, Онищук Іван Миколайович – член обласної рибальської секції, Іващенко Ігор Михайлович, Лиско Олексій Костянтинівич – викладач Снятинської музичної школи, який володіє вудкою не гірше, ніж смичком, рибалка з величезним стажем, який, незважаючи на свої 82, все ж так бадьоро продовжує вудити рибу на берегах Пруту.

Діяла при Товаристві й секція мисливського собаківництва, очолювана лікарем за фахом і великим любителем полювання та риболовлі Гарвасюком Василем Павловичем. Знайти робочого мисливського собаку в ті часи було нелегко. Тому мисливцям доводилося самотійно займатися вихованням своїх чотирилапих помічників. Цим любили займатися тільки дуже віддані полюванню люди. Серед членів цієї секції: Іванишин Любомир Романович, Северин Михайло Васильович, Іванчук Володимир Михайлович.

З 1 січня 1981 року набув чинності новий Статут УТМР, затверджений Постановою уряду в 1980 році. Він встановлював нові розміри вступних та членських внесків, які почали становити для мисливців – 10 крб, для рибалок – 5 крб. Члени юнацьких секцій сплачували 50 копійок. Прийняття цього документа означало перездачу всіма членами УТМР мисливського мінімуму, а районний актив Товариства складав спеціальний залік на знання нового Статуту.

28 квітня 1982 року Президія республіканської ради УТМР схвалила «Положення про первинні колективи УТМР». Значно зростала роль низових мисливських організацій та їхніх очільників. Нові правила вимагали змін організаційної структури Снятинської мисливсь-

*Прейскурант цін на послуги УТМР
затверджував Державний
комітет по цінах*

		I. ОХОТА.		Тариф в руб. в коп.							
		Клиника		Категория охотничьих хозяйств							
п/п	Вид охоты	измерения		I				II			
				с охотничьими без охотничьих	с охотничьими без охотничьих	с охотничьими без охотничьих	с охотничьими без охотничьих	с охотничьими без охотничьих	с охотничьими без охотничьих	с охотничьими без охотничьих	с охотничьими без охотничьих
1.	На оленя	Сутки	X/	15-00	-	-	-	12-00	8-00	10-00	6-00
2.	На кабана	Сутки	X/	10-00	-	-	-	6-00	4-00	8-00	3-00
3.	На косулю	Сутки	X/	5-00	-	-	-	4-00	2-00	3-00	1-00
4.	На пушного зверя	Сутки	-	-	I-00	-	-	1-00	-	-	1-00
5.	То же	Сезон	-	-	-	-	-	-	-	-	10-00
В охотничьих хозяйствах всех категорий Днепровского каскада и в плавнях рек Буга, Днепра, Днестра и Дуная											
6.	На перватую дичь /кроме фазана/	Сутки	-	I-00	-	-	-	0-50	-	-	-
7.	То же	Сезон	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8.	На фазана	Шт.	-	2-00	-	-	-	10-00	-	-	-
* В прочих охотничьих угодьях											
X/ Плата установлена на охоту по одной лицензии.											

Ціни на послуги УТМР. 1981 рік

очолював її аж до 2015 року. Саме присутній на цьому пленумі представник обласної організації А.І. Глупенков наголосив на зменшенні первинних колективів на Снятинщині з восьми до п'яти.

Станом на 1 січня 1985 року Снятинська РО УТМР налічувала 349 осіб. З них секція мисливців становила 211 чоловік, рибалок – 124, з яких 4 – в юнацькій секції. Було також 12 кандидатів у мисливці. Через рік чисельність мисливської секції зросла до 222 осіб, а кількість рибалок зменшилася до 100.

Відбулося очікуване укрупнення колективів та загальне їх зменшення до п'яти. Залишилися тільки найчисленніші, які географічно охоплювали весь район: Снятинський №10 – голова н/к Данильченко Дмитро Андрійович та Снятинський № 11 – голова н/к Тимофійчук Михайло Михайлович; Джурівський №12 – голова н/к Строїч Іван Олексійович, Заболотівський №13 – голова н/к Лукашук Василь Юрійович та Красноставський №14 – голова н/к Марусик Іван Якович. Голови колективів отримали печатки, якими засвідчували путівки, що видавали мисливцям для полювання у вказаному низовому колективі. Полювання без такої путівки (а вони були одноразові) вважалося порушенням правил. Це, звісно, ускладнювало роботу голів н/к, тому вони мали пільги для отримання відстрільних карток. Практика видачі одноразових путівок не прижилася, бо вимагала постійних поїздок для їх отримання, адже, наприклад, у Снятинському колективі №11 були мисливці – жителі Княжа чи Завалля.

Вказана вище кількість колективів проіснувала тільки до 1991 року. Уже станом на 1992 рік до названих додалися Вовчківський

кої районної організації. Однак впроваджувати їх довелося уже новому голові Товариства, тому що Р.В. Іванишин перед виходом на пенсію вирішив змінити місце роботи.

27 липня 1985 року відбулося засідання пленуму Снятинської РО УТМР, на якому новим головою організації було обрано Северина Михайла Васильовича, який

№15, Стецівський №16, Белелуйський №17 та Задубрівський №18 низові колективи. В 1993 році було створено Устянський низовий колектив №19. Й надалі кількість колективів тільки зростала.

Фінансовий стан Товариства був цілком пристойний. Так, у 1988 році Снятинська РО УТМР отримала в доходи за членські та вступні внески мисливців та рибалок, відстрільні картки, реалізацію ліцензій, здачу шкірсировини та в оренду приміщень – 10610 крб. А видатки (газ, телефон, передплата преси, оплата відряджень, бензин (Товариство мало вантажний УАЗ-452), канцтовари, ремонти та заробітна плата трьох осіб (голова, бухгалтер та єгер) становили 7928 крб. Таким чином перевищення доходів над видатками становило 2682 крб.

Реформи горбачовської «перебудови» нарешті торкнулися й мисливської сфери. З початком 1989 року республіканська, обласна організація УТМР, а разом з ними й районні організації УТМР перейшли на повний госпрозрахунок та самофінансування. Тому на підставі рішення Івано-Франківського облвиконкому №192 від 15.11.1988 року було створено в області мисливсько-риболовне виробниче об'єднання. А в Снятинському районі – мисливсько-риболовне господарство, про що свідчить рішення райвиконкому №156 від 1988 року. Площа вказаного господарства становила 54413 гектарів. У зв'язку із реформуванням та перереєстрацією, для забезпечення ефективної роботи Товариство було зобов'язане провести мисливське впорядкування. Згадані структури діяли на підставі Закону «Про державне підприємство», що давало можливість займатися підприємницькою діяльністю. Тому при Снятинській РО УТМР розпочав діяти цех з переробки шкірсировини, що було цілком логічно, зважаючи на той факт, що раніше Товариство було змушене здавати шкірсировину до заготівельної контори. А обсяги її були чималі. Так, станом на 1988 рік, за актом звірки виконання договору постачання, головою Товариства було здано в Снятинську заготконтору (розташовувалася біля бойні) 315 шкурок зайця на суму 702 крб, 49 шкурок собак та 5 котячих шкурок на суму 54 та 7 крб. Цілком пристойна для тих часів сума, якщо врахувати, що середня заробітна плата була в межах 120 крб. Завідував цехом Круховський Іван Миколайович, робітниками були Літвінцев Олексій Георгійович та Ружило Володимир Романович. Підприємство досить активно займалося пошиттям шапок-вушанок, хутряних курток та безрукавок, які у ті скрутні часи мали неабиякий попит. Обладнання розміщувалося в приміщеннях райради.

Решта аспектів діяльності мисливських товариств не змінилися, незважаючи на «перебудову». Ті ж соціалістичні зобов'язання, які

«спускали зверху», просто додаючи 20-30 крб, якщо йшлося про кошти, або 100-200 кг чи штук, якщо йшлося про заготівлю сіна чи кормових віників. Так само йшли соціалістичні змагання між районами, ну хіба що з'являється новий вид перевірок – взаємоперевірка стану справ, коли голова городенківських мисливців був ревизором у снятинських і навпаки.

У 1988 році однак відбулися зміни щодо відпрацювання трудової участі мисливцями області, адже постановою ОО УТМР було дозволено замінювати трудову участь грошовим внеском у розмірі 4 крб за один день. Оскільки встановленою нормою для мисливців області були три дні обов'язкової трудової участі, то грошова заміна її мала становити 12 крб. Загалом це було зручно для міських мисливців, яким для виконання трудоучасті (заготівлі сіна, зерновідходів, коренеплодів тощо) необхідно було виїжджати в угіддя.

Кінець 80-х – початок 90-х років був досить продуктивним для районної організації мисливців. Так, силами мисливців Красноставського низового колективу під керівництвом Я.І. Марусика було збудовано та здано в експлуатацію в 1990 році мисливський будиночок в селі Белелуя. Звісно, тільки велика допомога від Белелуйського цегельного заводу, директором якого був І.Я. Марусик, дозволила не надто численному колективу отримати свій власний «клуб за інтересами». Крім того, трохи раніше (в 1987 році) з дозволу райвиконкому цей же колектив облаштував ставок площею 10 гектарів. Це стало прикладом для інших колективів та поглибило розуміння, що, за бажання, можна вивести своє мисливське хобі на зовсім інший рівень.

Під час регулювання русла р. Прут для збереження цілісності Снятинського міського водозабору один із його меандрів було відрізано від основного потоку води. Так утворилася ізольована водойма, яку швидко охрестили «Стариця». Мисливське товариство на чолі із М.Северином добровільно зобов'язали зарибнити вказану водойму насамперед мальком коропа. Для снятинських мисливців відкрилися нові можливості не тільки в рибальстві (в Стариці зросла популяція ляща, карася, лина), а й у полюванні, адже вказані угіддя стали місцем гніздування диких качок, куликів та навіть фазанів. Нові водно-болотні угіддя мисливці району отримали внаслідок господарської діяльності великих підприємств. З метою затримання розмиву річкою Прут полів та насипу залізниці в урочищі Старі Кошиці, керівництво району зобов'язало Снятинський меблевий комбінат виконати роботи із зарегулювання русла. Так утворилася стариця-ставок, цінний для мисливців через перелітну качку. Хоча й рибалок не надто

лякав аншлаг «Ловити рибу заборонено», встановлений меблевим комбінатом. А під час спорудження водозабору для Залучанського спиртозаводу посеред полів постала водойма в урочищі Маточка, яку не оминали качині зграї під час перельотів з Пруту на Черемош. Саме в цей час колгосп «Перше травня» спорудив ще кілька великих ставків в урочищах Біля млина та Під акаціями, такі ж водойми споруджувалися колгоспами в селах Вовчківці, Підвисоке, Русів, на території Заболотівського низового колективу.

Крім того, Товариство, згідно з рішенням райвиконкому №42 від 14.02.1990 року отримало в користування від колгоспу ім. Леніна великий ставок поблизу Снятина площею водного плеса в 5,2 га, який мисливці взялися зарибнювати. На добровільні внески в розмірі 5 карбованців від усіх охочих мисливців і рибалок, як членів Товариства, так і простих жителів Снятина й околиць (у неповному списку – 50 осіб), було закуплено кілька тисяч малька цінних порід риб, насамперед коропа та карася, й випущено у вказаний ставок. Чимало малька карася було особисто випущено в ставок активним мисливцем-природолюбом В.М. Мурмилюком. Його червоне вантажне «Жигулі» з року в рік восени підвозило в мисливський ставок по 300 кг малька карася, якого в ставкових господарствах сіл Стецева чи Малятинці вважали неходовою рибою. Мисливський ставок, який довго називали «Северинів став», був таким собі цікавим місцем відпочинку усіх для всіх, адже риболовля на ньому була безкоштовною. А крім коропа та карася, водилося там чимало різної риби. Це плотва, лин, окунь, чималі щуки. Тому людно там було і під час відкритої води, й на підльодній риболовлі. Немало малька було випущено в той ставок за рахунок централізованих коштів Товариства, про що свідчать відповідні акти бухгалтерії. Оскільки ставок був недоглянутим і почав сильно заростати, голова Товариства звернувся по допомогу до районного керівництва. За вказівкою О.І. Кованцева (в ті часи – голови райвиконкому) об'єднання «Сільгоспхімія», очолюване І.М. Ахтемійчуком, з метою заготівлі цінного добрива для полів – сапропелю, власним коштом та технікою почистило вказаний став та значно поглибило його. Крім того, на виконання «Продовольчої програми», встановленої ЦК КПРС, за вказівками районного партійного керівництва було споруджено багато різноманітних ставків: каскад ставків в урочищі Чортівець, поблизу с. Княже; каскад ставків в урочищі Лупені, споруджений Заболотівським лісництвом у лісовому масиві неподалік с. Іллінці. Такий стан справ був дуже доречним для снятинського мисливства, адже проведена в 50–60-х

роках меліорація полів району значно підірвала основні біоценози гніздувань водоплавної дичини. Останнє велике сідловинне болото, де гніздувалися дикі качки, було осушене в урочищі Під бесагами на початку 70-х років.

Загалом таке стрімке зростання водо-болотних угідь в межах району відразу ж привело до відчутного зростання чисельності водоплавної птиці. Унаслідок цього зразу зросла привабливість угідь району для мисливців «на перо». В угіддя урочища Михайлецьке в час відкриття полювання на качку намагалися потрапити мисливці з Косівщини, Надвірнянщини, Івано-Франківська, Чернівців. У 1987

*Відкриття полювання
на пернату дичину
в урочищі Михайлецьке.*

Група мисливців Снятинського колективу

році навколо ставка Михайлецький було виставлено 186 стрілецьких номерів, на які мисливці ставали після жеребкування. Всі місця були зайняті. А ті, кому не дістався номерок, полювали на пагорбах, що оточували ставок. У ті часи на ставку виводилося понад 500 штук качки, а тому її підйом після перших пострілів тривав майже годину.

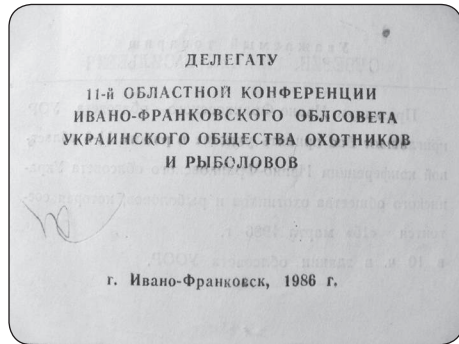
Перед відкриттям полювання (десь о 15.00) на роздоріжжі, яке вело до різних ставків у селі Стецева, відбувалося урочисте відкриття полювання, на яке збиралося більше сотні мисливців, подеколи разом із сім'ями. Це було справжнє велелюдне, гамірне (з огляду на кількість собак і людей) мисливське свято.

Не гіршими були справи й у полюванні на хутрову дичину. Кількість зайця-русака була досить великою. Цьому сприяла насамперед низька чисельність лисиці, яка стримувалася посиленою боротьбою з гризунами за допомогою отрутохімікатів. Крім того, за впольовану «руду» заготконтора видавала премії.

Через відсутність у приватному секторі автомобілів підвищеної прохідності, практично відсутнім було браконьерство з-під фар. Цим у ті часи могли грішити хіба що колгоспні посадовці та шофери, в розпорядженні яких були УАЗи, але й то не часто, адже більшість полів тоді на зиму оралася «на зяб», глибиною оранки до 30 см, й такі угіддя були не під силу навіть повнопривідним автомобілям, однак давали добрий сховок для русака.

Проте застосування отрутохімікатів, зокрема меркузану, негативно впливало на поголів'я сірої куріпки, яка в ті часи практично стала видом, що зникає, та була заборонена до відстрілу. Чимало цієї птиці гинуло під час боротьби з гризунами. Адже зерно, оброблене фосфатом цинку та розсипане поблизу мишиних нир, було отрутою не лише для мишей. Саме про відповідальність за такі порушення йшлося в статті М.Северина «Чому гинуть сірі куріпки?», опублікованій у тодішній районній газеті.

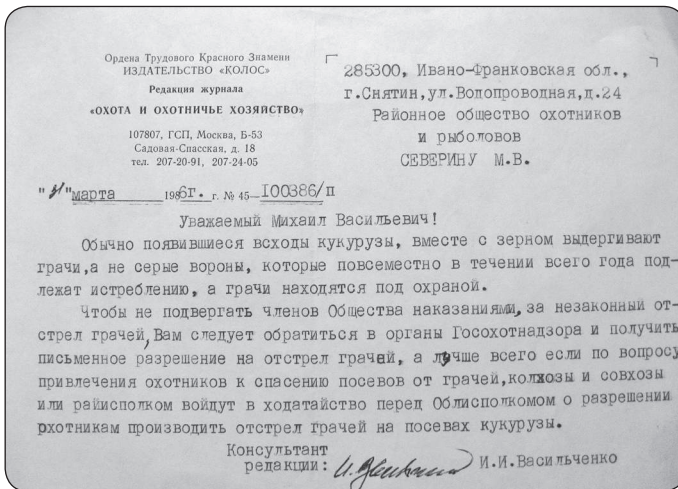
Значно зросло поголів'я козуль. Особливо це було помітно в лісових масивах та поблизу них. Під час ліцензійного полювання на копитних автору цих рядків М.Тимофійчуку поблизу Стецівського саду довелося одномоментно налічити в бінокль 27 козуль, які виходили трьома стежками від загінки, що йшла садом. Повна чисельність тільки цієї популяції складала близько 80-ти особин. А таких популяцій в районі було декілька. Відсутність мисливського пресу стала вірадною причиною того, що козулі

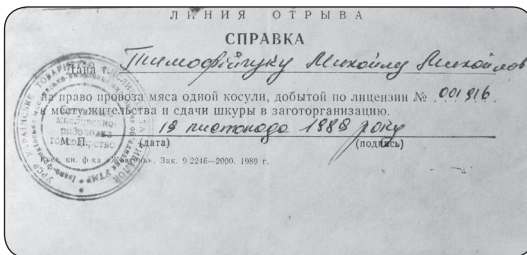
Російськомовне запрошення на звітно-виборну конференцію

Стаття М.Северина в районній газеті

Листування М.Северина з журналом «Охота и охотничье хозяйство»

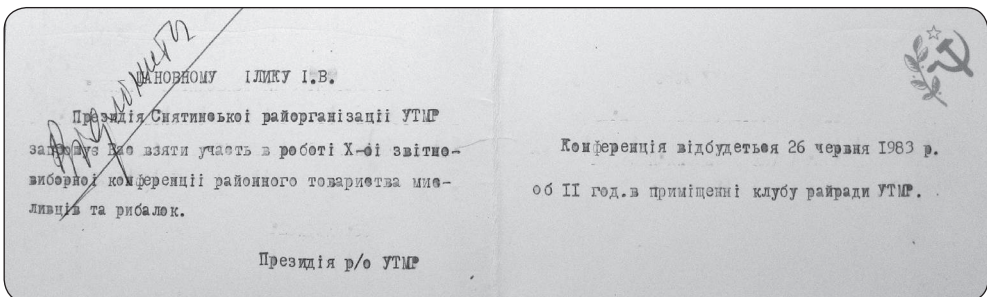
Колись до ліцензії на добування
копитних давали спеціальний талон
на право перевезення добутої дичини.

Я.І. Тарас – голова народного контролю, Л.М. Зінковський – голова райвиконкому. Деколи до цього списку вносили їхніх особистих водіїв,

майже не звертали увагу на людей, яких бачили щодня в саду, і відходили вбік тільки при наближенні в десять метрів.

Трохи гірше було з поголів'ям кабана, адже лісові масиви Снятинщини дуже мозаїчні й не давали добро-го сховку для цієї дичини. Навіть по вирубках влітку за малинами, восени

за опеньками топалося чимало народу. Однак час від часу району перепадала ліцензія на добування кабана, яка «пільгово реалізовувалася» для «кращих мисливців району». Першими в цьому списку переважно були: І.В. Ілік – перший секретар райкому партії, О.І. Кованцев – другий секретар,

Партійне керівництво теж запрошували на конференцію

які були мисливцями. Подеколи районна рада клопотала про надання вищевказаним «найбільш активним» мисливцям району пільгових відстрільних карток на пернату дичину чи хутрового звіра. Безумовно, що це був своєрідний «хабар» місцевій владі від Товариства задля забезпечення нормального функціонування. Адже саме від місцевих керівників залежала дата відкриття полювання та й полювання в цілому. Так, наприклад, у 1986 році рішенням райвиконкому уже 15 листопада в районі було заборонено полювання на пернату дичину через сильні морози. А полювання на хутрового звіра було заборонено рішенням протиепізоотичної комісії у зв'язку із зафіксованим сказом на території села Стецева. Керівництво району вважало, що полювання як вид розваги має поступатися місцем праці, тому, доки не завершено обмолот зернових, про яке може йтися полювання на пернату дичину, а якщо не зібрано цукровий буряк, то й полювання на хутрового звіра може також зачекати. До слова, навіть тепер мисливці часом стикаються з такими обмеженнями, але уже через «надзвичайну пожежну небезпеку». Але якщо іншим громадянам влада рекомендує утриматися від перебування на природі, то мисливцям прямо забороняє, не дозволяючи відкриття мисливського сезону, так, ніби мисливці полюють на водоплавну дичину з вогнеметами.

Для реалізації м'яса добутої дичини в Івано-Франківську, Коломиї та Долині були організовані пункти прийому дичини, налагоджені облспоживспількою. М'ясо дичини реалізовувалося за цінами, встановленими облвиконкомом ще в 1975 році. Так, м'ясо оленя першої категорії коштувало 1,70 крб, а козулі, такої ж категорії – 1,20 крб. М'ясо кабана жирне – 1,90 крб, а таке ж, але не жирне, – 1,70 крб. Цілком зрозуміло, що здавачі м'яса отримували на 10% менше. При здачі необхідно було пред'явити документи про походження та ветеринарний сертифікат. Ясна річ, йшлося про трофеї промислового відстрілу.

У згадані роки, крім голів низових колективів, у районі було чимало активних мисливців. Добре працювали групи профілактики, до яких включали тільки візцевих любителів рушничного полювання. Серед таких – Іванишин Л.Р., Винниченко А.І., Бондаренко Г.І., Верига М.І., Орчик П.М. – із Снятинських низових колективів; Гунько О.І., Томаш Р.М. – із Завалля; Пилип'юк В.М. та Лесюк Р.В. – з Іллінецького низового колективу; Романюк В.І., Заграновський Р.В. – із Джурова; Федорук Й.І., Савчук І.І. – Заболотівський низовий колектив. Члени групи профілактики перевірили умови зберігання мисливської зброї та боєприпасів у кожного мисливця району, про що склали відповідні акти обстеження. Можливо, саме тому в районі не виникало ситуа-

цій, коли зброя потрапляла в дитячі руки, що й призводило до нещасних випадків. Саме в цей період звання Почесного члена Товариства було присвоєно цілій групі мисливців-ентузіастів. Серед них уже згадувані Іванишин Р.В., Марусик І.Я., Мандрикович М.М., на жаль, уже покійні. Активними та діючими Почесними членами мисливського Товариства з тих часів і понині є Колотницький Станіслав, Савицький Василь, Стрийський Мирослав, Давидович Іван, Ніколюк Степан, Сенік Микола, Романюк Петро.

Шановний _____	Порядок денний:
Президія Снятинської районної організації УТМР запрошує Вас взяти участь в XIII-ій районній звітно-виборній конференції, яка відбудеться 24 лютого 1991 року в залі засідань міської Ради.	1. Звіт голови президії районної ради УТМР за звітний період. Доповідає голова президії М. М. Северин
Президія районної організації	2. Звіт голови ревізійної комісії. Доповідає голова комісії С. Г. Винничук
	3. Вибори активу районної ради УТМР.
	4. Вибори делегатів на обласну звітно-виборну конференцію.

*Запрошення на конференцію українською мовою
та без радянської символіки. Надворі уже 1991 рік...*

Перші роки незалежності не принесли серйозних змін у мисливське господарювання. Хіба що держава вирішила відібрати від громадських організацій право контролювати мисливство, й після 1996 року усі мисливці, незалежно від того, до якої громадської мисливської організації входили, були змушені отримати державне посвідчення мисливця та картку обліку добутої дичини, яку необхідно було обмінювати в кінці року. Це свідчило про спроби держави взяти під свій контроль мисливську галузь. Звісно, обмін карток обліку добутої дичини необхідно було робити в кінці мисливського сезону, а не саме в його розпал (на початку календарного року), тож це через десять років виправили. Таким чином, за якихось неповних 50 років кількість документів, потрібних для виходу на полювання, значно зростала. Якщо на початку 50-х років для полювання мисливцеві необхідно було мати тільки зброю, то потім ще й членський квиток із сплаченими внесками та митом. Пізніше необхідним став дозвіл на зброю. Далі з'являються відстрільні картки та путівки. Обов'язковою стає відмітка про виконання трудової участі та здачі мисливського мінімуму. В роки незалежності додалися державне посвідчення мисливця та картка обліку добутої дичини. Ну і врешті необхідним став договір страхування цивільної відповідальності. Ось така еволюція...

Однак припинили бути «модними» соціалістичні зобов'язання та такі ж змагання, ніхто не вимагав стіннівок та участі мисливців у відстрілі собак в населених пунктах, адже для цього з'явилися спеціалізовані підприємства, які, після запровадження закону «Про захист тварин від жорстокого поводження» в 2006 році, зникли так швидко, як і появилися. Фінансовий стан Товариства залишався задовільним і дозволяв утримувати звільненого голову, бухгалтера та одного єгеря. Було придбано новий автомобіль підвищеної прохідності марки «Нива», що загалом покращило справи зокрема в охороні угідь та зимовій підгодівлі дичини. Однак нове українське законодавство, зокрема Закон України «Про мисливське господарство та полювання», передбачив необхідність збільшення числа штатної єгерської служби до п'яти осіб, адже мисливські угіддя Товариства тоді становило понад 50 тисяч гектарів, що, безумовно, негативно вплинуло на бюджет організації. Можливо, саме це змусило керівництво Товариства відмовитися від постійного користування ставком, щоб не платити земельного податку. Проте, як показало майбутнє, цей крок виявився хибним, і організація більше від цього втратила, ніж виграла. Зміни в законодавстві призвели до роздроблення низових колективів та появи нових. Новоствореними стали Горішньозалучанський, Видинівський та Потічківський низові колективи. Оскільки до них ввійшло чимало снятинських мисливців, то замість двох низових колективів у Снятині залишився тільки один. Зміни до Статуту УТМР, які регулярно вносилися, починаючи з 1996 року, стосувалися терміну повноважень керівних органів Товариства та мінімальної кількості мисливців у низових колективах (за останніми змінами – первинними організаціями). Якщо в попередніх редакціях Статуту ця цифра становила 7 осіб, то нині – 15 мисливців.

Хоча число мисливців та колективів зростало, ситуація з самим полюванням дещо погіршилася. Причиною тому стала насамперед аграрна реформа та розпаювання земель. Занепад колгоспів призвів до виведення із сільськогосподарського обігу чимало тисяч гектарів землі. Необроблені поля значно погіршили бонітет угідь для зайця-русака – основного мисливського виду на території району. Адже русак – звірина відкритого простору, і високі бур'яни не є його улюбленими місцями. За часом це ще й збіглося із фазою загального природного падіння чисельності популяції. Отож намітилася явна тенденція до зменшення поголів'я зайця, що була підмічена мисливцями. Ситуацію погіршила динамічна хвиля зростання чи-

сельності лисиці, адже необроблені поля масово займали гризуни. В окремі виходи на полювання в районі добували по кілька десятків лисиць одночасно.

Не кращою постала й ситуація з водоплавною дичиною. Хоча кількість ставкових господарств не надто зменшилася, однак їх бонітет по дикій качці значно впав. Причина – в елементарному заростанні мілководних частин водойм, переважно рогозом. Дика качка хоча й літає, але до гнізда дістається водою. Суцільні зарості рогозу, без відкритого плеса, не є найкращим місцем для їхнього гніздування. Тому й пропала минула слава ставка Михайлецький. Адже в цій довгій та не надто широкій водоймі центральний рів раніше не заростав, а був водним дзеркалом майже на всій протяжності, даючи качкам доступ до всієї поверхні ставка.

Через певні кліматичні зміни (коли на зміну холодному й вологому періоду 1961-1991 років прийшов теплий та сухий період, який триває й сьогодні), не стало води в багатьох согах (меліоративних каналах). А ті, в яких вода залишилася, заросли, що зробило їх непривабливими для диких качок. За зниження рівня води та природного поглиблення русла через винос алювію пересохли ставки, споруджені в межах першої надзаплавної тераси р. Прут, а також канали, які їх живили. Жоден зі ставків урочища Чортівець не має води через відсутність стоку. Висохли через відсутність цілорічного стоку ставки в урочищі Триліски. Стариці річки Прут, утворені під час проведення регулювальних робіт, переважно висохли або перетворилися на болота без відкритої води. Повністю пересохли стариці річки Рибниця, як першого, так і другого русла в урочищах Вовчківський луг та Луєнки. З двох ставків у Джурівському лісі залишився тільки один, а природні болітця в лісових масивах, яких раніше можна було налічити з десятків, повністю висохли. Пересохли ставки та пожежні водойми другої та третьої долини поблизу струмка Турецький потік, що на межі з Буковиною. Було меліоровано землі за урочищем Старі кошиці. Колись там було кілька непоганих для дикої качки боліт. Однак їх засипали та вирішили забудувати. І хоча до того не дійшло, адже це заплава Пруту, яка підтоплюється, угіддя все ж було втрачено. У 2017 році повністю висох ставок «На чотирьох дорогах» неподалік Рудників. Це далеко не повний перелік втрат водо-болотних угідь, які не могли не позначитися на чисельності водоплавної дичини в районі. На жаль, така тенденція продовжується й надалі, тому Товариству варто подумати про складання програми відновлення водо-болотних угідь, поки ще є вільні земельні невжитки.

Однак є й інша сторона медалі. Зменшення застосування отрутохімікатів призвело до відродження куріпки як мисливської дичини. Тепер у районі нема полів, на яких не можна не зустріти її табунці, що дозволяє вести полювання на неї попутно з полюванням на зайця-русака. Заростання полів значно покращило бонітет угідь по козулі, яка не боїться високих заростей трави. В результаті її чисельність значно зросла. Крім того, козуля розселилася в нові стації проживання, де раніше взагалі була відсутня. Заміна ранніх чи пізніх зернових на соняшник і кукурудзу та кліматичні зміни спричинили значне збільшення голубів, зокрема припутня та горлиці, які жирують до пізньої осені на цих культурах. Тому вони поступово утверджуються в нашому регіоні як поширена мисливська дичина. Під час їх масової міграції були помічені зграї в кілька (5-6) сотень особин одночасно. Значно зросла популяція голуба-синяка, якого раніше в наших краях було вкрай мало. І хоча цей вид – під охороною, однак його присутність в угіддях не може не милувати око. На кошти мисливців було закуплено більше тисячі штук вольєрних фазанів, яких випустили в угіддя з притаманним для них біоценозом. Хоча чимало інтродукованих фазанів пропали з тих чи інших причин, деяка їх частина навчилася виживати в умовах дикої природи й утворила виводки з місцями постійного проживання.

Складним для мисливства району видалися 2012-2013 роки. У зв'язку із закінченням терміну закріплення за Товариством мисливських угідь та певними провалами в роботі з підготовки матеріалів для їх закріплення сесією обласної ради, полювання в районі не відбувалося. Це значно підірвало фінансовий стан Товариства, призвело до повного розвалу єгерської служби (5 єгерів було звільнено з роботи). Деякі члени Товариства вибули до інших районів, де полювання не закривалося. Наростали борги Снятинської організації УТМР перед обласною радою УТМР. Труднощів було чимало й більшою мірою вони були зумовлені аграрною реформою. Якщо раніше отримати згоду на закріплення мисливських угідь від колгоспів чи їх наступників ТСОЗів було не складно, то в умовах розпаювання земель, появи приватних агрофірм, дрібних фермерських господарств, просто селянських господарств, що самостійно обробляли паї чи наділи, отримати мисливські угіддя стало в рази важче. Особливу позицію зайняли й деякі сільські голови, які з різних причин гальмували передачу власних земель села (переважно сінокосів, нежитків та лугів) у користування мисливському товариству. Однак попри все районна організація все ж зуміла подати на

затвердження обласної ради договори на використання 25706,5 га угідь. Серед них 21806 га польових угідь, 3594 га лісових та 395,5 га водо-болотних. З певними труднощами все ж було проведено мисливське впорядкування, як того вимагає закон.

Незважаючи на такий сутужний стан, РО УТМР все ж зуміла провести в себе обласний семінар для голів районних організацій, егерських служб та всіх зацікавлених. Під час проведення семінару, роботою якого керував голова обласної організації УТМР М.М. Лушак, гості відвідали окремі низові колективи, оглянули мисливські угіддя, побачили новозбудований будинок мисливця, вольєрне господарство Заболотівського мисливського колективу. Уже станом на 2014 рік вдалося відновити більш-менш задовільний фінансовий стан Товариства та поновити надання послуг мисливцям (тобто відкрити полювання на пернату й хутрову дичину). У травні 2016 року внаслідок важкої хвороби відійшов у вічність багатолітній керівник мисливської організації Северин Михайло Васильович. Виконувачем обов'язки голови Товариства обласна рада УТМР призначила М.М. Григорчука, а районна організація розпочала вести підготовку до чергової звітно-виборної конференції. У низових колективах, які відповідно до змін у Статуті товариства було перейменовано на первинні організації, відбувалися звітно-виборні збори та вибори делегатів на майбутню конференцію.

7. СУЧАСНИЙ СТАН МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА СНЯТИНЩИНИ

Снятинська районна організація УТМР

Загальна площа мисливських угідь: 25706,5 га

в тому числі:

лісових: 3594,8 га

польових: 21806,2 га

водо-болотних: 305,5 га

відтворюючі ділянки: 5950 га

Обхід №1:

загальна площа угідь: 9756,16 га.

в тому числі: лісових - 575 га.

польових - 8966,66 га.

водо-болотних - 214,5 га.

відтворюючі ділянки: 2250 га.

Обхід №2:

загальна площа угідь: 6181,36 га.

в тому числі: лісових - 2594 га.

польових - 3559,36 га.

водо-болотних - 28 га.

відтворюючі ділянки: 1600 га.

Обхід №3:

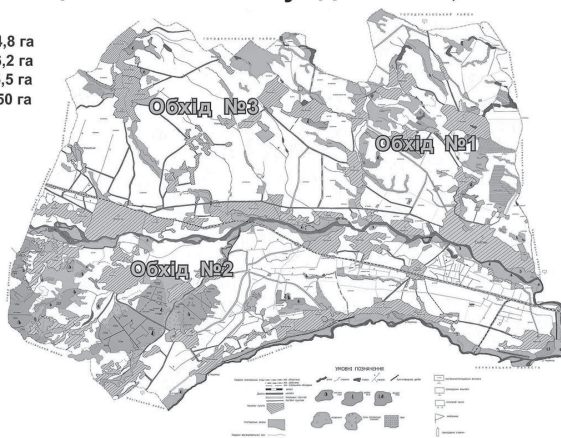
загальна площа: 9768,98 га.

в тому числі: лісових - 425,8 га.

польових - 9200,18 га.

водо-болотних - 63 га.

відтворюючі ділянки: 2100 га.

*Такі аншлаги встановлено на основних
в'їздах до Снятинського району*

Звітно-виборна конференція, що відбулася в листопаді 2016 року, стала початком нового етапу в житті мисливства Снятинщини. Головою Товариства було обрано М.М. Григорчука, який прийняв справи від попереднього керівництва ще раніше. Голова обласної організації УТМР М.М. Луцак, виступаючи на конференції, високо оцінив внесок Снятинського мисливства в розвиток мисливської справи в області та пообіцяв усіляке сприяння в ініціативах та починаннях. Конференція обрала нову раду Товариства, президію районної ради та ревізійну комісію. До ради було обрано авторитетних мисливців району та, за посадою, всіх голів первинних мисливських організацій. Президія районної ради, яка повноважна вирішувати деякі питання з життя Товариства, була сформована з членів ради. До неї увійшли: Григорчук М.М. – голова РО УТМР, Дученко В.М., Безбородько М.І., Божовський М.В., Давидович І.В., Луцик М.П., Ніколюк С.Т., Филип'юк О.Б., Курилюк В.Б. До складу ревізійної комісії обрано Лазаренка М.Д., Рибак І.Й. та Луцика М.П.

Делегати звітно-виборної конференції. 26.11.2016 року

Нове керівництво організації зразу ж взялося до проведення ремонту будиночка районної організації УТМР. Протягом 2017-2018 рр. за активного залучення мисливців району та егерської служби до ремонтних робіт було проведено капітальний ремонт будинку та приміщень, упорядковано прибудинкову територію. У результаті Товариство отримало ошатну будівлю, до якої не соромно й гостей запросити, а мисливці переконалися, що, діючи спільно, можна вершити й великі справи.

Станом на сьогодні Снятинська районна організація УТМР складається із сімнадцяти первинних організацій, в яких налічується 358 мисливців та 18 рибалок. Однак ці дані не є якимись надто сталими. Нова редакція Статуту Товариства дозволяє функціонувати первинним організаціям з найменшою чисельністю у 15 мисливців та рибалок. І якщо в уже існуючій організації кількість менша за статутну, виникає потреба в реорганізації. Інколи великі колективи діляться для більш ефективної роботи. Але останніми роками стала помітною тенденція до зростання чисельності Товариства саме за рахунок новоприйнятих мисливців. Чисельність рибалок-аматорів залишається невисокою.

Список первинних організацій Снятинської РО УТМР

№з/п	Назва первинної організації	Прізвище та ініціали голови	Кількість мисливців
1	Белелуйська	П.І. Остафійчук	15
2	Вовчківська	П.Б. Юрійчук	24
3	Джурівська	С.Т. Николюк	36
4	Заболотівська	О.В. Филип'юк	54
5	Задубрівська	М.Д. Захарук	19
6	Залучанська	І.М. Романюк	22
7	Красноставська	І.В. Давидович	21
8	Підвисоцька	В.І. Божовський	21
9	Рожневопільська	В.Ю. Дмитрук	16
10	Русівська	Л.В. Романюк	15
11	Снятинська	Т.І. Гнатюк	34
12	Стецівська	М.Л. Самолевич	20
13	Видинівська	Ю.Ф. Куфлюк	15
14	Устянська	В.О. Пецкович	30
15	Потічківська	В.М. Дученко	16
16	Троїцька	І.В. Вовчук	21
17	Рудниківська	В.М. Курилюк	19

Головними напрямками в діяльності Товариства є охорона, відтворення, примноження, збереження та раціональне використання державного мисливського фонду в наданих у користування мисливських угіддях. Крім того, Товариство захищає спільні інтереси своїх послідовників, організовує та проводить різні види полювання та спортивної й любительської риболовлі, мисливського собаківництва, стендової стрільби.

Вся територія району поділена на три єгерські обходи. Східна частина по лінії с. Рожневі Поля – с. Княже площею 9756,16 га становить єгерський обхід №1 (єгер Дученко В.). Північно-західна частина району – Заболотівська зона площею 9768,98 га – єгерський обхід №3 (єгер Дідух І. – тепер, а до 2018 р. – єгер Филипюк О.). Південно-західна частина району, найбільш заліснена, площею 6181,36 гектара – єгерський обхід №2 (єгер Тимофійчук М.).

Товариство є неприбутковою організацією, яка існує на сплачені членські внески та кошти, отримані від продажу відстрільних карток, ліцензій та надання єгерських послуг. Станом на 2018 рік вартість

Підгодовельний майданчик №3 у Джурівському лісі

членських внесків становить 980 грн. Вступні внески дещо вищі. Пільги у сплаті членських внесків на 50% мають пенсіонери із мисливським стажем не менше 20 років, учасники бойових дій. Мисливці, яким за 70-т, сплачують тільки за послуги 50 гривень. Вартість сезонних відстрільних карток на пернату дичину та на хутрового звіра становить по 300 гривень відповідно. Існують і разові відстрільні картки вартістю 100 гривень для тих, хто не полює цілий сезон. Відстрільні картки продаються в мисливській угіддя району. Однак за дві тисячі гривень можна придбати відстрільну картку по області. Існують картки й без вартості. Їх отримують штатні працівники Товариства та Почесні члени УТМР. Відстрільні картки для мисливців, які не є членами УТМР, коштують набагато дорожче. Вартість ліцензій на відстріл копитних становить: 1200 грн – за право вполювати дику козулю та 1800 грн – кабана. Ліцензія дійсна на один мисливський день, незалежно від результату полювання.

Як видно з прейскуранта, мисливство не є дешевою розвагою. Адже для заняття ним необхідна зброя, яка також не дешева. Навіть вживана може коштувати 12-15 тисяч гривень. Набої – в середньому 15 гривень за одиницю для гладкоствольної зброї та до 60 гривень – для нарізної.

Навіть за наявності відповідних дозволів та зброї мисливець може бути недопущеним до полювання, якщо він не відпрацював

чотири дні трудової участі у своїй первинній організації. Адже для Товариства важливо не тільки полювати, а й зберігати та примножувати мисливську фауну. Тому в кожному мисливському колективі є відповідні кормосховища, де зберігаються заготовлені мисливцями при виконанні трудоучасті гіллячкові віники, сіно, зерно, коренеплоди, сіль. У 2018 році мисливцями району заготовлено: 6 тонн сіна, 6 тонн зерна, майже 8 тисяч гіллячкових віників, 2 тонни буряків та майже тонна солі. Велику допомогу в заготівлі кормів надають фермерські господарства району. Так, практично усі зерновідходи для колективів правого берега річки Прут безоплатно надає Тимофійчук Богдан – керівник фермерського господарства «Богдан і К». Зрозуміло, що кількість необхідної годівлі для звірини мисливці заготовляють відповідно до даних таксацій (обліку дичини).

Такі обліки проводять щорічно в лютому після закінчення мисливського сезону за участю старшого міжрайонного мисливствознавця Мирослава Ткача та інспектора обласного відділу екологічної служби Михайла Півторака. Таксація проводиться в 30% мисливських угідь району, а потім її результати трансформуються на усі мисливські угіддя району. Саме від результатів таксації і залежить, яким буде мисливський сезон та чи буде він відкритий взагалі. Тому мисливці, що беруть участь в обліку дичини, зацікавлені, щоб служби перевірки під час проведення на них нагінки перебрали якомога більше різноманітних звірів. Під час обліку також здійснюється перевірка стану підгодівлі дичини.

Для підтримання чисельності дичини в мисливських угіддях кожного колективу створюються відтворюючі ділянки площею не менше 20% загальної чисельності угідь. Вказані території обмежуються попереджувальними аншлагами. У них цілорічно заборонено

*Підгодівельний майданчик
Рудниківської мисливської
організації*

будь-яке полювання, тому там дичина почувається безпечно й, розмножуючись, поширюється на інші суміжні території.

**Кількісний склад видів дичини
в мисливських угіддях Снятинщини
(станом на лютий 2018 року)**

№з/п	Вид мисливської дичини	Кількість голів
1	Дикий кабан	8
2	Дика козуля	115
3	Заєць-русак	2197
4	Лисиця	32
5	Куниця лісова	140
6	Куниця кам'яна	205
7	Тхір	255
8	Видра	49
9	Борсук	127
10	Білка	48
11	Ондатра	340

Чимало в районі і пернатої дичини, сезон полювання на яку розпочинається в серпні, а облік проводиться після його закінчення та влітку.

**Кількісний склад видів пернатої дичини
в мисливських угіддях Снятинщини**

№з/п	Вид пернатої дичини	Післясезонний облік	Кількість голів з урахуванням приросту
1	Дика качка	2100	2625
2	Курочка водяна	1040	1300
3	Лиска	2050	2562
4	Кулик баранець	980	1225
5	Сіра куріпка	2100	2520
6	Перепілка	3450	4312
7	Голуб-припутень	3900	4875
8	Фазан	150	180
9	Інші мисливські пернаті	4765	5956

Крім того, ведеться постійний облік добутої дичини для контролю за виконанням норм відстрілу, щоб не допустити надмірного добування дичини.

Вже стало нормою щороку випускати в природу вирощених вольєрних фазанів. У 2016 році сорок голів цієї птиці було випущено в угіддях Заболотівської первинної організації, а ще 60 та 23 особини в Устянській та Потічківській відповідно. І хоча загальна чисельність фазана продовжує залишатися не надто високою і полювання на нього заборонене, але мисливці вірять, що з часом він все ж поповнить список мисливської фауни району.

Чисельність копитних в районі дозволяє кожного року отримувати з Управління лісового господарства ліцензії на добування дикого кабана та козулі. Однак для цього необхідно чимало попрацювати. Тому, починаючи з кінця листопада й впродовж усього зимового періоду, йде підгодівля як лісової, так і польової дичини. Особливо це стосується кабана. Адже ця звірина не така пластична, як козуля чи заєць. У мисливських угіддях району він тримається здебільшого в захаращених луках, де рідко ступає нога людини, а найчастіше в масивах кукурудзи чи соняшнику, яких нині сіють площами 200-300 гектарів. Саме ці культури дають диким свиням сховок та годівлю протягом тривалого періоду. Однак після збору врожаю кабан мігрує до лісу. Ліси Снятинщини – дуже мозаїчні угіддя, адже їх масиви невеликі, помережані дорогами та полями. Крім того, на свіжих вирубках, які є найкращими по бонітету для кабана, чимало любителів збирати опеньки, які часто турбують звіра. А це, разом із зменшенням кормової бази, змушує кабана мігрувати під полог соснового лісу, в гори. Тому мисливські колективи, на території яких розташовано лісові масиви, а це насамперед Джурівської, Рудниківської, Троєцької первинних організацій, намагаються утримати диких свиней у лісах району шляхом організації підгодівлі звірів на підгодівель-

*Солонець типу «Стовпець».
Заповнений сіллям може справно
та економно «працювати» три
роки без досипання солі*

них майданчиках. У безморозний період здійснюють викладку буряків, а за морозної погоди висипають кукурудзу. Саме такі заходи можуть забезпечити майбутню реалізацію ліцензійного відстрілу. Для підгодівлі козуль мисливці споруджують спеціальні годівниці, в які закладають запашне сіно, сою, кукурудзу. Поруч вивішують кропив'яні віники та закладають сіль у солонці. Такі заходи дозволяють зберігати достатню кількість копитної дичини в угіддях. У достатньо вологі роки в угіддях району протягом літа-осені налічується 30-40 диких свиней. У такі ж роки вони зустрічаються не тільки в Запрутянській зоні, а заходять і на

Типовий аншлаг відтворюючих угідь, де полювання заборонено

лівий берег Пруту, даючи про себе знати аж у Ганківцях. Поголів'я дикої козулі теж постійно зростає. Не є дивиною зимової пори одночасно бачити більше 20 особин у табуні. А таких табунців у районі чимало, і навіть жителі міста на його околицях мають змогу помилуватися цими граціозними тваринами.

Здійснюється підгодівля й польової дичини. Це насамперед викладка гіллячкових віників для зайця-русака та підсипка зернових сумішей для сірої куріпки і фазана. На спеціальні підгодівельні майданчики висипають також дрібний гравій чи грубий пісок, що потрібен цим птахам для кращого травлення їжі.

Важливими роботами в мисливських угіддях є боротьба з бездомними собаками, котами, сірими воронами та іншими шкідниками мисливської фауни.

Велика увага приділяється охороні угідь від браконьєрства. Особливо поширеним видом незаконного промислу є лов звірів петлями. Його переважно ведуть за появи снігового покриття. Тому єгерська служба, мисливці району постійно контролюють території навколо певних населених пунктів, де петельний промисел поширений. Браконьєр втрачає інтерес до встановлення петель, якщо знає, що його «путік» буде пройдено і всі петлі буде знято. Так, після того, як у 2013 році єгерями Филип'юком О. та Дученком В. в урочищі Вовчківський луг було знято 40 петель на кабана, більше фактів їх встановлення в тих угіддях не помічено. В рази впала активність петельного лову в лісових угіддях поблизу Рудників, після того як єгер Тимофійчук М. протягом 2014-2015 років зняв понад сотню петель на зайця та козу.

Зростає роль первинних організацій в охороні угідь, які передані їм у суборенду районною радою Товариства. Адже подеколи трапляються поодинокі випадки стрільби зайця «з-під фар». Тому справжні мисливці влаштовують нічні чергування в угіддях для протидії таким фактам браконьєрства, а єгерська служба разом із мисливським активом практикує в районі рейди з метою протидії цим проявам незаконного полювання. Впроваджуються й нові технології – встановлення камер фотофіксації типу «Єгер» з GSM-модулями в найбільш улюблених автобраконьєрами місцях.

Суми штрафів та відшкодування за незаконне добування звірів значно зросли. Так, нині сума відшкодування за незаконно добутого зайця становить 8000 грн. Незаконно добута козуля може обійтися порушнику в 32000 грн, а кабан навіть у 40000 грн, а за незаконно забитого лося (ці «червонокнижні» звірі зрідка заходять у мисливські угіддя району) доведеться викласти «всі» 80000 грн матеріального відшкодування. Нещодавно закінчилася судова тяжба Товариства мисливців з одним із таких браконьєрів з с. Потічок, що незаконно добув зайця та був спійманий єгерем Дученком В.М. на гарячому. В результаті заєць обійшовся браконьєру в 9000 гривень (порушення скоєно ще до зростання штрафів). Але крім відшкодування вартості дичини, порушнику доводиться заплатити ще й адміністративний штраф.

У період міжсезоння РО УТМР щорічно організовує змагання з рибної ловлі та стендової стрільби серед первинних організацій. Традиційно відкриття цих змагань відбувається на Стариці, де облаштовано круглий стенд для стрільб «по тарілочках». Змагання з риболовлі проходять переважно на ставкових господарствах району, адже виловлену рибу після зважування спортсмени повертають у ставок. Найкращі результати із стендової стрільби завжди демонструють мисливці Русівського, Джурівського колективів. В особистому заліку перші місця зі стендової стрільби займали Романюк Петро, Николіук Андрій, Лукул Юрій. Саме таким складом команда снятинських стендовиків брала участь в обласних змаганнях, де виборола друге місце. Серед команд рибалок призові місця виборювали спортсмени Вовчківського, Джурівського, Потіківського, Видинівського, Троєцького мисливських колективів. Переможці змагань гідно представляють Снятинську районну організацію мисливців та рибалок на обласних змаганнях з цього виду спорт, які щорічно відбуваються на мисливсько-риболовній базі ОО УТМР «Хом'яківка», де Снятинська районна організація УТМР має свій павільйон, споруджений у 2016 році власними силами.

8. ПЕРВИННІ ОРГАНІЗАЦІЇ СНЯТИНСЬКОЇ РО УТМР

Одним із найстаріших мисливських колективів є Снятинська первинна організація, адже саме снятинські мисливці стали кістяком для цілої районної організації. Із зростанням чисельності мисливців у місті, тривалий час існували аж три міських колективи, до яких входили також мисливці з сіл, де не було низових організацій. Після останніх реформувань залишився тільки один мисливський колектив, у складі якого перебуває тридцять п'ять мисливців. Мисливські угіддя площею 2179,96 га перебувають у першому егерському обході, переважно польові, з невеликою часткою луків долини річки Прут та лісовими насадженнями «Агролісу» (191 га) в с. Завалля. Власних водо-болотних угідь практично нема, за винятком ставка Козорацький, Стариці та кількох боліт, придатних для гніздування дикої качки. Запрудянський ставок сюди не зараховується, адже полювання на ньому – під постійною забороненою. Угіддя колективу мають високий бонітет по зайцю-русаку, сірій куріпці, голубу. Дика качка виводиться в малих кількостях, і полювати на неї найкраще під час

Активні мисливці Снятинської первинної організації

осінніх прольотів. Кабан заходить в угіддя епізодично, дика козуля, хоч і небагато, але є в припрутських лугах.

Більше 2/3 колективу – мисливці, які стали членами УТМР уже після міленіуму. Однак ще продовжують свій мисливський стаж такі ветерани полювання, як Онищук Олександр Михайлович, який отримав мисливський квиток у 1960 році, Одинський Юстин Іванович – вступив до Товариства в 1968 році. Залишаються активними в мисливстві: Вірченко Валерій Вікторович – з 1976 року, Тимофійчук Михайло Михайлович – з 1980 року, Павленко Володимир Іванович – з 1985-го. Є в колективі й ціла сімейна династія мисливців – родина Гнатюків. Найстарший – Гнатюк Василь Юрійович в УТМР вступив у 1979 році, Віктор Юрійович Гнатюк – у 1991, Юрій Вікторович – у 2011 році. А Гнатюк Тарас Іванович (член УТМР з 2011 року) очолює Снятинський мисливський колектив. Серед активних мисливців такі відомі любителі рушничного полювання з мисливськими собаками, як Лискович Сергій Олегович, Ткачук Василь Романович, Ткачук Юрій Степанович, Кіреєв Володимир Михайлович, Корбут Євген Васильович, який протягом кількох років працював у Товаристві єгерем.

Серед перших низових мисливських колективів – Джурівська первинна організація мисливців. Нині в її лавах – 36 мисливців та п'ятеро рибалок.

Серед її представників чотири Почесні члени Товариства: Савицький Василь Васильович – член УТМР з 1970 року, Романюк Петро Петрович (мисливець з 1984 р.), Сенік Микола та Николук Степан Тарасович (в УТМР з 1985 р.), – останній довгі роки очолює вказаний колектив.

Мисливські угіддя колективу площею 2496,7 гектара, що перебувають у другому єгерському обході, різноманітні. Тут і хороші польові угіддя, й 570 га лісових угідь Заболотівського лісництва Коломийсько-

В.В. Савицький (ліворуч) з товаришами

го держлісгоспу, сотні гектарів луків на берегах р. Рибниця. Водно-болотних угідь у колективі мало, тому мисливці з власної ініціативи спорудили два ставки в урочищі Підбуківець, а ще два споруджують неподалік, на сусідньому струмку. Біля ставків збудували красивий павільйон, де мають можливість відпочивати на природі.

Завзятими мисливцями в колективі є Джуган Ігор Іванович, який багато років працював у Товаристві єгерем, Савицький Олександр Васильович – слідопит у колективі, Бровчук Микола Іванович, Дзерик Микола Григорович – найкращі в нагоні дичини, Рибак Іван Йосафатович, Лазарук Василь Григорович, Бойчик Василь Степанович, Глібчуки Михайло Михайлович та Іван Михайлович, Короленки Іван Андрійович та Володимир Іванович, Добровольський Мирослав Васильович та інші.

У Джурівському мисливському колективі також є чимало родинних династій. «Лисячою смертю» називали колись світлої пам'яті покійного Николюка Андрія Степановича – знавця найкращих лисячих переходів та майстра влучного пострілу. Мисливцями стали обидва його сини – Андрій Андрійович та Денис Андрійович. А з 2013 року й Николук Степан Андрійович – онук. Цілком мисливською є родина Сеників, серед яких і Почесний член Товариства Сеник Микола Андрійович, батько якого Андрій Сеник також був мисливцем. Нині полюванням захоплюються їхні сини та онуки – Андрій Миколайович та Іван Миколайович. А є ще родина Сенюків – Василь Романович, Володимир Романович та Роман Романович – також вихідці із с. Попельники.

Попельниківські мисливці з добутим трофеєм

Добру пам'ять по собі залишив Мирослав Атаманюк, який довгий час був мисливцем Джурівського колективу, головою культмасової секції РО УТМР, а потім став фотомисливцем. Його фотографії прикрашали відомі часописи: «Юний натураліст», «Рідна природа», «Охота и охотничье хозяйство», «Зелені Карпати», а також різноманітні альбоми, календарі, поштівки. Його працею створено власні книжки та фотоальбоми: «Стежки у дивосвіт» (1987 р.), «Вугільні копальні Джурова й Новоселиці» (2013 р.), «Природні скарби Снятинщини» (2014 р.), «Таємниці Джурівського лісу» (2015 р.), «Край чорних лелек» (2016 р.). У 2012 році М.Атаманюк став лауреатом літературно-мистецької премії імені М.Черемшини.

М.Атаманюк (годує гончу) з джурівськими мисливцями. 1975 р.

Багато років виступає за Джурівський колектив у змаганнях серед рибалок Бурчак Галина Василівна – єдиний представник прекрасної статі серед усіх колективів.

Найчисельнішою первинною організацією району залишається Заболотівський колектив мисливців. Він налічує у своїх лавах 54 учасники. Очолює колектив Филип'юк Олександр Богданович, який протягом п'яти років працював єгерем у РО УТМР.

Мисливські угіддя названого колективу площею 3741,3 гектара, розташовані в третьому егерському обході, доволі різноманітні за своїм складом. Є чимало польових, наявні трохи лісові угіддя «Агролісу» (129 га). Також непогані за якістю водно-болотні угіддя та луки. Загалом є всі умови для продуктивного ведення мисливського господарства.

Серед мисливців колективу ветеранами мисливства можна вважати Почесного члена Товариства Колотницького Станіслава Михайловича – мисливця з 1963 року, Джуряка Ярослава Георгійовича – мисливський стаж з 1969 року, Андрійчука Ярослава Васильовича – з 1971 року.

Активними мисливцями колективу є Кривнюк Іван Юрійович, Ломанич Юрій Богданович, Осадчук Іван Іванович.

З доброї руки, на жаль, нині покійного Іванчука Володимира Михайловича, який надав будівельні матеріали, та завдяки значній допомозі селищного голови Танюка Івана Дмитровича (тепер голова ОТГ), стараннями тодішнього голови колективу Бобошка Юрія Михайловича та багатьох інших мисливців було споруджено та введено в експлуатацію з 2012 року мисливський будиночок у Заболотіві. В будинку облаштовано кілька приміщень, оформлених у мисливсько-

Мисливці Заболотівського колективу з добутиим кабаном

му стилі, є пічне опалення та навіть кан – лежанка з підігрівом від пічного димоходу. Біля будиночка – багатофункціональна піч-гриль під навісом. На обширній ділянці в декілька гектарів біля будиночка споруджено гарний ставок із критим вольєром для вирощування диких качок. Є також вольєр на кабана. Наявне обладнане кормосховище для усіх видів заготовлених кормів.

Саме на базі Заболотівського первинного колективу в основному й було проведено обласний семінар для мисливського активу, який відбувався восени 2013 року.

Серед мисливських колективів з давньою історією – Красноставська первинна організація УТМР, очолювана Почесним членом Товариства Давидовичем Іваном Валерійовичем. В організації більше половини мисливців мають мисливський стаж понад 25 років. А сам голова в Товаристві з 1963 року.

Угіддя цього колективу розташовані в першому мисливському обході та становлять площу в 490,12 га, серед яких переважно польові угіддя та небагато водно-болотних.

Активними мисливцями в колективі є Юрійчук Михайло Васильович, Білянський Василь Іванович, Кокорило Богдан Ілліч, Пішак Микола Іванович.

Великою за чисельністю та молодістю за віком є Вовчківська первинна організація УТМР. В її складі – 24 мисливці та троє рибалок. Дві третини складу колективу мають мисливський стаж менше десяти років. Тривалий час головою колективу був Володимир Довганик, а нині організацію очолює Юрійчук Петро Богданович, член УТМР з 2009 року.

Угіддя цього мисливського колективу розташовано в першому мисливському обході та мають площу в 1384,6 гектара. Склад угідь різноманітний. Тут і непогані польові угіддя з високим рівнем бонітету для зайця і чимало ставків (7,4 га), придатних для полювання на болотну птицю. На правому березі річки Прут розкинулось урочище Вовчківський луг – кілька десятків гектарів заплавної тераси, густо порослої деревами та кущами. Разом із луками р. Рибниці ці угіддя мають високий бонітет для дикої козулі та непоганий для кабана, що дає колективу можливість з року в рік реалізовувати відповідні ліцензії на копитних.

Серед активних мисливців колективу: Баланик Володимир Петрович, власник породистих мисливських собак, які неодноразово отримували дипломи на виставках мисливського собаківництва, Юрах Василь Васильович, Дідух Іван Миколайович, Гнатюк Юрій Дмитрович, Гаврилюк Василь Степанович та інші.

Команда рибалок цього колективу під керівництвом Сенчука Василя Івановича неодноразово виборювала призові місця на районних змаганнях з риболовлі серед мисливських колективів.

Стецівська первинна організація є порівняно молодого, адже була утворена в 1992 році. Тривалий час організацію очолював Курилюк Володимир Ярославович. Нинішнім головою колективу є Самолевич Михайло Леонідович, член УТМР з 1987 року. Колектив молодий не тільки організаційно, а ще й тому, що у половини учасників мисливський стаж менше п'яти років.

Угіддя цієї первинної організації перебувають у першому єгерському обході та становлять 1961,8 гектара, переважно польових, з непоганим бонітетом для зайця-русака. Є незначна кількість лісових насаджень «Агролісництва» (13 га), великий сад. Але, без сумніву, саме Стецева утримує першість по водо-болотних угіддях – 130 гектарів. Адже там створено цілі каскади ставків, придатних до гніздування дикої качки, лисухи, куликів. Крім того, стецівські угіддя межують із Буковиною, де також розташовано чимало штучних водойм. Тому саме через угіддя Стецівської первинної організації проходять шляхи масової міграції не тільки диких качок, а й гусей. Близькість лісових масивів Кіцманського лісництва Чернівецької області насичує вказані угіддя дикою козулею та кабаном. Сліди перебування останніх завжди можна зустріти на болотах вільних від води ставків, де дикі свині любляють годуватися соковитими кореневищами розгузу чи очерету. Часто влаштовують своєрідні купала в непролазних болотах.

Белелуйська первинна організація, яка також була утворена в 1992 році, є однією з найменших за чисельністю – всього 15 мисливців. Очолює її Остафійчук Петро Іванович, член УТМР з 1984 року. Угіддя цього мисливського колективу не надто великі, однак складаються як з польових, так і з лісових біотопів. Площа угідь – 935,5 гектара, з них 114 гектарів «Агролісу». В розпорядженні мисливців – просторий мисливський будиночок, побудований власноруч неподалік лісового масиву. Електрифікований та з наявним пічним опаленням, він стає гарним прихистком після вдалого мисливського дня. Неподалік будиночка б'є цілюще джерело, звідкіля чимало людей бере воду для оздоровлення, поруч є купальня.

Того ж 1992 року було утворено Задубрівську первинну організацію УТМР. У складі колективу – 20 мисливців, якими керує Захарук Мирослав Дмитрович, член УТМР з 1987 року. Угіддя цього колективу розташовані в межах першого єгерського обходу та становлять 724

гектари. В наявності – як польові, так і непогані водно-болотні угіддя з високим бонітетом для дикої качки. Є й 69 гектарів «Агролісу». Серед активних мисливців – такі ветерани цієї справи, як Захарук Дмитро Іванович, член УТМР з 1965 року, Свищук Василь Григорович – у Товаристві з 1972 року, Николаичук Василь – з 1984 року.

Устянська первинна організація УТМР була утворена в 1993 році й на сьогодні налічує у своїх лавах 30 мисливців. Очолює організацію Пецкович Василь Олександрович, член УТМР з 2002 року. У складі організації – чимало мисливців із значним мисливським стажем. Серед них великий ентузіаст рушничного полювання, Почесний член УТМР Стрийський Мирослав Васильович. Свої перші кроки в мисливстві він зробив ще в 1966 році. Серед досвідчених – Волянський Роман Васильович – член УТМР з 1982 року, Вакарук Михайло Мирославович – з 1981 року.

Мисливські угіддя колективу становлять 700,24 гектара, розташовані більшою частиною в першому егерському обході та складаються здебільшого з польових і невеликої кількості водно-болотних угідь. Наявні також і лугові угіддя заплави Пруту й так званий Ракетний луг – зелені насадження неподалік дороги державного значення, що призначалися для укриття військової техніки на марші при появі такої необхідності. Саме на території Устянського колективу мисливцем Лукинюком Михайлом Дмитровичем було впольовано вовчицю вагою майже 40 кг. Це єдиний зареєстрований випадок добування вовка на території Снятинської РО УТМР. До речі, сталося це зранку та ще й зовсім неподалік школи, в доволі людному місці, де тварина намагалася непоміченою перейти через автомобільну дорогу Снятин – Заболотів.

Невеликою первинною організацією мисливців є Рожпільська, яку очолює член УТМР з 1984 року Дмитрук Василь Юрійович. Всього в колективі

– 16 мисливців, серед яких половина – з мисливським стажем менше трьох років. Серед активних мисливців: Чепіль Василь, Кушнірик

М.Лукинюк з добутою вовчицею

Олександр, Галабурда Василь. Угіддя цього колективу розташовані в третьому егерському обході та складають 994 гектари. Угіддя мають непоганий бонітет по зайцю-русаку. Є кілька гектарів водно-болотних угідь, придатних для гніздування болотної дичини.

Такими ж угіддями, площею 867,60 гектара, користується Підвисоцька первинна організація мисливців. Її очолює Божовський Василь Іванович, член УТМР з 2009 року. В колективі налічується 20 мисливців, серед яких як мисливці з досвідом, так і молоді, зовсім недавно прийняті в ряди Товариства. Вказаний мисливський колектив, крім польових угідь, має одні з найкращих водно-болотні угіддя, адже каскади ставків, розташовані по різні боки села, мають найвищий у районі бонітет для дикої качки. Тому на відкриття полювання «по перу» до Підвисокого приїжджають мисливці з багатьох інших мисливських колективів. Усі угіддя цього колективу розташовані в першому егерському обході.

Близькими сусідами Підвисоцького колективу є Русівська первинна організація мисливців, яку очолює Романюк Любомир Васильович, член УТМР з 2001 року. Угіддя цього колективу становлять 775,32 га. В їх складі як польові, так і непогані водні угіддя, придатні для гніздування болотної дичини. Є навіть невелика площа лісу, яка кількома масивами слугує хорошим укриттям для різноманітної дичини. Саме в Русівській хащі, за свідченням попереднього голови мисливського колективу, мисливця з досвідом Луцика Миколи, було помічено кілька особин зайця-біляка, який є нетрадиційним видом дичини в угіддях району. Серед русівських мисливців – такі ентузіасти рушничного полювання, як родина Орчиків – Михайло Михайлович, Василь Михайлович та Любомир Михайлович, Ленько Володимир Онуфрійович та Ленько Микола Володимирович, Безбородько Михайло Іванович та інші.

Однією з найкращих мисливських організацій району можна вважати зовсім молодий колектив мисливців – Залучанську первинну організацію УТМР. У ній налічується 22 мисливці, які очолює голова колективу Романюк Іван Мирославович, член УТМР з 2009 року. Серед досвідчених в організації – Різничук Роман Васильович, Романюк Василь Дмитрович, Муха Микола Ярославович, Ярош Василь Ярославович. Мисливські угіддя колективу становлять 1411,5 га та більшою частиною перебувають у складі першого егерського обходу. Це переважно польові угіддя з високим бонітетом для зайця. Є кілька лісових масивів «Агролісу», які є прихистком як для дикої козулі, так і для кабана. Найкращі з них перебувають у складі другого егерського

обходу. Саме там деякі лісові масиви якраз і закладалися колишніми колгоспами як захисні ремізи для дичини.

Чотири наступні мисливські колективи – наймолодші серед первинних мисливських організацій району, адже були утворені трохи більше ніж п'ять років тому.

Троїцький мисливський колектив у складі 22 осіб очолює Вовчук Іван Дмитрович, член УТМР з 2009 року. Угіддя цієї організації становлять 2441 га та розташовані у південно-західній частині району, в межах другого егерського обходу, межуючи з Косівським та Коломийським районами. Вони мають високий бонітет по кабану і козулі, адже є найближчими до району пологими відрогами Карпат. Кількість польових угідь зовсім трішки переважає лісові масиви. Саме через

Троїцька мисливська організація

угіддя цього колективу проходить один із шляхів сезонної міграції кабана. Густі переліски «Агролісу» – звичайно хороші біоценози для дикої козулі, як і лісові масиви Заболотівського лісництва. Наявність таких угідь дає колективу можливість з року в рік реалізовувати ліцензії на копитних. Однак і накладає підвищену відповідальність у справі

підгодівлі, охорони та примноженні цієї дичини. Водно-болотних угідь у колективі небагато: переважно ставки, розташовані в межах населених пунктів, а тому не надто облюбовані водоплавною птицею.

Серед мисливців первинної організації чимало осіб з багаторічним стажем, як, наприклад, Федорак Петро Петрович – член УТМР з 1989 року, Гаврилаш Богдан Павлович – з 1988 року. Серед активних мисливців також Сенюк Василь Васильович та Сенюк Дмитро Васильович – власник гарних звірових лайок, таких необхідних у лісових угіддях.

Колектив Потічківської первинної організації було утворено також не надто давно шляхом поділу Снятинської первинної організації. Очолює вказаний колектив Дученко Василь Миколайович, багаторічний єгер районної організації УТМР та «гроза» для усіх браконьєрів. Колектив невеликий – налічує 18 мисливців. Серед них переважно такі, що мають чималий мисливський стаж. До таких належить Блида Богдан Михайлович, член УТМР з 1978 року, Кручко Іван Ярославович, який також вступив до мисливських лав у далекому 1978 році. Однак «патріархом» колективу можна вважати Мурмилюка Володимира Михайловича, чий мисливський стаж

Потічківські мисливці

розпочався у 1958 році. Однак ветеран Товариства все ж так по-молодечому продовжує активно полювати й тішити членів колективу та друзів найсмачнішою юшкою.

Угіддя Потічківської первинної організації перебувають у складі першого єгерського обходу та складають 1052,68 га. Переважно польові, з незначною кількістю лісу. Угіддя багаті на зайця, куріпку. Є також кілька десятків сімейств фазанів, яких регулярно випускає в угіддя Божовський Мирослав Володимирович. У лісових масивах колективу є місце й для дикої кози, а на полях часто жирують дикі кабани, які заходять із Оршівського лісу.

Іншою молодю первинною організацією в Товаристві є Видинівська первинна організація, яку від початку утворення очолює мисливець з великим стажем (з 1976 року) Куфлюк Юрій Федорович. Колектив невеликий, всього 15 осіб, серед яких третина снятинських мисливців. Середній мисливський стаж його членів 10-15 років, однак є чимало тих, хто зовсім недавно вступив до Товариства. Площа угідь первинної організації становить 1147 гектарів. Серед них переважають польові угіддя, однак є чимало лугу, тому що північна межа угідь колективу проходить річкою Прут. Вказані угіддя мають високий

*Мисливці Видинівської первинної організації
біля власного будиночка мисливця*

бонітет для зайця, адже густо помережані меліоративними каналами, лісосмугами, ярами, які слугують хорошим прихистком для дичини. В наявності і дика козуля, що дає можливість проводити ліцензійний відстріл. Дикий кабан також досить довго жирує в цих угіддях, у масивах кукурудзи та соняшнику, використовуючи меліоративні канали для водопою та часто й просто переміщення відкритою місцевістю.

Видинівський колектив мисливців у 2017 році спорудив для своїх потреб будиночок, провів у ньому ремонт. Тепер, після колективних полювань, мисливці мають місце для того, щоб дружно поспілкуватися за чашкою гарячого чаю та наїдками мисливської кухні.

Рудниківська мисливська організація

Наймолодшим мисливським осередком Снятинської РО УТМР є Рудниківська первинна організація, яка створена кілька років тому шляхом поділу Джурівського низового колективу. Очолює її член УТМР із 1987 року Курилюк Василь Михайлович. Колектив налічує 19 мисливців, та й навіть за своїм складом є дуже молодим, адже 90% його мисливців стали членами Товариства в 2014-2018 роках.

Угіддя Рудниківського мисливства, що перебувають у другому егерському обході, становлять 1400 гектарів, доволі різноманітні. Тут

Мисливці Рудниківської первинної організації на привалі

чимало польових угідь, однак найціннішими є ліс та луги. Південна сторона вказаних угідь – лісові квартали Заболотівського лісництва, що розкинулися по обидва береги річки Рибниця. Це типові стації перебування козулі дикої та кабана. Поголів'я цих звірів достатнє для проведення ліцензійних полювань. Північна межа Рудниківської первинної організації проходить по річці Прут та охоплює десятки гектарів дуже густих луків, що мають високий бонітет сховків для кабана. А поля, які межують з лісовими та луговими заростями, – місце для жирування вказаної дичини. Такі ж луги ростуть берегами річки Рибниця аж до самого впадіння її у р. Прут. На осінніх перельотах водоплавної дичини в угіддях чимало крижня, а на озимині часто жирують дикі гуси. Польові угіддя багаті на зайця та куріпку. Часто зустрічаються лисиця та борсук. Густі переліски – місця, де час від часу зустрічається дикий лісовий кіт – вкрай рідкісний звір для наших місць, що занесений до Червоної книги України.

9. МИСЛИВСЬКІ ЗВИЧАЇ І ТРАДИЦІЇ

Звісно, що полювання як одне із найдревніших занять людства за свою тисячолітню історію виробило цілу низку звичаїв, традицій та мало своїх покровителів. У найдавніші часи саме з полюванням, від якого залежало благополуччя роду, була пов'язана магія. За її допомогою давні мисливці намагалися забезпечити собі успіх у майбутньому полюванні. Первісний тотемізм, фетишизм також були тісно пов'язані з полюванням. Запровадження християнства серед народів зробило святих покровителями ловецтва. Найпершим святим, якого мисливці закликали собі у покровителі, був преподобний Євстахій. Однак через деякий час його замінив інший образ – Святого Губерта.

Існує чимало різноманітних легенд, які розказують про життєвий шлях цієї особистості. Одна із них доводить, що Губерт був одним із принців династії Меровінгів у Франкській державі. Народився 655 року та був цнотливим до 18 років, допоки не одружився з дочкою короля Піпіна Короткого з Геристалю. Протягом шести років Губерт жив богобоязно й щасливо разом із дружиною та маленьким сином. Однак дружина була змушена на деякий час його покинути у зв'язку з тим, що доглядала за хворою матір'ю. За відсутності дружини Губерт став вести розгульний спосіб життя, часто випиваючи в компанії своїх друзів, воїнів. Він постійно організовував полювання й проводив на них майже весь свій час. Одного разу він зібрав своїх товаришів та рушив на кінне полювання в Арденські гори, зовсім не звернувши уваги на те, що була Велика П'ятниця – Різдво Христове. Було це 695 року. Беручи участь у ловах, побачив Губерт гарного оленя на десять відростків у рогах та поскакав за ним, натравлюючи на нього своїх собак. Олень, за яким погнався Губерт, однак недовго стрибав, а зупинився в кінці галявини й повернувся головою до свого переслідувача. Кінь Губерта зупинився немов вкопаний, ледве не скинувши вершника, а собаки перестали гнати звіра і навіть уже не гавкали на нього. Придивившись до оленя, Губерт побачив між рогами світлий хрест і почув голос, який промовляв до нього: «Губерте, по що ти турбуєш бідних звірят, але сам забув про спасіння душі?» Після цих слів вражений Губерт зістрибнув із коня, припав на коліна та став ревно молитися, зовсім забувши про продовження полювання. Невдовзі він відбув до Рима, де був висвячений на священика, а згодом дослужився до єпископського сану. Помер Губерт у 727 році, був канонізований і оголошений покровителем мисливства.

Зображення оленя з хрестом у вінці рогів і є згадкою про Святого Губерта та зображенням на значках мисливців багатьох країн Західної Європи, де панівною релігією є католицизм.

Оскільки полювання в західно-українських землях в австрійські та польські часи було панським заняттям, а серед поміщиків чи службовців домінували католики, Святий Губерт був патроном для мисливців Снятинщини тривалий час. Чимало коштів зібрали вони на будівництво у Львові каплиці Святого, яку освятили на відзначенні 50-річчя МТЛ.

У ті часи існувала традиція організовувати 3-го листопада (день Святого Губерта) коротке полювання на три-чотири години. Перед його початком мисливське товариство поминало померлих друзів-мисливців, промовляли молитву у пам'ять про них та прославляли нею Святого. Під час такого полювання усі вели себе стримано та набожно, не припускаючи жодних словесних перепалок чи нетактовної поведінки.

Існувало також чимало цікавих звичаїв та традицій, яких дотримувалися під час чи після закінчення полювання. Так, вважалося поганим тоном стріляти дичину з-під чужої собаки чи таку, яка йде на сусідній номер. За добраного підранка його автор мав повернути набої тому, хто його добув. У суперечці, хто власник добутої дичини, по якій стріляло кілька мисливців, завжди вирішувалося за принципом «останнього пострілу». Після закінчення успішної нагінки копитної дичини, її викладали в ряд та вставляли до рота зламану (а не зрізану!) гілочку дерева (так званий «останній гриз»), і такою ж гілочкою відзначали місце потрапляння кулі. Керівник полювання такою ж зламаною гілочкою, поміченою кров'ю здобутої тварини, відзначав автора вдалого пострілу. Цей символ мисливської фортуни мисливець носив за стрічкою головного убору до закінчення полювання.

Завершення колективного полювання також відбувалося з викладкою всієї добутої дичини. За давньою мисливською традицією, її клали на правий бік, рядами, залежно від трофею. Першими – копитних: олень, козуля, потім кабани, далі – вовки та лисиці, зайці, за наявності

Образ Святого Губерта

– фазани та куріпки. Кожна десята тушка трішки висувалася з ряду для полегшення підрахунку. Уся дичина повинна була мати «останній гриз». Учасники полювання шикувалися біля добутої дичини та слухали промову розпорядника полювання, тримаючи головні убори в правій руці. Мисливці висловлювали вдячність господарю ревіру за те, що він запросив їх у свої угіддя, розхвалювали роботу єгерів, загоничів та, запалюючи невелике вогнище, віддавали останню шану впольованій дичині.

Із встановленням на Снятинщині радянської влади, яка насаджувала атеїзм, зміною в національному та релігійному складі снятинського мисливства, традиція шанування Святого Губерта щезла, а заміни для неї не знайшлося. Хоча й більшовицького вождя Леніна нерідко малювали на картинах, як завзятого мисливця, однак до поклоніння йому не дійшло.

*Образ Святого Губерта,
популярний у країнах Європи*

Перестали робити викладки також викладок мисливських трофеїв, адже змінилися самі підходи до полювання. Воно стало сезонним, а раніше в певному мисливському ревірі полювали раз або двічі на рік, добуваючи підряд усіх мисливських звірів, дозволених до відстрілу. Колективні полювання за ліцензією не могли приносити великої кількості впольованої дичини. А полювання на зайця допускалося групою не більше п'яти осіб, із заборонаю загінки котлом та добування більше одного

зайця на мисливця в день полювання. Тому також не було що й чому викладати, адже трофей не міг вважатися об'єктом колективної праці власника угідь, єгерів, нагоничів та, звісно, самих мисливців. Але звичай віддавати честь впольованим копитним «останнім гризом» залишився, як і традиція вітати влучного стрільця «з полем».

В умовах відродження втрачених духовних орієнтирів у сучасні українські часи мисливці все більше утверджуються у вірі в те, що найкращим покровителем полювання для них є Архистратиг Михаїл, а святкування його дня відбувається 21 листопада, коли відкритими для можливостей є всі види полювання.

*На полюванні
мисливці
Задубрівської
первинної
організації*

*На полюван-
ні мисливці
Залучанської
первинної
організації*

*Відкриття
полювання
на пернату
дичину,
с. Задубрівці,
2004 рік*

*На полюванні –
почесний член
УТМР
М.В. Стрийський*

*На полюванні мисливці
Вовчківської первинної організації*

*Члени товариства на змаганнях
по рибній ловлі «Стариця – 2018»*

*Мисливці
Потічківської
первинної
організації*

*На полюванні
мисливці
Потічківської
первинної
організації*

*Мисливці
Видинівської
первинної
організації
біля власного
будиночка
мисливця*

*Ліцензійне
полювання,
с. Джурів,
60-ті роки*

*Мисливці
Снятинського п/к
та Устянського п/к
на полюванні
на пернату дичину*

Відкриття полювання на пернату дичину, с. Стецева, 60-ті роки

*Відкриття
полювання
на хутрового
звіра,
с. Белелуя*

*На полюванні
С. Шапка, М. Григорчук,
с. Русів*

Група мисливців на полюванні у Джурівському лісі

На полюванні
С. Мошун,
В. Николайчук,
М. Григорчук,
С. Шапка,
М. Северин,
Д. Карлащук,
с. Задубрівці

Полювання
на лисицю –
М. Северин,
О. Стрижаковський,
М. Григорчук,
В. Мурмилюк,
с. Русів

На ліцензійному полюванні, Джурівський ліс

*Полювання
на хутрового
звіра –
М. Северин,
С. Шапка,
М. Григорчук,
В. Мурмилюк,
В. Москалик,
с. Русів*

*М. Бійовський
та його роботи*

Полювання на хутрового звіра, с. Русів

На обліку звірів

*Мисливці
Потічківської
первинної
організації*

Підгодовля лебедів

*Мисливці
Устянської
первинної
організації*

*Голова
Джурівської
первинної
організації
С. Ніколюк*

*Мисливці
Заболотівської
первинної
організації*

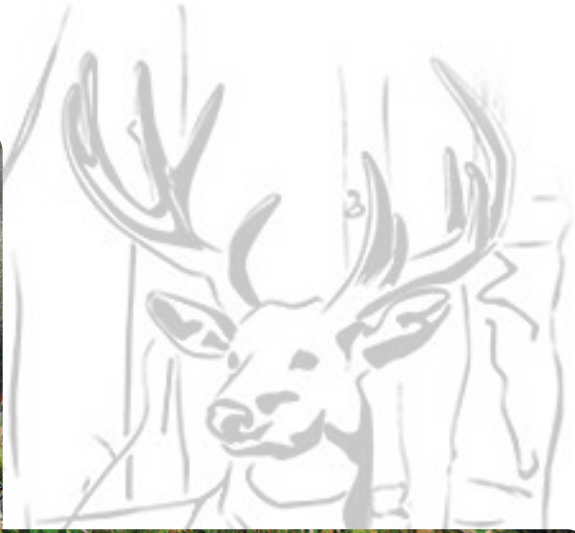
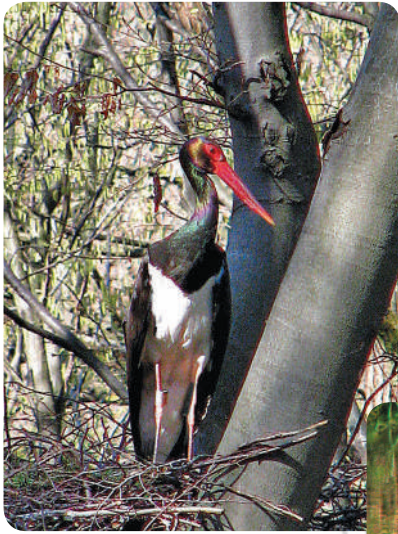

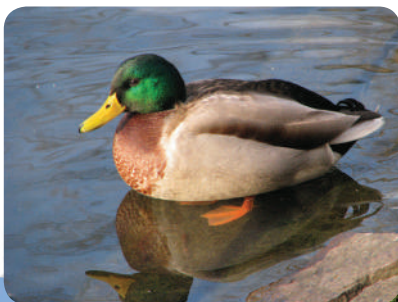
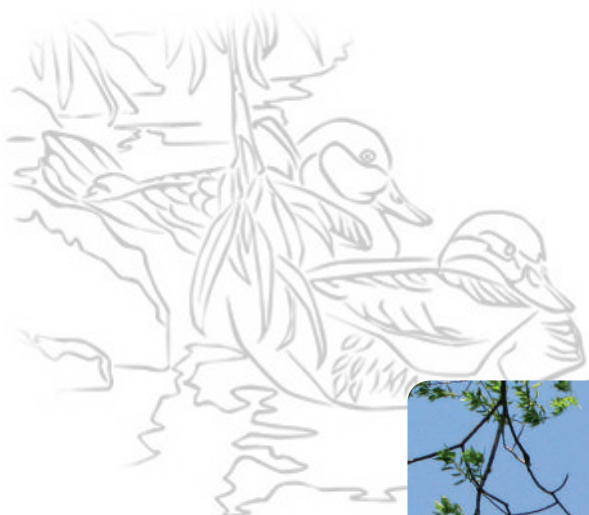
*Підготовка кормів
для підгодовлі
диких звірів
у зимовий період*

*Підгодовля
диких звірів
у зимовий період
у Джурівському лісі*

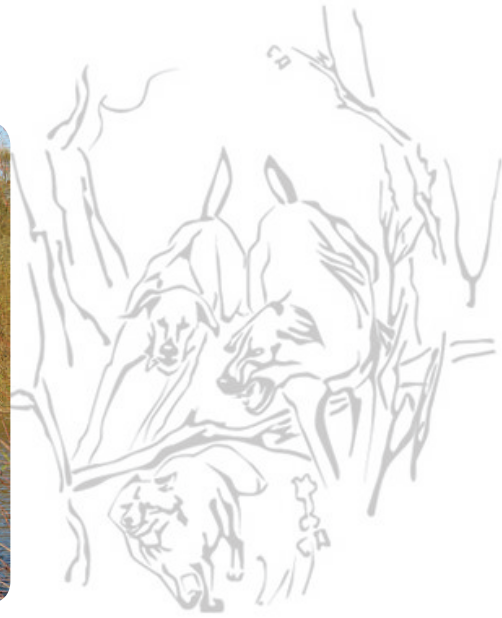

10. РИБАЛЬСТВО НА СНЯТИНЩИНІ

Безумовно, описуючи розвиток полювання, не можна оминати й такий його різновид, як рибальство. Адже із закінченням великого зледеніння в районі почала формуватися сучасна гідрографічна мережа. Відомо, що у нас відсутні великі ріки, однак Прут, Черемош, Рибниця – річки, що давали можливість виловлювати рибу для споживання. Річка Прут, яка протікає через всю територію Снятинщини та ділить її на дві майже рівновеликі частини, класифікується як річка середньої величини, має загальну довжину в 509 кілометрів. Бере свій початок із карпатських хребтів та допливає аж до Дунаю. Черемош та Рибниця – малі річки, праві притоки Пруту, що також формують свої витoki з Карпат. Правими притоками-струмками є також Дубівець та Горозна. Ліві притоки Пруту хоча й більш чисельні, однак маловодні. До них належать Турецький потік, що на межі з Буковиною, струмок Потічок, р. Белелуйка, струмок Лукач, р. Чорнява, р. Турка. Звісно, що найбільш придатними для рибальства були повноводніші річки. Ставкових господарств на території Снятинщини в давнину не було, тому в період посту жителі могли розраховувати тільки на річкову рибу.

За становлення державності рибальство регламентувалося мало, а в часи Першої Речі Посполитої – Литовськими Статутами та «Уставом на волоки». З приходом на ці землі Австрії рибальство стало регламентуватися німецьким Рибальським законом. Насамперед було визначено ступінь природного зариблення річок, розділено річковий фонд на рибальські ревіри та, відповідно до ступеня зариблення й рибальської привабливості, встановлено вартість оренди кожного ревіру. Едиктом Галицького намісництва від 28 жовтня 1898 року ріка Прут була поділена на 18 рибальських ревірів, які переважно збігалися з адміністративними межами ґмін. Притоки, які впадали на території ревіру, включалися до нього також. У межах Снятинського повіту перебували: 12-й ревір на річці Турка (від межі з Коломийщиною до Тулукова; 13-й ревір на річці Чорнява; 15-й ревір на річці Рибниця від Косівського повіту до впадіння Рибниці в Прут; 16-й ревір на р. Прут (від межі з Коломийським повітом до Тулукова); 17-й ревір на Пруті (від Тулукова до Микулинець); 18-й ревір на Пруті (від Микулинець до межі з Буковиною). На річці Черемош було організовано 16 рибальських ревірів. Різниця у вартості оренди вказаних ревірів могла бути дуже велика. Так, найменша вартість на Пруті становила

8 корон річно, а найбільша – 400 корон на рік за оренду 16-го ревіру. Середньозважена вартість оренди прутських ревірів становила 130 корон, а черемоських – всього 20. Суми, одержані за оренду рибальських ревірів, були немаленькі. Так, у 1904 році їхні орендарі в межах Снятинщини сплатили 1104 корони, в 1905 році уже 2089 корон, у 1911 році – 2101 корону. Окрім оренди, потрібно було сплатити ще й кошти на зарибнення ревіру. Серед орендарів, крім фізичних осіб, було й чимало виробничих підприємств, організацій, які орендували річки з метою надання покращеного відпочинку своїм працівникам. Так, 12-й ревір на Пруті орендували підприємці з Коломиї Ігнатій Микитюк та Ян Левицький. 13-й – за 100 корон річно – Тит Войнаровський, греко-католицький священник, посол до віденського парламенту від УНДП. 14-й ревір за 8 корон орендував Антоній Грубер, працівник Косівського суду, 15-й – Войцех Ковальський, всього за 7 корон. На Черемоші усі рибальські угіддя в межах Снятинщини, а це 14-15-16 ревіри, орендувала родина Кржиштофовичів: Роман, Миколай та Євген відповідно. За кожну ділянку вони сплачували по 10 корон. Для порівняння варто вказати, що місячна заробітна плата егеря в ті часи теж становила близько 10 корон та вважалася малою зарплатою.

Документи статистики стверджують про те, що в окремі роки з одного прутського ревіру могли виловлювати 1000-1500 кг риби. З ревірів на Черемоші виловлювали дещо менше, але риби цінніших порід – форель, харіус, лосось дунайський, марена. Звісно, що орендарі були вкрай зацікавлені в подоланні браконьєрства, яке у всі часи було й залишається дуже поширеним явищем.

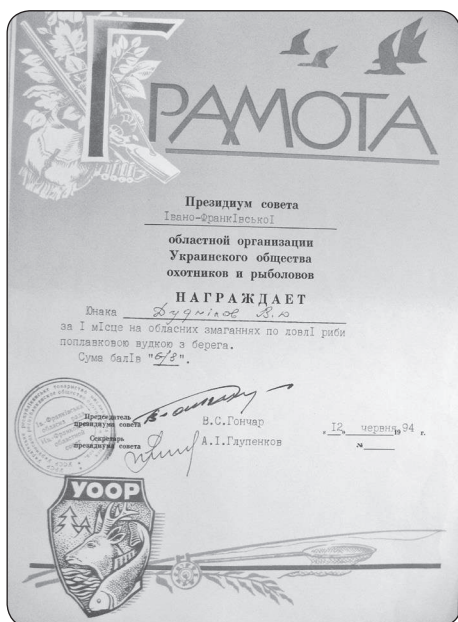
За Другої Речі Посполитої такий стан у рибальстві зберігся. Ревіри передавали в оренду на аукціонах, і не тільки тим, хто пропонував найбільшу суму, а й тим, хто зобов'язувався витратити найбільше грошей на зарибнення та випустити найбільше малька цінних риб. На отримані таким способом кошти функціонували спеціальні господарства з вирощування мальків риб. До таких належала й «Форещанка», невелике господарство неподалік Ворохти в урочищі Озірний (біля підніжжя г. Говерла) для вирощування струмкової форелі, лосося, харіуса та інших цінних для гірських річок порід риб.

Якщо любительська риболовля дозволялася лише вудочкою за наявності купленої ліцензії та риболовного квитка, то орендарі мали право виловлювати рибу сітями. Однак і на них діяли усі заборони на вилов риби у визначені терміни нересту чи скупчення на зимувальних ямах.

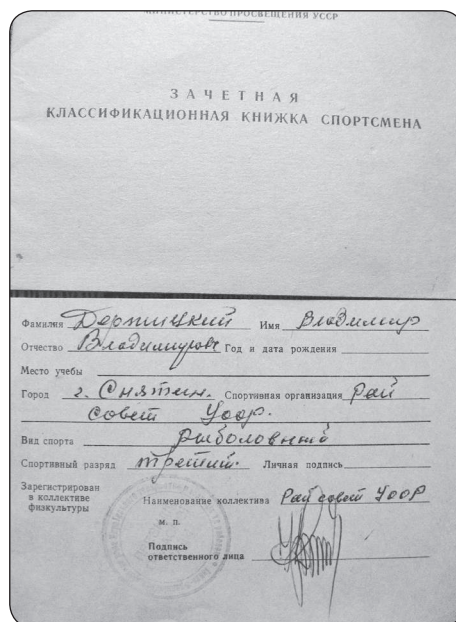

Прихід на Снятинщину нової радянської влади змінив усе докорінно. Не стало ані риболовних ліцензій, ані риболовних ревірів. Єдиною спробою якимось чином унормувати рибальство було закріплення р. Прут в межах Снятинського району за Товариством мисливців та рибалок. Це викликало цілу хвилю ажіотажу щодо вступу до товариства, яке стало стрімко розростатися за рахунок риболовної секції. Чимало в Товаристві було рибалок-юніорів, учнів шкіл, які полюбляли проводити час на березі Пруту з вудочкою. Однак із розвалом старої радянської системи Товариство втратило право контролю за риболовлю, й та хвиля рибалок, яка заповонила його в середині 80-х, поступово схлинула, залишивши в його лавах тільки найстійкіших та тих, хто любить спортивну рибу ловлю.

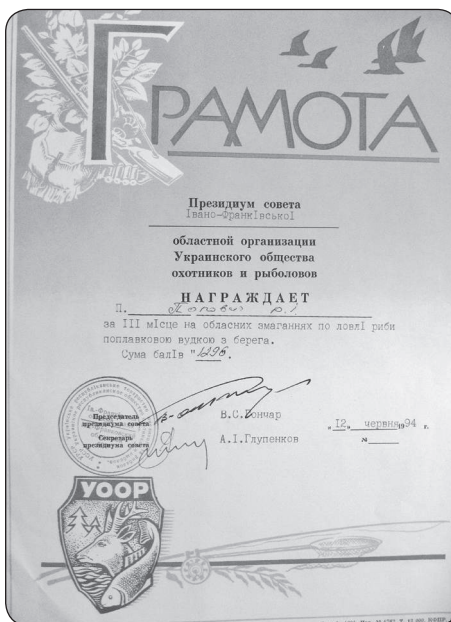
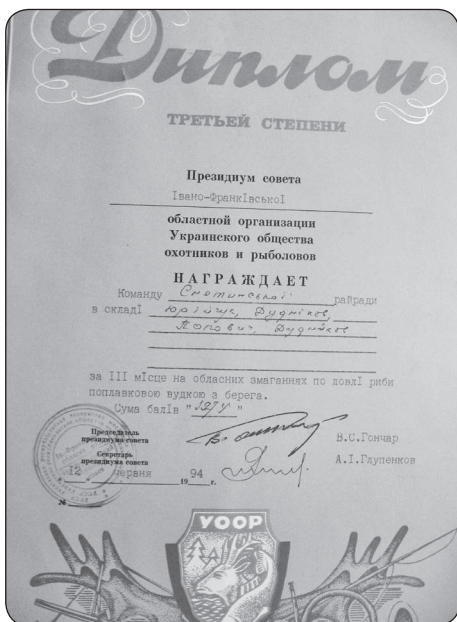
Саме на період середини 80-х років припадають найвищі досягнення снятинських риболовів-спортсменів на обласних змаганнях із риболовлі. Так, в 1986 році снятинські рибалки вибороли друге місце в області з підльодного лову риби. У складі команди були Держицький Володимир Володимирович, Дудніков Юрій Олександрович, Волощук Василь Іванович та Іванишин Любомир Романович. Наступного 1987 року команда в складі Держицького В.В. та Іванишина Л.Р. виборола перше місце та, ставши чемпіонами області зі

Грамота за перше місце
в особистому заліку

Колись риболови-спортсмени
отримували спортивні розряди

Грамоти за зайняті треті місця в особистому та командному заліках

Нагородження переможців змагань з риболовлі. Приз отримує Бурчак Галина, учасниця від Джурівської первинної організації

спортивної риболовлі, брала участь в аналогічних республіканських змаганнях, які відбувалися в Луцьку.

Непоганий результат показала районна команда рибалок-спортсменів і в 1994 році. До складу команди входили Дудніков Ю.О., Дудніков В.Ю., Юрійчук М.І. та Попович Р.І., які принесли Товариству третє місце на обласних змаганнях.

Станом на сьогодні в секції рибалок-аматорів районної організації УТМР зареєстровано 18 рибалок. Більшість із них ті, хто регулярно бере участь у змаганнях з риболовлі за свій колектив. Серед них на-самперед переможці змагань 2014 року – Бурчак Галина та Савчук Микола з Джурова, переможці 2013 та 2018 років Сенчук Василь та Яківчук Степан із Вовчківців. А є просто любителі активного відпочинку з вудочкою на березі Пруту. До таких насамперед належить ветеран ловлі поплавцевою вудочкою Лиско Олексій Костянтинович, який, попри поважний вік, все ж таки по-молодечому топче припругі стежки в пошуках рибного місця.

Звісно, за останню сотню років гідрологічний режим основних річок Снятинщини значно змінився. Вони стали не такими повноводними. Якщо раніше біля Снятина на переправі через Прут було задіяно верхню (в районі Микулинців) та в Кулачині – нижню чайки (так снятинці називали човнові переправи), то нині бродів на річці дуже багато. Зменшився також річний стік, навіть порівняно з 1957 роком. Адже саме тоді на р. Прут було збудовано гідроелектростанцію на два гідроагрегати сумарною потужністю 800 кВт.год.

Зрозуміло, що інженери розраховували сумарний річний стік і саме під нього вибирали потужність турбін. Однак на сьогодні зросла кількість років, у які працівники ГЕС змушені припиняти роботу однієї з турбін через низький рівень води перед водозливною греблею, яку снятинці чомусь звикли називати шлюзами. Через маловоддя та через наявні кліматичні зміни зростає температура води. Нині в окремі роки снятинці жартують, що «настав 45 день серпня», й масово за-смагають та купаються в річці в середині вересня. Таких явищ у вологий та прохолодний період 1961-1991 років практично не було.

Частішають паводки. Великі паводки на Пруті та його притоках бували в 1927, 1941, 1969 роках. У середньому підйом води складав 6-6,5 метра над передпаводковим. Але до них призвела надмірність опадів протягом тривалого періоду (дощі йшли місяцями). Сучасні паводки виникають після значно меншого за тривалість часу опадів. Тобто інтенсивність дощів зросла, а здатність поріділих карпатських лісів затримувати вологу зменшилася. Тому й спостерігалися май-

же шестиметрові підйоми води в 1983, 1998 роках (аж три за рік). А в 2008 році максимальний рівень води перевищив сім метрів понад передпаводковим, що й призвело до загибелі людей у районі. Зовсім непростим в цьому ж плані був і 2010 рік.

Змінюється й сама якість води, зважаючи на значне зростання популярності масового туризму в Карпатах (1,5-2 млн осіб на рік), малоефективні очисні споруди різноманітних баз відпочинку чи садиб у верхів'ях гірських річок та значне застосування пральних порошків на фосфатах.

Усе це сукупно позначилося на кількісній та якісній характеристиці рибних запасів річок Снятинщини. Окрім того, через популяризацію рибальства як виду спорту, значне покращення його матеріального забезпечення (як спортивного, так і браконьєрського), підвищення мобільності населення завдяки автотранспорту, кількість рибалок-любителів зростає в рази, чого зовсім не скажеш про рибу. Незважаючи на заборону вилову, кількість марени в наших річках не зростає, як і кількість чопи великого і малого, якого жоден із рибалок і не розраховує ловити. Практично зник з уловів миньок (мнюх, нюх) – єдина в наших водах риба родини тріскових. У рази впала кількість судака та жереха. Зате дещо зросла кількість щуки, карася та ляща.

Безумовно, значно вплинуло на видовий склад рибних запасів Пруту спорудження гідроелектростанцій у нижній течії (запущена в 1979 році спільна молдавсько-румунська ГЕС Костешти-Стінка) та відновлення роботи в 2003 році Снятинської ГЕС. Але з будівництвом у 2018 році закритого рибоходу біля водозливної греблі у Снятині проблеми з проходженням риби на нерест будуть зняті, що позитивно позначиться на рибних запасах краю. Однак останні переговори між Молдовою та Румунією, що ведуться про будівництво ще 13-ти нових ГЕС на Пруті, звісно, не додають рибалкам оптимізму.

Дещо покращилися рибні запаси Черемошу. Цьому сприяло кілька причин. Перша з них – це відсутність сплаву деревини дарабами. Інша – скидання води Снятинською ГЕС для проходження нересту. Потоки мулу з водосховища «відбивають» у риби (насамперед підустви як фонові риби) бажання заходити на нерест у Прут. Натомість вона йде за якіснішою водою в Черемош. Крім того, під час паводку 2008 року в Черемош потрапило чимало цінних порід риб (насамперед родини лососевих) із зруйнованих паводками ставкових господарств Чернівецьчини. Діє також програма зариблення верхів'я Черемошу фореллю та дунайським лососем.

Загалом необхідність реформування любительської риболовлі вже давно назріла й «перезріла». Тому для збереження рибних запасів, які вже не здатні до самовідновлення, є необхідність запровадження ліцензій для спортивного, любительського рибальства. Вони можуть бути як одноразовими, так і сезонними чи річними. Кошти, отримані у такий спосіб, необхідно скеровувати на розбудову заводів риборозведення та штучне зариблення наших річок.

Список активу УТМР

Голови республіканської УТМР

Радчук В.В. – перший повоєнний голова, 1947 – 1958 рр.
Шевнюк А.Т. 1958 – 1971 рр.
Юрко Г.В. 1971 – 1973 рр.
Миколаївський О.В. 1973 – 1984 рр.
Корж М.П. 1984 – 1994 рр.
Шпігало В.Е. 1994 – 2000 рр.
Шуляр М.С. 2000 р. – досі

Голови Івано-Франківської ОО УТМР

Копистянський О.Й.
Гунчак М.С.
Кріцак І.Д.
Гончар В.С.
Луццак М.М.

Голови Снятинської РО УТМР

Журавльов І.М.
Підгірний І.
Яків'як М. 1963 – 1968 рр.
Косаревич В.І. 1968 – 1969 рр.
Винничук І.В. 1969 – 1971 рр.
Іванишин Р.В. 1971 – 1985 рр.
Северин М.В. 1985 – 2015 рр.
Григорчук М.М. 2015 – досі

Штатні працівники Снятинської РО УТМР (2019 р.)

Григорчук М.М.,	Тимофійчук М.М.,
Дідух І.М.,	Шлемко Г.В.
Дученко В.М.,	

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДОКУМЕНТІВ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Акти на викладку та списання кормів н/к Снятинської РО УТМР. 1978-1985 рр.
2. Акти на заготівлю кормів н/к Снятинської РО УТМР 1978-1985 рр.
3. Анкети персонального обліку членів УТМР Снятинської РО УТМР 1950-2018 рр.
4. Атаманюк М. Таємниці Джурівського лісу. – Чернівці: Друк-Арт, 2015.
5. Бажанський М. Віки говорять. – Дітройт, 1981.
6. Бажанський М. Вічно житимут. – Дітройт, 1984.
7. Бажанський М. Краса Снятинщини. – Дітройт, 1982.
8. Герцег А.Б. Охота в иллюстрациях. Природа. Братислава. – 1983.
9. Гійом Левассер де Боплан. Опис України, кількох провінцій Королівства Польського, що тягнуться від кордонів Московії до границь Трансильванії, разом з їхніми звичаями, способом життя і ведення воєн. – К.: Наукова думка, 1990.
10. Довідки та характеристики на членів УТМР. 1971-1985 рр.
11. Договори на передачу мисливських угідь низовим колективам 1969-1979 рр.
12. Договори на експлуатацію приписного охотхозяйства «Снятин» 1969.
13. Другий Статут Великого Князівства Литовського 1566 р. w.w.w. Litopys.org.ua.
14. Журнал «Охота и охотничье хозяйство» за 1957 рік № 3; 8; за 1958 рік №№ 3; за 1959 рік № 4; за 1960 рік № 1; 3; 5; 7; 1961 рік № 3; 4; 5; 8; за 1962 рік № 3; 4; за 1963 рік № 2; 3; 5; 8.
15. Журнал вилучення мисливської зброї 1971-1979 рр.
16. Журнал отримання зброї з УТМР за 1972 рік.
17. Журнал роботи комісії по атестації мисливців та техогляду зброї.
18. Журнал «Lowies» Digital Library of Wielkopolska. W.w.w. за 1925 рік. №1; за 1926 рік № 1; 6; 7; 8; 9; за 1927 рік №№ 4; 8; за 1928 рік №№ 1; 8; 9; 11; 12; 13; 14; 17; 22; 23; 24; за 1929 рік №№ 1; 3; 4; 5; 10; 11; 15; 19; 24; за 1932 рік №№ 1; 2; 3; 4; за 1935 рік №№ 2; 7; 8; 10; 11; 15; 16; 21; 22; за 1936 рік №№ 6; 7; 8; за 1937 рік №№ 1; 3; 11; 12; за 1938 рік №№ 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 13; 14; за 1939 рік №№ 1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 11; 12.
19. Збірник «Охорона природи на Україні» №1. – 1955 рік.
20. Клапчук В.М., Проців О.Р. Лісове та мисливське господарство Галичини: монографія / В.М. Клапчук, О.В. Проців. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2011. – 432 с.

21. Книга реєстрації видачі мисливських квитків і сплати державного мита за право полювання і членських внесків за 1981-1985 рр. (мисливці)
22. Книга реєстрації видачі мисливських квитків і сплати держмита та членських внесків 1985-1991 рр. (мисливці)
23. Книга реєстрації видачі мисливських квитків і сплати членських внесків за 1978-1986 рр. (кандидати в члени УТМР)
24. Книга реєстрації видачі мисливсько-рибальських квитків і сплати державного мита за право риболовлі і членських внесків 1984-1989 рр.
25. Книга реєстрації видачі мисливсько-риболовних квитків та сплати держмита і членських внесків. 1985-1991 рр. (рибалки)
26. Коритко Л.Я. Співвідношення австрійського державного права та Галицького природоохоронного законодавства. Прикарпатський юридичний вісник. Випуск 2 (5) 2014.
27. Коритко Л.Я. Становлення інституту правової охорони тваринного світу в Австро-Угорщині. Науковий вісник Чернівецького національного університету 2013.
28. Корнеев А. История промысла диких зверей на Украине. – Видавництво Київського університету, 1953.
29. Маційовський А. Мисливство польське до 17 ст.
30. Нова устава ловецька для Галіції і Великого Королівства Краківського. 1898. w.w.w.
31. Оробець І. Мисливство на Снятинщині // Журнал «Снятин». – №15. – 2017.
32. Павлік С. Торгівля звіриною, грибами, раками // Журнал «Lowies». – 1899. – №1.
33. Папка вихідної документації Снятинської РО УТМР за 1971-1985 рр.
34. Папка вихідної кореспонденції Снятинської РО УТМР 1985-1991; 1991-2010.
35. Папка вхідної документації Снятинської РО УТМР за 1971-1985 рр.
36. Папка вхідної кореспонденції Снятинської РО УТМР 1985-1991; 1991-2010 рр.
37. Паспорт №3 земельного участка отведенного для строительства районного совета УООР Водопроводная улица в Снятине.
38. Паспорт охотничего хозяйства Снятинского райсовета УООР январь 1969 г.
39. Паспорт охотничего хозяйства Снятинского райсовета УООР январь 1979 г.
40. Пассек Т. Трипільські поселення Коломийщини.
41. Петров Р.В. Східна Галичина в складі Австрійської імперії.

42. Плани роботи Снятинської районної організації УТМР за 1969-2018 рр.
43. Подрядный договор на строительство Дома охотника 1970 г.
44. Протоколи засідань Президії Снятинської районної Ради УТМР 1980-1985 рр.
45. Протоколи зборів низових колективів за 1971-1985 роки.
46. Протоколи зборів низових колективів Снятинської РО УТМР 1985-2010 рр.
47. Проців О. Актуальність історичного досвіду Галичини кінця XIX – поч. XX ст. для державного регулювання мисливського господарства сучасної України. n.ung.edu.ua/files/attachments/protsiv_oref.pdf. w.w.w.
48. Проців О. Вольєрне розведення дичини: історично-правовий аспект. Лісовий і мисливський журнал № 2.
49. Проців О. Державне регулювання використання капканів при добуванні дичини. w.w.w.Oleg.org.ua/konkurs-2015/751.
50. Проців О. Діяльність громадських мисливських організацій та господарств у Снятинському повіті в кінці XIX – 30-х рр. XX ст. // Журнал «Снятин». – 2016. – №13.
51. Проців О. Мисливське законодавство в Галичині під час німецької окупації. Журнал «Ловецтво України»
52. Проців О. Нарис діяльності Галицького мисливського товариства. Журнал «Ловецтво України» 01.12.2010.
53. Проців О. Традиції полювання на релігійні свята в Галичині в кінці XIX – поч. XX ст. та в сучасній Україні.
54. Рескрипт міністерства рільництва. 21.L 13110 / 1862. w.w.w.
55. Слободян О. Вірмени в селах Покутського краю // Журнал «Снятин». – 2017. – №16.
56. Сокур І. Історичні зміни та використання фауни ссавців України. – Київ: Видавництво АН УРСР, 1961.
57. Статистика ловецька // Журнал «Lowies». – 1932 рік. – №24.
58. Статут УТМР від 1947 року.
59. Статут УТМР від 1971 року.
60. Статут УТМР від 2000 року із змінами та доповненнями в 2010; 2015; 2016 рр.
61. Статут УТМР від 1980 року.
62. Тимошук Б.О. Твердиня на Пруті. – Ужгород: Карпати, 1978.
63. Типові екзаменаційні білети мисливського технічного мінімуму.
64. Торгівельні відомості // Журнал «Lowies». – № 1934 рік.
65. Торговельні відомості // Журнал «Lowies». – № 24. 1910 рік.

66. Харитон В., Тимофійчук М. Снятин над Прутом. – Снятин: Прут-принт, 2003.
67. Хоєцький П. Організація та розвиток мисливського господарства в Україні у 1955-1960 рр. nitu.edu.ua/Archive/2009/19_2/14Chojekki_192.pdf.
68. Хоєцький П., Проців О. Значення мисливського господарства в економіці Галичини в кінці XIX – на початку XX ст. // Журнал «Ловецтво України».
69. Устава на волюки. – 1557 року. [www.history.org.ua. Ustava_voloky](http://www.history.org.ua/Ustava_voloky).
70. Dyakowski B. O dawnych lowach i dawnei zwierzynie. [www.wbc.poznan.pl. Cultural heritage](http://www.wbc.poznan.pl/Culturalheritage).
71. Garczynski W. Zadania i cele lowiectwa polskiego oraz drogi jego rozwoju. Warszawa. – 1939.
72. Gostowska Zofia. Z polskiej epopei lowieckiej // «Lowie» №12-13 1926.
73. Ing.Ludovit Bancik a kolektiv. Zaklady polovnictva. Priroda. Bratislava. – 1978.
74. Lowiectwo Polskie w okresie miendzywojennym i podczasa II wojny swiatowej. www.w.w.w.
75. Magdalena Mroz. Dawne zwycyaje myslilwskie we wspolczesnej polskiej kulturze lowieckiej. www.w.w.w.
76. Nowa Ustawa lowiecka 1927 r. oraz statut wzorowy spolek lowieckych. Warszawa, 1927.
77. Romuald Hube. Prawo polskie w wieku trzynastym. Warszawa, 1874. www.w.w.w.
78. Rozynski G. Dr.E.Schechtel. Ekonomiczne znaczenie lowiectwa dla naszego kraju. Warszawa – 1921. www.w.w.w.
79. Stanisław Sławomir Nicieja. Kresowa Atlantyda. Tom IX. MS Opole. – 2017.
80. Z dzialnostci «Deutsche Jagerschaft» w 1937-1938 r. \ Журнал «Lowiec Polski». – №6. – 1939.

*Будинок мисливця,
який побудований
1971 р.*

*Аншлаг біля кормосховища Іллінецького низового колективу
колгоспу ім. Лесі Українки*

*Делегація
Снятинської
РО УТМР
у складі голови –
Р. Іванишина
та М.Атаманюка
(в центрі)
на обласній
звітно-виборній
конференції,
м. Івано-Франківськ*

*Голова Снятинської районної ради УТМР
Р.В. Іванишин. 1970-1984 рр.*

*В 70-х роках
традиція викладки
мисливських
трофеїв
ще збереглася*

*Голова Снятинської РО УТМР Р.В. Іванишин у складі делегації області
на з'їзді УТМР в м. Києві. 1984 р.*

*Мисливці
на відпочинку.
На фото
єгер
Василь Дученко*

*Проведення змагань
по зимовій
рибній ловлі.
2017 р.*

*Команда Снятинської
РО УТМР
на обласних змаганнях
зі стендової стрільби,
рибної ловлі,
приготування
мисливської страви
на спортбазі
Хом'яківка
Тисменицького району*

ЗМІСТ

Шановні мисливці та рибалки Прикарпаття! (<i>Микола Шуляр</i>).....	3
Шановні друзі! (<i>Михайло Луцак</i>)	4
Шановний читачу!	5
Передмова.....	6
Витоки полювання на землях Снятинщини	9
Юридичні аспекти полювання в Галичині часів Першої Речі Посполитої та австрійського володарювання.....	17
Виникнення та діяльність мисливських спілок на Снятинщині та в Галичині.....	32
Снятинські полювання часів Другої Речі Посполитої	48
Полювання у воєнні часи	63
Полювання на Снятинщині в радянські часи.....	67
Сучасний стан мисливського господарства Снятинщини	103
Первинні організації Снятинської РО УТМР	112
Мисливські звичаї і традиції.....	126
Рибальство на Снятинщині.....	129

Науково-популярне видання

ТИМОФІЙЧУК Михайло Михайлович
ГРИГОРЧУК Михайло Михайлович

МИСЛИВСТВО СНЯТИНЩИНИ

(Історія полювання
та мисливських організацій)

Редактори: *Людмила Звенигородська, Юлія Пацаранюк*

Технічний редактор: *Володимир Лазаренко*

У книзі використано світлини: *М. Атаманюка, В. Атаманюк,
М. Тимофійчука, Р. Іванишина, М. Григорчука, В. Дученка, Ю. Бобошка,
В. Савіцького, І. Вовчука, В. Курилюка, М. Стрийського, С. Николюка*

Підписано до друку 23.05.2019. Формат 70х100/16.

Папір офсетний. Гарнітура Arial.

Друк офсетний. Ум. друк. арк. 11,61+1,93 вклейка.

Тираж 1100 прим. Зам. 190474

Видавець і виготовлювач ТОВ «Друк Арт»

58018 Чернівці, вул. Головна, 198 А, к. 5, т/ф 585-432

Ліцензія про державну реєстрацію ДК №2741 від 15.01.2007 р.

